

กล้วยไม้สำหรับตัดดอก

ระพี ศรีกรรณ ๐๐

ภาพปก:— กล้วยไม้ไทย เข้มแสด (*Ascoctrum minutum*)
เป็นกล้วยไม้ที่มีสีเหลืองสดและสดุดา ช่อดอกค้ำและมี
ดอกแน่นช่อ หากได้ใช้ผสมกับแว่นตาใบแบบดอก
ใหญ่ๆ คงจะได้ลูกผสมที่มีสีสดใสนักดูตา ขนาดดอก
ปานกลาง และดอกคก เหมาะสำหรับใช้ทำไม้ตัดดอก
ได้ดี.

ChangeFusion

เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

ตีพิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ
คุณประกิจการพิบูลย์
ณ ฌาปนสถาน วัดโสมนัสวิหาร
๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๘

ChangeFusion

เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

รองอำมาตย์โท ขุนประกิจการพิบูลย์ (สุวิธ สิงห์สุวิธ)

ชวตศ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๙

มรณะ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕

คุณพ่อของลูก

คุณพ่อเป็นชาวลพบุรี โดยกำเนิด เป็นบุตรของนายเซ่ง และนางทู่ สิงห์สุวิ
เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่ตำบลนาเขื่อน อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี
ได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ และได้เข้ารับราชการในเวลาต่อมา ชีวิตในราชการของ
คุณพ่อ ได้เข้ารับราชการในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี
จรงตำแหน่งเลขานุการมณฑลปราจีนบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ และได้รับพระราชทานบรรดาศ
กดิ์เป็นขุนประจักษ์การพิบูลย์ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ในครั้งสุดท้าย ได้รับพระราชทานยศเป็น
รองอำมาตย์โท ดำรงตำแหน่ง ปลัดจังหวัดกบินทร์บุรี ในราชทินนามเดิม เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๗

หลังจากนั้น คุณพ่อได้ออกมาประกอบอาชีพส่วนตัว ตามใจรัก เนื่องจากคุณพ่อ
เป็นผู้มีนิสัยชอบศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ฉะนั้นจึงประกอบอาชีพทั้งด้านการค้า และ
การบริการ โดยเฉพาะสำหรับทางด้านกิจกรรม คุณพ่อสนใจที่จะหาความรู้ ในทางด้านวิชาการ
มากกว่าทางด้านอื่น

คุณพ่อบุตรและธิดา ที่ยังมีชีวิตอยู่รวม ๘ คนด้วยกันคือ

๑. พันเอก สุรกิจ	สิงห์สุวิ
๒. นางจงกลณี	ทวีวัฒนะ
๓. นางยุพา	วงษ์ทองสุข
๔. น.ส. ลาวรรณ	สิงห์สุวิ
๕. นางสาวพรศรี	บุญฤทธิเส็นย์
๖. นายแพทย์ ประกฤต	สิงห์สุวิ
๗. นายจุฬา	สิงห์สุวิ
๘. น.ส. วาณี	สิงห์สุวิ

(ข)

ในชีวิตของคุณพ่อ เป็นชีวิตที่มองดูความก้าวหน้าของคุณ นับตั้งแต่ลูกยังเล็ก ๆ อยู่ ก็เฝ้าดูความก้าวหน้าในทางด้านการศึกษา ครั้นลูกประกอบอาชีพแล้วก็เป็นผู้ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือ เพื่อความก้าวหน้าในอาชีพนั้น ๆ ของลูก โดยปกติคุณพ่อเป็นคนที่ไม่เชื่อมั่นใน วิชาการ ไม่ว่าจะเป็นในทางใดไม่ยอมเชื่อถือคำบอกเล่าโดยไม่มีหลักวิชาเป็นอันขาด ฉะนั้น คุณพ่อจึงเป็นพ่อที่ฟังเหตุผล พูดเข้าใจง่าย และนอกจากนั้นไม่ทำตัวให้เป็นภาระแก่ใคร ๆ เช่นในยามที่คุณพ่อป่วย นายแพทย์สั่งให้ปฏิบัติตัวอย่างไรก็ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งไม่ เป็นภาระแก่ผู้ที่จะต้องพยาบาล นับว่ายากที่จะหาได้ในบุคคลที่มีอายุสูงเช่นท่าน

ท่านได้ล้มป่วยลงด้วยโรคมะเร็งในตับที่ไม่อาจจะรักษาให้หายขาดได้ และถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ณ โรงพยาบาลศิริราช รวมอายุได้ ๖๗ ปี

นับจากวันนี้เป็นต้นไป แม้แต่ร่างกายที่ยังเหลืออยู่ของคุณพ่อ ก็กลายเป็นเถาเถา ไปหมดสิ้นแล้ว แต่ความรักและคำสั่งสอนที่คุณพ่อมีกับลูกนับตั้งแต่ลูกเกิดมา จะยังคงประทับ ใจและอยู่ในความทรงจำของคุณเหมือนอย่างที่คุณพ่ออยู่ตลอดไป

หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์ขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของคุณพ่อ โดยได้รับความกรุณาจากอาจารย์ ระพี สาคริก ให้เพื่อเป็นวิทยาทาน ฉะนั้นประโยชน์ใด ๆ อันจะเกิดขึ้นเพราะหนังสือเล่มนี้ หากคุณพ่อจะทราบได้ด้วยญาณวิถีดุจใด ๆ แล้ว คงจะพอใจ เป็นอย่างยิ่งในประโยชน์อันเป็นส่วนรวมนี้

จากลูก ๆ ทุกคน

กล้วยไม้สำหรับตัดดอก

โดย

ระพี สาคริก

RAPEE SAGARIK

นายกสมาคมกล้วยไม้แห่งประเทศไทย

สมาชิกกิตติมศักดิ์สมาคมกล้วยไม้ออสเตรเลีย

สมาชิกในคณะกรรมการพิจารณากฎเกณฑ์การตั้งชื่อและจดทะเบียนกล้วยไม้สากล

ได้รับแต่งตั้งจากที่ประชุมกล้วยไม้ของโลกครั้งที่ ๔ ณ นครสิงคโปร์ เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๐๐

Executive Committee; International Orchid Commission on Classification,
Nomenclature and Registration Elected by Fourth World Orchid Conference,
October 1963

อาจารย์ในแผนกวิชาพืชกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมาชิกกิตติมศักดิ์และกรรมการที่ปรึกษาสมาคมกล้วยไม้เชียงใหม่

อาจารย์ที่ปรึกษาสถิติวิชาการเกษตร สำนักศึกษาสถิติศาสตร์

สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

บทนำ

คุณประสาร ทวีวัฒน์ มิตรที่นับถือผู้หนึ่งของข้าพเจ้าในทางส่วนตัว และได้เป็นผู้ซึ่งได้อุทิศเวลาส่วนตัว ช่วยเหลือกิจการวางกรกลัยไม้ของส่วนรวมมาแล้วอย่างมิได้เห็นแก่เห็นใจเหนื่อย ได้ปรารภกับข้าพเจ้าว่าจะจัดงานพระราชทานเพลิงศพขุนประกิจ—การพิบูลย์ ผู้เป็นบิดาของภรรยา จึงอยากจะขอให้ข้าพเจ้ามอบเรื่องกรกลัยไม้สักเรื่องหนึ่งเพื่อพิมพ์แจกแก่บรรดาท่านที่เคารพนับถือซึ่งกรุณาไปในงานครั้งนี้และเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้วายชนม์ซึ่งเมื่อครั้งที่ท่านยังดำรงชีวิตอยู่ ท่านได้มีจิตใจรักต้นไม้ดอกไม้ตลอดมา การที่ข้าพเจ้าได้มอบเรื่องนี้ให้ ได้มีเหตุผลอยู่หลายประการ

ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งซึ่งรักความสวยงามของดอกไม้ รักความงามของธรรมชาติ และรักจิตใจอันดีงาม ของมนุษย์ซึ่ง เกิดขึ้นโดยธรรมชาติโดยมิได้มีการแสดงออกโดยการฝืนธรรมชาติอันแท้จริงของจิตใจ ดอกไม้ซึ่งเราเห็นสีสรรและรูปลักษณะสวยงามอยู่ตรงหน้าเรา เป็นความงามที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของดอกไม้แต่ละชนิด ข้าพเจ้าจึงรักและนิยมความสวยงามของดอกไม้ ข้าพเจ้าได้เป็นเด็กที่สนใจและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการปลูกต้นไม้ดอกไม้ประดับ และใช้เวลาว่างจากการดูหนังสือ เพลิดเพลินอยู่กับเรื่องเหล่านี้มาตั้งแต่สมัย ที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญโดยที่บิดามารดา มีความมั่นใจและมิได้เป็นห่วงในเรื่องที่ข้าพเจ้า จะหันไปสนใจกับการเที่ยวเตร่ อันเป็นเหตุแห่งอบายมุขเช่นเด็กอื่น ๆ อีกหลายคน การปลูกต้นไม้ในยามว่างสำหรับเด็ก ๆ จึงน่าจะเป็นการช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กไปในทางที่ดี ครั้นเมื่อข้าพเจ้าเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นจึงได้คิดว่า น่าจะได้เผยแพร่ผลดีต่าง ๆ เหล่านี้ไปยังบรรดาเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงได้พยายามสนับสุนนเท่าที่ก่า

ลัษณียาและความคิดอ่านจะกระทำได้ ของทุกสิ่งทุกอย่างย่อมจะมีทั้งผลดีและผลเสีย ประกอบกันไป ซึ่งย่อมแล้วแต่ผู้ปฏิบัติจะดำเนินการไปในแนวไหน อาหารที่ท่านรับประทานเข้าไปทางปากทุก ๆ วันนั้นก็อาจมีได้ทั้งข้อดีและข้อเสีย ถ้าหากท่านรับประทานเป็นเวลา รับประทานแต่อาหารที่อร่อยง่ายและมีสัดส่วนที่เหมาะสมแก่ความต้องการของร่างกาย ก็จะได้ประโยชน์ แต่ถ้าหากรับประทานพร่ำเพรื่อ แล้วแต่ความอยากของปาก ก็อาจเจ็บป่วยด้วยโรคท้องได้ ข้าพเจ้าจึงได้พยายามแนะนำให้ผู้ปลูกไม้ดอกได้เลือกปฏิบัติในสิ่งที่มีประโยชน์เพื่อความพอใจของข้าพเจ้าที่จะได้เห็นเพื่อนมนุษย์ มีความสุขและความเพลิดเพลินในสิ่งเดียวกันกับที่ข้าพเจ้าชอบและได้ประสบมาแล้ว ประสบการณ์จะเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งช่วยให้ข้าพเจ้าสามารถชี้แจงและแนะนำแนวทางได้อย่างใกล้เคียงกับสิ่งที่เราประสงค์ สิ่งที่ได้ยินได้ฟังผ่านหูอยู่บ่อย ๆ นั้น มักจะเป็นคำกล่าวของคนบางคนซึ่งพูดว่า ต้นไม้ดอกนั้นมิใช่สิ่งที่น่าจะสนใจอะไรเลย เพราะไม่ใช่อาหาร รับประทานก็ไม่ได้ ซึ่งท่านเหล่านั้นอาจจะนึกว่า อาหารเป็นสิ่งที่รับประทานเข้าไปทางปากแต่อย่างเดียว แต่ท่านหาได้นึกไม่ว่า มีคนอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยซึ่งมีอาหารรับประทานอย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ท่านก็มักจะบ่นว่า กลุ้มใจ รับประทานอะไรไม่ลง มีอาหารรับประทานดี ๆ ก็ไม่รู้สึกร่าเริงหรือเอร็ดอร่อย เพราะมีเรื่องกลุ้มใจทางการงานบ้าง เรื่องครอบครัวบ้าง หรือถูกกระทบกระเทือนทางจิตใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับบ้าง แบกภาระกิจทางการงานหนักเกินไปบ้าง ร่างกายก็จะซัดโถมลง และอาจถึงเจ็บป่วยได้ในที่สุด อาจเป็นการป่วยด้วยโรคประสาทหรือโรคอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องถึงกันได้ มิฉะนั้นท่านก็อาจเลือกเอาการดื่มสุรา เทียวเตร่ยามค่ำคืนเป็นทางออกที่ท่านนึกว่าเหมาะสม จนเป็นเหตุให้บางคนที่ร่ำรวย แต่ต้องเสียคน หรือเป็นอันตรายถึงชีวิตมาแล้วก็มี ถ้าหากท่านเหล่านั้นได้มีอาหารทางจิตใจที่ดี มีงานอดิเรกที่ช่วยให้ความเพลิดเพลินอยู่กับบ้าน โดยเฉพาะการปลูกต้นไม้ดอกสวยงาม และมีแต่การ

งอกเงยแทนงานอดิเรกประเภทการพนันหรือดื่มสุราตลอดจนอบายมุขอื่น ๆ ครอบครัวของท่านก็จะเป็นครอบครัวที่น่าอยู่และอบอุ่น อาหารทางจิตใจที่มีคุณค่าจึงเป็นอาหารที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ไม่ด้อยไปกว่าอาหารทางกายเท่าใดนัก

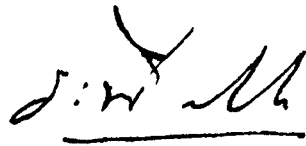
ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงบทความเรื่องกล้วยไม้หลาย ๆ เล่ม เพื่อสนับสนุนให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้และนำไปปฏิบัติ เพื่อความสำเร็จในการปลูกต้นไม้ไว้เป็นงานอดิเรกของครอบครัว และข้าพเจ้าก็ไม่ลืมที่จะเน้นไว้เสมอว่า ของทุกสิ่งทุกอย่างมีทั้งข้อดีและข้อเสีย หากผู้ปฏิบัติดำเนินการไปในทางดีแล้ว ย่อมบังเกิดผลดี หากท่านเลี้ยงกล้วยไม้ด้วยการทุ่มเทเงินทองลงไปมากมาย เพื่อให้ได้พันธุ์ไม้ราคาแพงมา เพื่อประกวดความเด่นและความมั่งมีกันอย่างเอาเป็นเอาตาย ก็ย่อมจะมีการล่มจมกันไปในที่ที่สุด ผลสุดท้ายก็โทษว่ากล้วยไม้เป็นของฟุ่มเฟือย ทำให้ล่มจม แต่เท่าที่ข้าพเจ้าได้แนะนำแนวทางไปแล้วในบทความแทบทุกเรื่อง นับตั้งแต่สมัยก่อน ๆ มาจนทุกวันนี้ มีผู้นำไปปฏิบัติตามปรากฏว่าเกิดเป็นรายได้ดีขึ้นมากก็มีหลายราย ซึ่งบุคคลเหล่านั้น แรกก่อน ๆ มา ได้เริ่มต้นด้วยเลี้ยงกล้วยไม้ไว้เพื่อเป็นงานอดิเรก และความเพลิดเพลินภายในรั้วบ้านเพียงเล็กน้อย ๆ ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และมีประสบการณ์จากการปฏิบัติ และได้ขยายพืชพันธุ์ออกไปทีละเล็กละน้อย พอมีดอก หลังจากตัดดอกแล้วพอจวนจะเบียดาก็ตัดออกขายได้เงินมาช่วยค่าปุ๋ยค่ากระถาง และเงินรายได้เหล่านี้ซึ่งเดิมทีก็มีได้หวังมากนัก ต่อมาก็สามารถช่วยค่ากับข้าวในครัวเรือนได้ จนกระทั่งสามารถกระทำเป็นอาชีพได้ในที่สุด ความเพลิดเพลินกับดอกไม้สวย ๆ งาม ๆ ซึ่งจะมีระดับบ้านท่านอยู่แทบจะตลอดปีนั้น จึงไม่น่าจะเป็นของฟุ่มเฟือยสำหรับผู้ที่ยืนหยัดหมั่นเพียร เอาจริงเอาจังกับมัน และใช้มันให้เป็นประโยชน์ได้ ในระยะหลัง ๆ นี้ ได้มีผู้ปฏิบัติได้ผลตามคำแนะนำเป็นจำนวนมากขึ้น ผู้ปลูกกล้วยไม้ไว้ชมดอก ใช้ชีวิตยามว่างมีความสุขอยู่กับบ้าน อยู่กับกล้วยไม้ที่เลี้ยง

ออกดอกงาม ๆ ด้วยมือของท่านเองมารายขึ้น ดอกกล้วยไม้ซึ่งมีผู้ตัดไปส่งร้านค้าดอกไม้
ในกรุงเทพ ฯ ก็มีปริมาณมากขึ้น จนในระยะหลัง ๆ ปรากฏว่า ร้านค้าดอกไม้ไม่สามารถ
รับดอกกล้วยไม้ไว้หมดได้ในบางฤดู ซึ่งมีดอกกล้วยไม้ออกมากและมีงานซึ่งจะต้องใช้
ดอกไม้้น้อย ข้าพเจ้าจึงได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับข่าวการส่งดอกกล้วยไม้จากออส-
เตรเลียไปจำหน่ายยังหลายประเทศในยุโรป การส่งดอกกล้วยไม้จากมาเลเซียไปจำหน่าย
ยังฮ่องกง ญี่ปุ่น ไต้หวัน และบางประเทศในยุโรป ข้าพเจ้าก็ได้เคยได้รับจดหมายติดต่อ
ถามซื้อดอกกล้วยไม้จากบางประเทศในยุโรปและฮ่องกง ซึ่งก็ได้ส่งจดหมายนั้นผ่านไปยัง
นักเลี้ยงกล้วยไม้ ซึ่งคิดว่าน่าจะจัดส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้ บัดนี้ปรากฏว่า
ความคิดและความพยายามของข้าพเจ้าได้เป็นความจริงขึ้นมาแล้ว เพราะในระยะสอง
สามเดือนที่ผ่านมาแล้วนี้ ได้มีผู้จัดส่งดอกกล้วยไม้ไปจำหน่ายยังต่างประเทศในทวีปยุโรป
เป็นจำนวนไม่น้อย เท่าที่ทราบในขณะนี้ประมาณวันละแปดพันกว่าดอก ซึ่งข้าพเจ้าก็
จะได้พยายามเปิดตลาดต่างประเทศให้กับผู้ส่งรายใหม่ ๆ อีก แม้ผู้ที่ปลูกกล้วยไม้ราย
ย่อย ๆ เพื่อความสวยงามและความเพลิดเพลินภายในบ้าน ซึ่งริเริ่มใหม่ ๆ ก็อาจรวบรวม
ส่งไปสมทบกับผู้จัดส่ง เพื่อเป็นการระบายดอกกล้วยไม้ออกไปต่างประเทศได้มากขึ้น
บางคนที่ได้ทราบว่า เรามีการส่งดอกกล้วยไม้ไปจำหน่ายยังต่างประเทศมากขึ้น กล่าวว่า
ทำไมฝรั่งจึงได้ซื้อของฟุ่มเฟือยอย่างนี้ ข้าพเจ้าคิดว่า เขาจะซื้ออะไร นั้นแล้วแต่เขา แต่
มันได้ช่วยให้คนไทยได้เงินมาเพื่อการอยู่ดีกินดีของเรา และเงินตราที่เราได้จากการ
จำหน่ายดอกกล้วยไม้ไปต่างประเทศ ก็เหมือนกันกับเงินตราที่เราได้มาด้วยการจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ซึ่งเราจะนำไปใช้ซื้อ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ตลอดจนที่
อยู่อาศัย ได้เช่นเดียวกัน จึงเป็นสิ่งที่สมควรจะได้รับการสนับสนุนทั้งนั้น ข้าพเจ้ามีจิต
ใจรักสิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติอยู่แล้ว การที่ข้าพเจ้าได้พยายามสนับสนุนจนเป็นผลสำเร็จ

ขึ้นมาเป็นลำดับ จึงช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับผลตอบแทนคืออาหารทางใจหรือความสุขใจ และมีกำลังใจที่จะสนับสนุนต่อไป

ข้าพเจ้าขออุทิศความรู้ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ให้เป็นวิทยาทาน หากจะได้เกิดเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านแต่อย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ขออุทิศผลบุญอันนี้ ให้แก่ ชุณฺณประกิจ การพิบูลย์ ผู้วายชนม์จงทุกประการ

อนึ่ง คุณประสาร ทวีวัฒน์ ได้แสดงความจำนง จะพิมพ์หนังสืออีกไม่ต่ำกว่า 200 เล่ม เพื่อมอบให้กับสมาคมกล้วยไม้ฯ เพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้สนใจ และนำเงินบำรุงงานวิจัยและส่งเสริมเรื่องกล้วยไม้ทั้งหมด โดยมีได้หักค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าจึงขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงและขออนุโมทนาในกุศลเจตนาครั้งนี้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

นายระพี สาคริก

กล้วยไม้ หวายลูกผสม ปอมปาดัวร์ ปลุกไว้กลางแจ้งโดยไม่มีโรงเรือน
สามารถเจริญงอกงามได้ดี และให้ดอกได้ดีที่บางพระ จังหวัดชลบุรี

การปลูกกล้วยไม้ตัดดอก

กล้วยไม้เป็นไม้ดอกที่มนุษย์เรานิยมปลูกเลี้ยงกันเป็นงานอดิเรก เพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจในยามว่าง ในปัจจุบันนี้ในประเทศต่างๆ ทั่วทุกภาคของโลกนิยมเลี้ยงกล้วยไม้กันมากขึ้น ดังนั้นนอกจากการเลี้ยงกล้วยไม้จะเป็นงานอดิเรกแล้ว ความต้องการของมนุษย์เราได้ทำให้กล้วยไม้กลายเป็นสินค้าทำรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงจนกระทั่งมีหลายรายที่สามารถขยายกิจการเป็นอาชีพ เลี้ยงครบวงจรได้อย่างสมบูรณ์พูนสุข เช่นเนลเชอร์กล้วยไม้ในอังกฤษสหรัฐอเมริกา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมัลดีฟส์ว่าว ซึ่งการเลี้ยงกล้วยไม้เพิ่งจะเจริญขึ้นมาในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ แต่ปัจจุบันก็เป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงเลื่องลือกันไปทั่วโลก นอกจากการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เพื่องานอดิเรกแล้ว ในระยะที่กิจการค้าและสังคมของมนุษย์เจริญรุ่งเรืองขึ้นทุกขณะ การใช้ดอกไม้สดเพื่องานต่างๆ ในวงสังคมตลอดจนพิธีการทางศาสนาและวัฒนธรรมก็ทวีขึ้นเป็นเงาตามตัว การประกอบธุรกิจในด้านกล้วยไม้จึงมีทางที่จะปฏิบัติไปได้หลายแบบ นับตั้งแต่การจำหน่ายกล้วยไม้ป่าและลูกผสมขนาดต่างๆ เพื่อนำไปปลูกเลี้ยงสำหรับความเพลิดเพลินเพื่อใช้ทำพันธุ์ เพื่อใช้ประกวดกัน เพื่อใช้ประดับประดาเคหสถานที่พักอาศัยให้สวยงามร่มรื่นน่าอยู่ และเพื่อการศึกษา การปลูกกล้วยไม้ตามความมุ่งหมายดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้ปลูกส่วนมากมักไม่ใคร่คำนึงถึงวิธีการที่จะประหยัดรายจ่ายเท่าใดนัก และมักเป็นผู้มีอันจะกิน มีทุนรอนพอที่จะปลูกกล้วยไม้เพื่อความเพลิดเพลินและความสุขส่วนตัวให้เป็นไปตามความมุ่งหมายได้ อุปกรณ์เครื่องประกอบต่างๆ ก็ใช้ของที่มีราคาค่อนข้างสูงเพื่อคุณภาพและความคงทน แต่การเลี้ยงกล้วยไม้ประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น มักจะมีปริมาณการเลี้ยงเพียงเล็กน้อย โดยเลือกเลี้ยงแต่ชนิดที่พิเศษหายากซึ่งก็ย่อมมีราคาแพง และมีปริมาณพอที่ตนเองจะดูแลให้เจริญงอกงามได้อย่างทั่วถึง นอกจากนั้น

ก็มักจะไมยอมให้ผู้อื่นเข้าไปเกี่ยวข้องในการปลูกบำรุง ซึ่งก็เป็นสิ่งดีอย่างหนึ่งเพราะเหตุว่า การดูแลและปลูกปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นสิ่งช่วยให้เกิดความรู้ ความชำนาญ และเกิดความเพลิดเพลินอย่างแท้จริง แต่กล้วยไม้เป็นสิ่งที่มีชีวิตเช่นเดียวกันกับพืชอื่นๆ ทั่วไป เมื่อเลี้ยงนานไปก็จำเป็นต้องมีการขยายพันธุ์เพิ่มปริมาณมากขึ้น จึงจำเป็นต้องลงทุนสร้างเรือนกล้วยไม้ ซื่ออุปกรณ์การปลูกเลี้ยงมากขึ้น นอกจากนั้นเมื่อมีกล้วยไม้ลูกผสมใหม่ๆ แปลกๆ ก็จำเป็นต้องหาซื้อแม่สรสมไว้อีก ในระยะหลังๆ นี้ ผู้ที่เล่นเพื่อความเพลิดเพลินจึงมักจะมีการซื้อขายแลกเปลี่ยน ซึ่งก็เป็นวิธีการหาทุนมาช่วยในการเลี้ยงกล้วยไม้ต่อไป

การเลี้ยงกล้วยไม้อีกแบบหนึ่งที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เลี้ยงได้มาก คือ “การเลี้ยงกล้วยไม้เพื่อตัดดอก” เนื่องจากการเลี้ยงกล้วยไม้แบบนี้มีความมุ่งหมายตลอดจนวงการใช้ประโยชน์กว้างขวางกว่าประเภทแรก คือ ผู้เลี้ยงจะได้รับประโยชน์ทั้งในด้านความเพลิดเพลินทางจิตใจและในด้านการจำหน่ายดอกกล้วยไม้อีกด้วย นอกจากนั้น การจำหน่ายดอกกล้วยไม้มักมีวงกว้างขวางกว่าการจำหน่ายต้น โดยเหตุที่ผู้ใช้ดอกไม้ นั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นนักเลี้ยงกล้วยไม้เสมอไป นอกจากนั้น การที่กล้วยไม้มีอยู่หลายชนิด แต่ละชนิดรูปลักษณะและคุณลักษณะผิดแผกแตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง ผู้ใช้ดอกไม้จึงสามารถเลือกนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายโอกาส นับตั้งแต่ใช้ประดับเครื่องแต่งกายไปในงานราตรี ทำของชำร่วยในงานวิวาห์ จัดซื้อหรือกระเช้าไปถวายพรหรือเยี่ยมคนป่วย จัดแจกันประดับห้อง บูชาพระหรือพิธีทางศาสนาและวัฒนธรรม ตลอดจนงานศพ ฯลฯ ความทนทานของดอกตลอดจนรูปารังสีสรรก็ก็สามารถเลือกเอาได้ตามความมุ่งหมายของการใช้งาน และแบบของการประดับ ดังนั้นตลาดดอกไม้จึงมีความต้องการดอกกล้วยไม้อย่างไม่มีวันที่จะสิ้นสุดลงได้ง่าย มลรัฐฮาวายได้ส่งดอกกล้วย

ไม้ไปจำหน่ายยังพื้นแผ่นดินใหญ่ สหรัฐอเมริกาทุกเที่ยวเมล์อากาศ นอกจากนั้นยังได้ส่งมาจำหน่ายยังประเทศญี่ปุ่น ฮองกง อีกด้วย สิงคโปร์ประเทศเพื่อนบ้านของเราในขณะนี้ก็ส่งดอกกล้วยไม้ไปจำหน่ายยังประเทศในภาคพื้นยุโรปหลายประเทศ

ประเทศไทยเรา แม้ว่าจะมีการเลี้ยงกล้วยไม้สืบทอดกันมาหลายสิบปีแล้วก็ตาม แต่การเลี้ยงกล้วยไม้ในประเทศไทย ก็เป็นไปในทำนองสนุกเพลิดเพลินชั่วคราวชั่วคราว มีการประกวดและซื้อขายแลกเปลี่ยนกันเองภายในประเทศ แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นแหล่งกำเนิดของกล้วยไม้บ้างมา ๆ ชนิดที่ชาวต่างประเทศ ซึ่งกลับจากการมาเยือนประเทศไทยแล้ว จะลิ้มความงามของกล้วยไม้ไทยเสียมิได้ แต่ความร่วมมือร่วมใจกันในอนาคตสนับสนุนและมุนานะให้กิจการแขนงนี้ได้รับการปรับปรุงให้เกิดเป็นสินค้าออก ทำรายได้ให้เป็นที่เชื่อถือแก่ชาวต่างประเทศนั้น เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ที่ประกอบกิจการด้านนี้แล้ว นับว่ายังน้อยมาก แต่ความจริงแล้วฝนฟ้าอากาศตามธรรมชาติของประเทศไทยช่วยให้คนไทยได้เปรียบในเรื่องการปลูกเลี้ยงและการลงทุนกว่าประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตกึ่งหนาวอย่างมากมาย ในปัจจุบันนี้ได้มีการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เรื่องกล้วยไม้ ตลอดจนการช่วยชี้แนวทางให้ผู้สนใจได้ปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร จึงเริ่มมีผู้คิดปลูกกล้วยไม้ตัดดอกกันบ้าง แต่ก็ยังอยู่ในขั้นทำเป็นรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ ประกอบการเล่นกล้วยไม้เพื่อความเพลิดเพลินเป็นส่วนมาก จึงนับว่ายังไม่ถึงขั้นที่จะมั่นคงถาวรเป็นลำเป็นต้นได้ แต่ระยะนี้ก็เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เพราะกิจการใหญ่โตนั้นควรจะค่อยเจริญก้าวหน้าไปจากกิจการเล็ก ๆ ก่อน จึงจะมั่นคงถาวร แต่ก็มีไม่น้อยรายที่เริ่มเล่นเป็นงานอดิเรกจนกระทั่งเริ่มเกิดเป็นรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วก็เลิกหันไปเล่นอย่างอื่นตามแต่ผู้ใดจะชักจูงให้เป็นไปตามยุคตามสมัย เท่าที่ได้สำรวจดูก็รู้สึกว่ ผู้ที่รักเรื่องนี้จริงและมีทิ่ทำว่าจะเจริญ

เป็นล้าสันได้ ยืนยันว่ามีน้อยราย ซึ่งงานเหล่านี้ นอกจากความรักและสนใจแล้ว จำเป็นจะต้องมีความมานะอดทนและมีกำลังใจอันหนักแน่นมั่นคง งานทุกสิ่งก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้

“กล้วยไม้” เป็นพืชวงศ์ (Family) ใหญ่ จากวงศ์กล้วยไม้แยกย่อยออกไปเป็นเผ่าหรือสกุล (Genus) ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของป่าและที่มนุษย์ผสมขึ้นเป็นสกุลใหม่ ๆ ในระยะหลัง ๆ นี้ก็ รวมกันแล้วไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ สกุลด้วยกัน สกุลซึ่งรู้จักกันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เนื่องจากสามารถจัดตัวเองให้เหมาะสม และเจริญงอกงามได้ในธรรมชาติของดินฟ้าอากาศอย่างกว้างขวาง ได้แก่ หวาย (Dendrobium), แวนด้า (Vanda), และคัทลียา (Cattleya) นอกจากนั้นก็ยังมีกล้วยไม้สกุลอื่น ๆ อีกมากซึ่งต่างก็มีความเหมาะสมที่จะเจริญงอกงามได้ดีในสภาพดินฟ้าอากาศ และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของแต่ละประเทศ แต่ละแหล่งผลิตแตกต่างกันไปมากบ้างน้อยบ้าง เนื่องจากเหตุผลที่ว่า กล้วยไม้ได้ถูกจัดจำแนกออกเป็นสกุลเป็นชนิดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ซึ่งแต่ละชนิดต่างก็มีลักษณะและความเหมาะสมกับดินฟ้าอากาศแตกต่างกัน ดังนั้นการที่จะศึกษาและคัดเลือกว่ากล้วยไม้สกุลใดชนิดใดเหมาะสำหรับใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอก หรืออาจมีบางท่านได้ไปเห็นในต่างประเทศบางประเทศปลูกกล้วยไม้ชนิดหนึ่งชนิดใด หรือหลายชนิดไว้เป็นกล้วยไม้ตัดดอก ซึ่งปรากฏว่ากล้วยไม้ชนิดนั้นให้ดอกดกมากในประเทศนั้น แล้วนำมาปลูกในประเทศเราบ้าง นับว่ายังไม่เพียงพอ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน อาจแตกต่างกันมากน้อยแล้วแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาหาพันธุ์กล้วยไม้ที่เหมาะสมแก่สภาวะดินฟ้าอากาศของประเทศไทย ในทำเลที่เราจะดำเนินการเรื่องนี้ด้วย

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกพันธุ์กล้วยไม้เพื่อใช้ทำไม้ตัดดอกมีดังต่อไปนี้ —

๑. เป็นพันธุ์กล้วยไม้ที่สามารถเลี้ยงง่าย ขยายพันธุ์ง่าย และมีความทนทาน
เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศของทำเลแหล่งที่จะปลูก ซึ่งในที่นี้หมายถึงประเทศไทย การ
ใช้หลักเกณฑ์ข้อนี้พิจารณา จะช่วยให้เราได้พันธุ์กล้วยไม้ที่เจริญงอกงามและเลี้ยงง่าย
โดยไม่จำเป็นต้องทำนุบำรุงละเอียดลออเท่าใดนัก ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถขยายพันธุ์
ปลูกได้เป็นจำนวนมาก ๆ ในภายหลัง โดยไม่ต้องลงทุนหมดเปลืองกับการบำรุงรักษามาก
มาย นอกจากนั้นยังจะช่วยขยายพันธุ์เพิ่มปริมาณต้นได้รวดเร็วกว่าปกติด้วย

๒. เป็นพันธุ์ที่มีความต้านทานต่อโรคซึ่งอาจเกิดขึ้นในทำเลที่ทำการปลูก

๓. ให้ดอกง่าย และมีดอกดก นอกจากนั้นควรจะสมารถให้ดอกได้ตลอดปี
แม้ว่าอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ตามฤดูกาลบ้าง
แต่ก็น้อยเต็มที

๔. มีลักษณะดอกและลักษณะข้อเหมาะสมแก่การใช้ดอกไม้ได้หลายโอกาส เช่น
จะจัดช่อ จัดกระเช้า จัดแจกัน หรือจะประดับกาย ฯลฯ เพื่อให้การจำหน่ายดอกไม้ได้
เป็นไปอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

๕. มีสีสันและลักษณะทั่วไป เหมาะแก่ความนิยมของตลาดดอกไม้ที่เรา
ประสงค์จะจำหน่าย

๖. มีความทนทานไม่เหี่ยวหรือโรยได้ง่าย รวมทั้งควรมีส่วนต่าง ๆ ของดอก
เหนียวไม่เปราะหรือหักง่าย เพื่อประโยชน์ในการบรรจุหีบห่อส่งไปจำหน่ายได้ไกล ๆ
ในโอกาสหน้า

๗. ถ้าสามารถคิดได้พันธุ์ที่สามารถออกดอกในฤดูดอกไม้ขาดตลาดได้ก็ยิ่งดี

เมื่อได้ทราบหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้เป็นแนวทางพิจารณาเช่นนี้แล้ว เราก็อาจคิด
หาพันธุ์กล้วยไม้ที่น่าสนใจ โดยมีลักษณะต่าง ๆ เข้าอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะใช้เป็นไม้ตัด

ดอก แม้ว่าอาจไม่ครบทั้ง ๗ ข้อ แต่ก็ควรให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่บางครั้งบางคราวก็จำเป็นต้องมีการดัดแปลงแก้ไขเพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคบางประการ ซึ่งผู้ปฏิบัติจำเป็นจะต้องใช้ดุลยพินิจของตนประกอบด้วย

พันธุ์ กล้วยไม้

พันธุ์ กล้วยไม้ที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นไม้ตัดดอกนั้น โดยปรกติเราก็ตัดได้จาก กล้วยไม้ทั่วๆ ไปที่เลี้ยงเล่นกันอยู่เป็นประจำ หากแต่พันธุ์ นั้นมีลักษณะเข้าหลักเกณฑ์ที่จะใช้เป็นไม้ตัดดอกได้ ดังได้กล่าวไว้แล้ว ถ้าหากจะตั้งปัญหาอย่างกว้างๆ ว่า มีกล้วยไม้ในสกุลใดบ้างที่น่าสนใจนำมาใช้เป็นไม้ตัดดอกได้ สำหรับประเทศไทยเรา ก็คงมีอยู่หลายสกุลด้วยกันและเป็นที่ทราบกันดีโดยทั่วๆ ไป ในหมู่นักเลี้ยงกล้วยไม้ของประเทศไทย คือ สกุลหวาย แวนด้า และคัทลียา ในสามสกุลที่กล่าวมานี้ แต่ละสกุลก็มีอยู่เพียงบางชนิดเท่านั้นที่เหมาะสมสำหรับใช้เป็นไม้ตัดดอกในปัจจุบันนี้ ส่วนในอนาคตก็อาจมีพันธุ์อื่นๆ ซึ่งมีคุณลักษณะดีในการใช้ตัดดอกดีกว่าพันธุ์ ที่นิยมกันอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ได้ เนื่องจากการผสมพันธุ์ กล้วยไม้ได้มีการพัฒนาการอยู่เรื่อยๆ ต่อไปนี้จะขอยกตัวอย่างพันธุ์ กล้วยไม้ที่เหมาะสมและนิยมใช้เป็นไม้ตัดดอกอยู่ในขณะนี้

๑. สกุลหวาย (Dendrobium)

หวายเป็นสกุลของกล้วยไม้ที่มีความเหมาะสม สำหรับใช้เป็นไม้ตัดดอกในประเทศไทยเป็นอันดับหนึ่ง เนื่องจากหวายเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของประเทศไทยกว่าสกุลอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหวายประเภทช่อตั้ง นอกจากนั้น หวายยังเป็นกล้วยไม้ที่หาพันธุ์ได้ง่าย เจริญเติบโตเร็ว ราคาดอกอยู่ในระดับไม่สูงนัก ทำให้ผู้ซื้อดอกกล้วยไม้ทั่วๆ ไปสามารถซื้อได้ ลักษณะและคุณสมบัติของดอกและช่อก็อำนวย

ให้แก่การใช้ประโยชน์ได้ในงานหลายประเภท ผู้ปลูกจึงสามารถขายดอกได้อย่างกว้างขวาง กล้วยไม้สกุลหวายนี้มีอยู่ตามธรรมชาติมากมาย และทางด้านวิชาการก็ได้จำแนกออกเป็นพวกต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า ๒๐ พวก (Section) ตามลักษณะทางอนุกรมวิธาน ในบรรดาพวกต่าง ๆ เหล่านั้น โดยทั่ว ๆ ไปก็มีอยู่สองพวกที่อยู่ในขั้นได้รับการพิจารณาใช้เป็นไม้ตัดดอกได้

ก. พวกฟาแลนนธ (Section Phalaenanthé) และลูกผสมในพวกนี้ หวายในพวกนี้ เป็นหวายเบา (early variety) คือสามารถให้ดอกได้ในขณะที่ต้นไม่ใหญ่โตนัก เป็นหวายที่ให้ดอกเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหวายแดงใหญ่ (D. superbien var. superba) และหวายปอมปาดัวร์ (D. Pompadour) ซึ่งมีระยะเวลาให้ดอกขยายกว้างออกไปเกือบตลอดปี ยกเว้นในฤดูร้อน ซึ่งเป็นฤดูที่มีการแตกหน่อมากกว่าปกติ จึงทำให้ปริมาณการให้ดอกลดน้อยลงมากในฤดูนั้น นอกจากนั้นหวายทั้งสองชนิดนี้ยังมีสีสดใส ดอกดก ช่อยาว ออกดอกง่าย เลี้ยงง่าย ตลอดจนมีความเคยชินกับสภาพสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติของประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลานานปี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหวายปอมปาดัวร์ ซึ่งมีลักษณะพุ่มดอกกลมเด่นและแผ่ผาย ดอกประดับบนก้านช่ออย่างได้ระเบียบ ได้รับความนิยมจากตลาดดอกไม้ในประเทศอย่างแพร่หลาย หวายพันธุ์นี้เป็นลูกผสมที่มีผู้ส่งมาจากประเทศฝรั่งเศสมานานแล้ว แต่ในปัจจุบันนี้ กลับมีชื่อเสียงในประเทศไทย และเป็นกล้วยไม้ประจำบ้านของนักเล่นกล้วยไม้เมืองไทยทั่ว ๆ ไป แม้แต่ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงก็ได้สั่งซื้อพันธุ์ไปจากประเทศไทยปีละมาก ๆ.

ข. พวกเซอราโทเบียม (Section Ceratobium) และลูกผสมในพวกนี้ หวายในพวกนี้เป็นหวายหนัก คือเลี้ยงกว่าจะให้ดอกต้องสิ้นเปลืองเวลานานกว่าพวกแรกมาก มีรูปทรงต้นใหญ่โตมาก ดอกสีไม่สดใสเหมือนอย่างพวกฟาแลนนธ แต่ก็มีสีในแบบ

แปลก ๆ เช่น สีเหลืองอมเขียว สีน้ำตาลหรืออมม่วง บางทีก็มีสีม่วงครามหรือสีทองแดง นอกจากนั้นบางทีก็มีเส้นลายหรือเหลือบสีต่าง ๆ ปะปนกันภายในดอก แม้ว่าโดยทั่วไปจะมีลักษณะกลีบดอกแคบ แต่ก็มีรูปทรงแบบต่าง ๆ เช่น บิดเป็นเกลียวอย่างได้ระเบียบ แม้ว่าหวายประเภทนี้จะมีลักษณะดอก ซึ่งด้อยในความนิยมกว่าหวายในพวกแรกและราคาดอกแต่ละดอกก็ต่ำกว่าพวกแรกมาก แต่ก็มีลักษณะดีบางประการที่อาจจะเข้าอยู่ในข่ายการพิจารณาใช้เป็นไม้ตัดดอกได้ เช่น มีความทนทานต่อความร้อนจากแสงแดดได้ดีแม้จะตั้งกลางแจ้งก็จะเจริญแข็งแรงได้ จึงไม่จำเป็นต้องสร้างโรงเรือนให้หมดเปลืองทุนรอน ส่วนในฤดูร้อนก็อาจช่วยบังร่มเงาให้บ้างเพียงเล็กน้อย ฤดูที่ให้ดอกมากของหวายประเภทนี้อยู่ในระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ซึ่งเป็นปลายฤดูฝนไปจนถึงฤดูหนาว ตรงกับเทศกาลที่ต้องใช้ดอกไม้และเป็นระยะที่ดอกกล้วยไม้ราคาดี แม้ว่าราคาดอกดอกจะถูกกว่าหวายปอมปาดัวร์ แต่ข้อหนึ่ง ๆ ของหวายประเภทนี้มีจำนวนดอกมากมาย ซึ่งจะขายได้เงินเทียบกับหวายปอมปาดัวร์ข้อต่อข้อแล้วก็นับว่าไม่แพ้กันเลย

ค. ลูกผสมระหว่างพวก (Intergeneric hybrid) ชนิดที่น่าสนใจในพวกนี้มักเป็นลูกผสมระหว่างพวกฟาแลนนธากับหวายในพวกอื่น เช่น หวายอินโดนีเซียหรือซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง *D. violaceo-flaven* ในพวกเชอราโตเปียมกับ *D. phalaenopsis* ในพวกฟาแลนนธะ มีลักษณะอยู่ในระหว่างหวายสองพวก คือมีดอกสีม่วงแดงเป็นพื้น หรือมีสีขาวเหลือบม่วง บางต้นก็สีม่วงเข้ม แต่กลีบดอกค่อนข้างแคบ ดอกดก ช่อยาว เป็นส่วนมาก ขนาดต้นและอายุการออกดอกอยู่ในระดับปานกลาง มีอุปนิสัยการเจริญเติบโตคล้ายคลึงกันกับหวายปอมปาดัวร์ อีกชนิดหนึ่งในพวกนี้ได้แก่หวายลูกผสมชื่อเซซ่า (*D. Caesar*) เป็นลูกผสมข้ามพวกระหว่าง *D. stratiotes* ในพวกเชอราโตเปียม กับ *D. phalaenopsis* ในพวกฟาแลนนธะ หวายเซซ่านี้โดยทั่วไปมักให้ดอกง่ายและดอกดก มีสีอยู่หลายแบบ (Type) ด้วยกัน คือ สีม่วงแดงอาจแก่อ่อนแล้ว

แต่ความผิดเพี้ยน (variation) ระหว่างต้น บางทีก็มีเหลือบสีขาวในคอและขอบกลีบ
 อีกแบบหนึ่งเป็นแบบที่มีลักษณะกลีบดอกสีขาว โคนกลีบสีม่วงแดงเล็กน้อยแผ่นปากมีพื้น
 สีขาว ตรงกลางสีม่วงแดงแก่และมีลายเส้นสีม่วงแดงกระจายทั่วไปเรานิยมเรียกเซ้า
 แบบนี้ว่า “อัลบา” (alba) ซึ่งแปลว่า สีขาว ในขณะนี้นับว่าเป็นหวายสีขาวที่นับว่า
 อยู่ในอันดับเด่นในบรรดาสีขาวที่ใช้ตัดดอก แม้ว่าจะมีส่วนสีม่วงแดงปนอยู่ในดอกบ้าง
 แต่ส่วนใหญ่ ห้ว ๆ ไปของดอก ก็มีสีขาว เป็น ลักษณะเด่นเรียก ร้อง ความสนใจ เป็นพิเศษ
 หวายที่มีสีขาวบริสุทธิ์ที่เช่นหวายฟาแลนนีออปซิสพันธุ์สีขาวบริสุทธิ์นั้น แม้สีจะขาวบริสุทธิ์
 แต่ลักษณะเลี้ยงยาก ไม่สู้ทนทานต่อดินฟ้าอากาศห้ว ๆ ไป ดอกไม่ดกพรั่ง และขยาย
 พันธุ์ช้า จึงไม่อาจปลูกเป็นไม้ตัดดอกอย่างเป็นล่ำเป็นสันได้ แต่หวายเซ้าอันเป็นหวาย
 ที่มีความทนทานดี ยังได้รับแสงแดดมาก อากาศโปร่ง และความชื้นดี ก็ยังเจริญแข็งแรง
 และให้ดอกดกพรั่ง ในระยะหลังๆ ทางฮาวายได้ผสมเซ้าขึ้นมาใหม่ เรานิยมเรียก
 กันว่า “เซ้า ฮไวท์” (D Caesar white) บางต้นดอกมีสีขาวบริสุทธิ์ บางต้นก็มี
 สีม่วงเรื่อ ๆ หลังกลีบดอก หรือบางทีที่โคนกลีบดอกหรือเส้นกษร (column) มีดำหนิ
 สีม่วงเล็กน้อย แต่เซ้าชุดนี้ต้นพันธุ์ในท้องตลาดในปัจจุบันยังมีราคาสูงเกินกว่าที่จะลง
 ทุนทำหวายตัดดอกได้ ส่วนหวายสีขาวที่ฮาวายผสมจากเซ้าขาวกับหวายฟาแลนนีออปซิส
 สีขาวต่อมาอีกหนึ่งหรือสองชั่ว แม้สีจะขาวบริสุทธิ์สดใส แต่มีลักษณะอื่น ๆ ใกล้เคียง
 ฟาแลนนีออปซิสสีขาวเข้าไ่มาก เช่น กลีบบาง เหยี่ยวเร็ว เลี้ยงยากและขาดความทนทาน
 ต่อสภาพของธรรมชาติ ช่อดอกสั้นและไม่แข็งแรง ให้ช่อน้อยจึงไม่เหมาะแก่การใช้ทำ
 หวายตัดดอกได้

๒. สกลวนด้า (Vanda)

เป็นกล้วยไม้สกุลที่มีความสำคัญในด้านตัดดอกรองลงมาจากสกุลหวาย ทั้งไม่รวมวนด้าโจคิม (Vanda Miss Joaquim) ซึ่งเป็นวนด้าใบกลมลูกผสมที่ปลูกกันอยู่แล้วอย่างแพร่หลายในประเทศไทย

เมื่อกล่าวถึงตอนนี้ ก็ใคร่จะขอลำดับถึงเรื่องของวนด้าใบกลมกับการใช้ทำไม้ตัดดอกไว้ ณ ที่นี้ด้วย วนด้าโจคิม เป็นวนด้าใบกลมชนิดเดียวที่ใช้ปลูกทำไม้ตัดดอกกันมาช้านานแล้ว ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่ในเมืองไทยเท่านั้น ในสิงคโปร์ ฮ่องกง ออสเตรเลีย แคนเบอร์น และ ฮาวาย ก็ปลูกวนด้าโจคิมเป็นไม้ตัดดอกกันมาก ในฮาวายมีการปลูกเป็นไร่และใช้ดอกทำพวงมาลัยสดสำหรับคล้องคอเป็นประเพณีที่ติดตาตึงใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง จนเกิดเป็นอุตสาหกรรมเป็นลำเป็นสัน ทั้งนี้เนื่องจากวนด้าโจคิม เป็นกล้วยไม้ที่ปลูกง่ายเลี้ยงง่ายและออกดอกให้เกือบตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าฤดูร้อน ในตอนกลางฤดูฝนจะมีการพักดอกชั่วระยะหนึ่ง แล้วก็เริ่มตั้งช่อใหม่ วนด้าโจคิมเป็นลูกผสมระหว่างวนด้าใบกลมสองชนิด คือ วนด้าเทอเรส (V. teres) ผสมกับวนด้าฮุกเคอเรียน่า (V. hookeriana) ทั้งสองชนิดนี้มีอยู่ในป่าประเทศไทยด้วยกันทั้งคู่ สำหรับวนด้าเทอเรสนั้นจะพบในป่าทั่วไปตั้งแต่ภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือลงมาถึงภาคใต้ แต่วนด้าฮุกเคอเรียน่านั้นจะพบขึ้นอยู่ตามบึงหรือหนองน้ำทางภาคใต้ วนด้าโจคิมได้ถูกผสมขึ้นในต่างประเทศซึ่งใกล้เคียงกับประเทศไทย และมิได้ส่งเข้ามาในประเทศไทยในยุคกลางๆ ของการเล่นกล้วยไม้ ซึ่งในระยษณันั้นความรู้ในเรื่องกล้วยไม้มิได้ถูกเผยแพร่กว้างขวางอย่างในปัจจุบัน ประชาชนในสมัยนั้นจึงเรียกวนด้าโจคิมว่า “วนด้า” และไม่ทราบว่ วนด้า นั้นแท้จริงเป็นสกุลหนึ่งของพืชในวงศ์กล้วยไม้ และสกุลวนด้าก็ยังแบ่งแยกออกไปอีกมากมายหลายชนิด มิได้มีแค่

โจคิมอย่างเดียว ในปัจจุบันนี้มีการเผยแพร่ความรู้เรื่องกล้วยไม้อย่างกว้างขวาง จึงมีประชาชนส่วนมากเข้าใจถูกต้องยิ่งขึ้น เนื่องจาก แวนด้าโจคิมปลูกง่าย และขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็วเอง ในปัจจุบันนี้ราคาแวนด้าโจคิมในท้องตลาดตกมากเนื่องจากมีผู้ปลูกกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้นรายได้ที่ได้จากการขายดอกแวนด้าโจคิมจึงอาจมีกำไรบ้างเพียงเล็กน้อยจนเกือบไม่คุ้มค่าแรง จะส่งดอกไปจำหน่ายยังต่างประเทศก็ไม่เหมาะนัก เพราะดอกมีลักษณะแบบบางไม่ทนทาน แต่เมื่อราคาตกต่ำมากเช่นนี้ การใช้ดอกก็แพร่หลายไปสู่งานต่างๆ แทนดอกไม้อื่น ๆ เช่นทำอุบะคลุมผ้าไตรบวชนาค หรือคลุมหีบศพ ตลอดจนงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั่ว ๆ ไป นอกจากนี้ผู้ปลูกในระยะหลัง ๆ นี้ส่วนมากก็มักปลูกไว้ให้ออกดอกประดับประดับบ้านโดยมิได้หวังกำไรจากการขายดอกเท่าใดนัก สำหรับสาวายนี้นิยมทางใช้ดอกไม้อย่างกว้างขวาง การใช้ดอกแวนด้าโจคิมทำมาลัยคล้องอกก็กลายเป็นประเพณีประจำถิ่นซึ่งทราบกันไปทั่วโลก ผลิตรกรรมด้านนี้จึงเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นประชาชนได้ ในด้านวิชาการก็มีทุนรอนที่จะค้นคว้าปรับปรุงคุณลักษณะขึ้นไปอีก ปัจจุบันนี้สาวายมีแวนด้าโจคิมซึ่งมีโครโมโซมสองเท่าของปรกติ คือเรียกกันว่า tetraploid แวนด้าโจคิมพันธุ์ใหม่นี้ดอกใหญ่และแผ่ผายกว่าพันธุ์เดิมอย่างเด่นชัด แต่ขณะนี้ยังไม่สุ่แพร่หลายและต้นพันธุ์ยังมีราคาแพงอยู่ และตกเข้ามาถึงประเทศไทยเพียงไม่กี่ต้น มีแวนด้าใบกลมที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่ง เป็นชนิดที่มีสีขาวบริสุทธิ์ จึงเป็นสิ่งแปลกและมีลักษณะที่ตลาดดอกกล้วยไม้ให้ความสนใจ แวนด้าใบกลมชนิดนี้เป็นลูกผสมระหว่างแวนด้าฮัวหวัง กับเทอเรสพันธุ์สีขาว (V. white wing x V. teres alba) จดทะเบียนตั้งชื่อว่า แวนด้า ไดอาน่า (V. Diana) บางคนอ่านผิดว่า ซึ่งเป็นการอ่านผิดเพราะคำนี้ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ ในงานประกวดกล้วยไม้ประจำปี ค.ศ. ๑๙๖๑ ของสิงคโปร์ ซึ่งข้าพเจ้าได้รับเชิญไปเป็นกรรมการตัดสินด้วยนั้น เขาได้ใช้ชื่อล่อลุ่มน้ำปู

รองพื้นเป็นบริเวณหลายสิบตารางเมตร ใช้ดอกแวนด้าไดอน่าสีขาวบริสุทธิ์ ใช้ไม้เล็ก ๆ ผูกต่อกัน บักลงในขี้เลื่อยเต็มทั้งผืน แล้วจึงใช้ดอกแวนด้าโจกิมสีม่วงปักเป็นตัวอักษรย่อชื่อสมาคม นอกจากนั้นยังได้สังเกตเห็นว่าแวนด้าไดอน่ามีปลุกอยู่ทั่ว ๆ ไปเป็นแปลงแบบเดียวกันกับแวนด้าโจกิมและออกดอกสพรั่งพรูในฤดูฝน เท่าที่ข้าพเจ้าได้เคยส่งมาทดลองเลี้ยง รู้สึกว่ามีความทนทานต่อคืนฟ้าอากาศในกรุงเทพฯ ไม่ดีเท่าแวนด้าโจกิม แต่ก็สามารถออกดอกให้ได้

แวนด้าใบร่อง ก็เป็นประเภทหนึ่งซึ่งอาจมีบางชนิดควรได้รับการพิจารณาใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกได้ แวนด้าใบร่องโดยทั่ว ๆ ไป เป็นลูกผสมระหว่างแวนด้าใบกลมกับใบแบน ทั้งนี้ไม่รวมแวนด้าใบร่องป่าตามธรรมชาติซึ่งมีอยู่ไม่กี่ชนิด แวนด้าใบร่องลูกผสมที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบันนี้มีอยู่สองพวกด้วยกัน คือ ใบร่องชั้นเดียว (semi-terete) เป็นลูกผสมระหว่างแวนด้าใบกลมกับใบแบนเพียงชั้นเดียว ซึ่งได้ลักษณะความทนทาน เลี้ยงง่ายของแวนด้าใบกลมไว้ และได้ลักษณะดอกที่สวยงามสีสรรค์แปลกตาของแวนด้าใบแบนไว้ด้วย แวนด้าพวกนี้มีความทนทานต่อธรรมชาติและความร้อนจากแสงแดดของเมืองไทยได้ดี จึงสามารถเจริญเติบโตอยู่ในแปลงกลางแจ้งได้เช่นเดียวกันกับแวนด้าโจกิม แต่ส่วนมากกว่าจะให้ดอกก็ต้องเจริญเติบโตสูงมากมาย นอกจากบางพันธุ์ ซึ่งมีลักษณะทางพันธุ์ ศาสตร์ผิดแปลกออกไปเป็นพิเศษ อาจออกดอกให้เมื่อต้นยังเตี้ยอยู่ได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามปริมาณดอกต่อปีที่ได้จากแวนด้าพวกนี้นับว่าต่ำมากไม่คุ้มกับการที่จะใช้ทำกล้วยไม้ตัดดอกอย่างจริงจังได้ อีกพวกหนึ่งคือแวนด้าใบร่องที่ผสมจากแวนด้าใบแบนถึงสองชั้น (Quarter-terete) คือใช้แวนด้าใบร่องพวกแรกผสมด้วยแวนด้าใบแบนอีกชั้นหนึ่ง เป็นผลออกมาจึงที่รู้จักแพร่หลายกันทุกวันนี้ เช่น V. Nellie Morley, V. Tan Chay Yan, V. Belle of Singapore. และ V. FMA เป็นต้น นอกจากนี้ในระยะหลัง ๆ นี้ ก็ยังมีการผสมอยู่เรื่อย ๆ ในบรรดาแวนด้าใบร่องลูกผสมพวก

หลังนี้ แต่ละชนิดแต่ละพันธุ์ ก็มีลักษณะเลี้ยงง่ายเลี้ยงยากต่าง ๆ กันออกไปอีก ลูกผสม
ที่ผสมมาจากแวนด้าเอ็มมาแวนเดเวนเตอร์ (V. Emma van Deventer) เช่น V. Nellie
Merley ซึ่งผสมมาจากสาวาย ส่วนมากมักเลี้ยงยากกว่าลูกผสมที่ผสมจากแวนด้าโจเซฟีน
แวนเบรโร (V. Josephine van Brero) เช่น V. TMA และยังมีอีกหลายชนิดซึ่ง
ส่วนมากผสมในสิงคโปร์และมลายู ระยะเวลา ๆ นานายาวก็ใช้ได้ V. Josephine van
Brero ผสมบ้าง แต่ผลทางคุณลักษณะยังไม่ปรากฏชัด ส่วนพวกที่ผสมมาจากสิงคโปร์และ
มลายูนั้ปรากฏว่าเลี้ยงง่ายและออกดอกง่ายในสภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย เมื่อ
โตถึงขนาดให้ดอกก็จะให้ช่อดอกติด ๆ กันแทบทุกช่อของลำต้น สามารถทนแดดทนฝนได้
อย่างเต็มที่ ดังนั้นจึงมีผู้หวังจะปลูกไว้ทำไม้ตัดดอกกันเป็นส่วนมาก แวนด้าชนิดนี้มีข้อ
เสียบางประการ คือ ส่วนต่าง ๆ ของดอกมีลักษณะแห้งเปราะ เมื่อถูกกระทบกระเทือนหรือ
ถูกแรงกดขรรคมดา เช่น วางช่อลงกับพื้นดอกซึ่งอยู่ด้านล่าง จะหักแตกเสียหายได้ แม้จะ
นำหลาย ๆ ช่อมารวมกัน ดอกที่ชนกันก็จะหักเสียหายได้ ถ้าหากจะตัดดอกส่งไป
จำหน่ายทางไกล ๆ จึงมีอุปสรรคทำให้เกิดความลำบากในการบรรจุหีบห่อและการขนส่ง

แวนด้าไบแบนก็เป็นอีกประเภทหนึ่ง ที่สามารถเลี้ยงให้เจริญงอกงามได้ดีใน
ประเทศไทย ถ้าเปรียบเทียบกับมลายูและสิงคโปร์แล้ว ประเทศไทยมีสภาพฝนฟ้าอากาศ
เหมาะสำหรับแวนด้าไบแบนกว่าสิงคโปร์และมลายูมาก แม้แต่นักเลี้ยงกล้วยไม้ในมลายู
เองก็ยอมรับในเรื่องนี้ ถ้าจะพิจารณาจากันตามเหตุผลทางวิชาการแล้ว ก็อาจอธิบายได้คือ
ในเขตมลายูนั้มีฤดูฝนติดต่อกันประมาณ ๘ ถึง ๑๐ เดือนหรือเกือบตลอดปี กล้วยไม้
เจริญโดยไม่มีโอกาสได้พัก นอกจากนั้นโรครากเสียก็เข้าแทรกแซงได้ง่าย ประเทศไทย
มีฤดูแล้งตั้งแต่พฤศจิกายนไปจนถึงเดือนเมษายนหรือพฤษภาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
ภาคกลางขึ้นไปถึงภาคเหนือ กล้วยไม้พวกที่จำเป็นจะต้องมีการพักการเจริญเติบโตในระยะ
หนึ่งของปีก็มีโอกาสได้พัก เมื่อฤดูฝนหน้ามาถึงก็จะเจริญแข็งแรงดึยขึ้น นอกจากนั้น

ทางภาคเหนือของประเทศไทยยังเป็นแหล่งกำเนิดของแวนด้าไบแบนที่สวยงามหลายชนิด เช่น พ้ามุ่ย (*Vanda coerulea*) สามปอยหลวง (*Vanda denisoniana*) เป็นต้น แวนด้าไบแบนเป็นกล้วยไม้ที่น่าเลี้ยง เพราะแต่ละชนิดก็มีสีและแบบของการประดับสีในดอกผิดเพี้ยนกันไปอย่างกว้างขวาง ยิ่งเป็นลูกผสมก็ยิ่งมีขนาดดอกใหญ่ผิงผาย รูปทรงสวยงามเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าจะใช้ทำไม้ตัดดอกอย่างเป็นล่ำเป็นสันจริงจิงแล้ว นับว่ามีข้อที่ไม่เหมาะอยู่หลายประการ คือ แวนด้าไบแบนไม่สามารถจะทนต่อความร้อนของแสงแดดในประเทศไทยได้ เมื่อจะเลี้ยงแวนด้าไบแบนก็จำเป็นจะต้องสร้างเรือนกล้วยไม้ซึ่งเป็นการหมดเปลืองทุนรอน นอกจากนั้นประสิทธิภาพในการให้ดอกค่อปีของแต่ละต้นก็ค่อนข้างต่ำ การดูแลเอาใจใส่ก็ต้องละเอียดละออเป็นพิเศษ รายได้จากการขายดอกจะไม่คุ้มกับการลงทุนได้เลย เว้นไว้แต่จะเลี้ยงไว้เพื่อการพักผ่อนหย่อนอารมณ์ และอาจขายดอกได้บ้างเป็นครั้งคราวโดยมิได้หวังผลกำไร หรือมิฉะนั้นก็ตัดเอาแต่ต้นพันธุ์ดี ๆ เลี้ยงไว้เพื่อใช้ผสมกับแวนด้าไบร่งทำเป็นไม้ตัดดอกในชั่วลูก ในสาวยามักจะกล่าวกันว่าแวนด้ารอทส์ไชลด์ียน่า (*Vanda Rothschildiana*) ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่างพ้ามุ่ยของไทยกับแวนด้าแซนเดอร์เรียน่านั้น เหมาะสำหรับปลูกไว้ทำไม้ตัดดอก เพราะนอกจากดอกจะงามสีสวยแล้วยังเป็นไม้ที่ออกดอกได้ตลอดปี

๓. สกุลอะแรคนิส (*Arachnis*) และเรแนนเธอร่า (*Renanthera*)

ทั้งสองสกุลนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับแวนด้าหลายประการ และยังมีลักษณะเกี่ยวข้องกับสกุลแวนด้าในด้านการใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกด้วย จึงได้ถือโอกาสนำมากล่าวไว้ ณ

กล้วยไม้ทั้งสองสกุลนี้ ในปัจจุบันได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากนักเลี้ยงกล้วยไม้ในมาเลเซียและสิงคโปร์ สำหรับประเทศไทยเรามากเรียกรวบ ๆ ว่า “กล้วยไม้

จำพวกแมลงปอ” เป็นกล้วยไม้ที่มีลักษณะทรงต้นสูงโปร่งคล้ายแวนด้าใบกลม แต่มีใบแบน ปลายใบเว้า ใบไม่สัวยาวนัก แพลกเตอร์ในการเจริญเติบโตมีสิ่งพิเศษ คือต้องการความชื้นในบรรยากาศสูงและแสงแดดจัด ลักษณะพิเศษที่น่าสนใจในด้านใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอก ก็คือ ดอกมีลักษณะเหนียวไม่เปราะ เหมาะแก่การส่งไปได้ไกล ๆ นอกจากนั้นมีหลายชนิดซึ่งก้านช่อสามารถแยกออกเป็นแขนงช่อ เป็นผลให้ช่อดอกแต่ละช่อมีปริมาณดอกมาก ดังนั้นจึงมีผู้นิยมนำมาผสมพันธุ์กับแวนด้าใบแบนเพื่อให้ได้ดอกใหญ่ขึ้น ทรงต้นเตี้ยลง แต่ให้มีดอกดกและทนทาน สำหรับประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา ยังมีผู้สนใจพันธุ์ไม้ชนิดนี้น้อยมาก เนื่องจากนักเลี้ยงกล้วยไม้มักจะนิยมเลี้ยงกล้วยไม้ดอกใหญ่ ๆ กลับกว้าง ๆ โดยมีได้คำนึงถึงคุณลักษณะอื่น ๆ

สกุลอะแรคนิส (Arachnis) เป็นกล้วยไม้ที่มีทรงต้นสูงโปร่งและมีการเจริญเติบโตเป็นแบบ monopodial เช่นเดียวกับแวนด้า เนื่องจากทรงต้นสูงจึงจำเป็นต้องเกาะหลักหรือทำแผงให้เกาะเพื่อเป็นการพยุงต้น ต้นสามารถแตกแขนงจากตาซึ่งอยู่ตามข้อข้าง ๆ ลำต้นได้ง่าย ลักษณะดอกที่สังเกตได้อย่างเด่นชัดสำหรับกล้วยไม้สกุลนี้ก็คือ กลีบดอกแคบและส่วนปลายผายกว้างกว่าส่วนโคนเล็กน้อย ดอกมีลักษณะบานผึ่งผาย ไม่ลู่หน้าหรือแอ่นหลัง กลีบบนตั้ง แต่กลีบในทั้งคู่และกลีบล่างทั้งคู่โค้งลงพอสวมควรว ปากเชื่อมติดกับโคนเส้าเกสรที่ใหญ่และแข็งแรงมั่นคง ปากหนาและมีสามแฉก เดือยดอกสั้นมากและช่อดอกไปทางด้านหลังดอก หนูปากทั้งสองข้างกว้างและมีรูปสี่เหลี่ยมคางหมูเหยียดยื่นออกจากสองข้างของเส้าเกสร ปลายหนูปากแอ่นมากน้อยแล้วแต่ชนิด แผ่นปากสั้นหนาแข็ง และมีสันนูน ใต้แผ่นปากมีปุ่มห้อย เส้าเกสรสั้นและอ้วน เกสรตัวผู้ (pollinia) มี ๔ เม็ด โดยแบ่งออกเป็นสองคู่ อยู่บนก้านเกสรซึ่งมีลักษณะเป็นเยื่อใส ๆ สั้นและมีฐานกว้าง มีบางชนิดก้านช่อยาวมากและอาจแตกแขนงช่อได้เท่าที่นิยม

ปลูกกันทั่ว ๆ ไปเป็นชนิดที่มาจากภาคใต้ของประเทศไทยและมลายู ซึ่งนิยมเรียกกันเป็นภาษาอังกฤษว่า "Scorpion orchid" ซึ่งแปลว่า "กล้วยไม้แมลงป่อง" โดยเหตุที่มีลักษณะและรูปร่างดอกคล้ายคลึง และกล้วยไม้แมลงป่องมากกว่าที่ภาษาไทยนิยมเรียกว่า "แมลงป่อง"

กล้วยไม้อะแรคนิสนั้น ชนิดที่เข้ามาค้าขายอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ระยะแรก ๆ ของการเล่นกล้วยไม้ได้แก่ *Arachnis hookeriana* ซึ่งบางที่เราก็มักเรียกกันว่า *Arachnis alba* ปล้องของลำต้นยาวประมาณ ๒-๓ ซม. ใบแข็งและเหยียดปลายขึ้นข้างบน ใบกว้างประมาณ ๑.๕ ถึง ๒.๐ ซม. และยาวประมาณ ๘.๐ ถึง ๑๐.๐ ซม. โคนใบกว้างและเรียวสอบเข้าหาปลายเล็กน้อย ริมใบทั้งสองข้างมีขนลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโคนใบมีจักเป็นฟันเลื่อยเล็กน้อยและบนโคนใบรอบลำต้น ช่อดอกเหยียดตรง ไม่มีข้อแขนง ช่อดอกยาวประมาณ ๕๐ ถึง ๗๕ ซม. และก้านช่อดอกยาวประมาณ ๓๐ ซม. สีม่วงคล้ำ มีดอกประมาณ ๖ ถึง ๘ ดอก ดอกโตประมาณ ๕.๕ ซม. กลีบนอกและกลีบในสีขาวครีม ปลายกลีบสีขาวอมเหลืองและท่อนกลางของกลีบมีจุดละเอียดสีม่วงประปราย กลีบนอกบนยาวประมาณ ๓ ถึง ๔ ซม. กลีบนอกคู่ล่างและกลีบในทั้งคู่ออกดอกได้สัดส่วน ปลายโค้งลงเล็กน้อย ปลายกลีบในกว้าง ๙ มม. ถึง ๑ ซม. ปลายหูปากทั้งสองข้างผายออกเล็กน้อยและสั้นกว่าเส้าเกสรเล็กน้อย แผ่นปากหนา มีสันนูนสูงและลาดลงหาปลายปาก ได้แผ่นปากมีตื้นเล็ก ๆ ด้านบนของแผ่นปากมีสีม่วงทั้งหมดหรืออาจมีสีม่วงเป็นทางยาวตามความยาวของแผ่นปากประมาณ ๖ ทาง เป็นพันธุ์กล้วยไม้ป่าพื้นเมืองแถบหมู่เกาะบอเนียวและเกาะรีโออาธิเฟลลาโก และเกาะอื่นๆ ทางใต้ของสิงคโปร์ นอกจากนี้ยังมีในแถบตอนใต้ของมลายู เช่นตอนเหนือของตรังกานู ขึ้นเป็นดงอยู่กับดินทรายห่างจากฝั่งทะเลประมาณ ๑๐๐ ถึง ๕๐๐ เมตร และมักนิยมเรียกชื่อกันว่า *Arachnis alba* ซึ่งแปลว่า อะแรคนิสขาว ส่วนในภาษาธรรมชาติศาสตร์ก็เรียกว่า "white

scorpion orchid" ซึ่งแปลว่า "กล้วยไม้แมลงป่องขาว" มีพันธุ์ที่สวยงามอยู่สองพันธุ์ คือ พันธุ์ลิวิโรลา (var. luterola) ซึ่งไม่มีส่วนใดของดอกที่มีดำหนาสีม่วงเลย ก้านช่อสีเหลืองอมเขียวปลายกลีบมีสีเหลืองจัดกว่าพันธุ์ ธรรมดา ปากสีเหลืองจางๆ พันธุ์นี้พบตามธรรมชาติขึ้นแซมปะปนอยู่กับพันธุ์ ธรรมดา มีอีกพันธุ์หนึ่งที่สวยงามมาก คือ พันธุ์เวอร์ดิเพส (var. viridipes) ซึ่งกลีบในไม่มีจุดเลย แต่ปากกระเป๋ามีทางสีม่วง ๖ ทางและก้านช่อมีสีเขียวสด ดอกสีสะอาดน่าดูมาก อะแรคนิสอัลบานีเป็นกล้วยไม้ที่ปลูกง่ายเลี้ยงง่าย ไม่ว่าในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด ชาวเจ้าเคยจำได้ว่าที่เพาะชำเนิสเซอร์ เมื่อครั้งยังอยู่ที่สามย่านเคยปลูกไว้เป็นแปลงๆ มากมายกลางแสงแดด จัดแบบเดียวกับกับ แวนด้าโจคิม และพันธุ์เอกประพร แยมบุญชู ได้เคยผสมอะแรคนิสอัลบานีกับช้างแดง เป็นผลสำเร็จจนกระทั่งออกดอกให้ชม ปรากฏว่าทรงต้นเตี้ยลงมาก เลี้ยงง่าย ออกดอกง่าย ช่อดอกตั้งคล้ายอะแรคนิส แต่ใบค่อนข้างยาวและมีทางสีเขียวเรียงขนานกันคล้ายกับใบของช้าง มีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ ทนความร้อนของแสงแดดได้เป็นอย่างดี จึงสามารถปลูกกลางแจ้งได้ ปรากฏว่าดอกดอกอาจใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกได้ ความทนทานของดอกก็เป็นพิเศษ ซึ่งเป็นลักษณะของอะแรคนิส ดังนั้นลูกผสมอะแรคนิส ส่วนมากจึงเป็นลูกผสมที่มีลักษณะเหมาะที่จะใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอก ต่อไปนี้จะขอ ยกตัวอย่างลูกผสมของ อะแรคนิส สุกเคลอเวียน่า หรือ อะแรคนิสอัลบานี เท่าที่สามารถรวบรวมได้และเป็นชนิดที่น่าสนใจ

ผสมกับ *Arachnis flos-aeris* (var. *luterola*) = *Arachnis* Maggie Oel

Arachnis hookeriana × *Vanda lamellata* = *Aranda* Deborah

× *Vanda suavis* = *Aranda* Hilda Galistan

Arachnis hookeriana × *Vanda teres* = *Aranda* Louisae

× *Vanda spathulata* = *Aranda* Gold Star

ผสมกับ	<i>Vanda dearei</i>	= Aranda Nancy
	<i>Vanda tricolor</i>	= Lucy Laycock
ผสมกับ	<i>Renanthera storei</i>	= Aranthera James Storei
	<i>Vanda sumatrana</i>	= Aranda Mei Ling
ผสมกับ	<i>Renanthera elongata</i>	= Lilleput
	<i>Arachnis sulingii</i>	= A. Catherine
ผสมกับ	<i>Renanthera coccinea</i>	= Aranthera Mohamed Haniff
	<i>Vanda Emily Notley</i>	= Aranda Marion Pratt
×	<i>Phalaenopsis denevei</i>	= Arachnopsis Lee Siew Chin
×	<i>Vanda Stangeana</i>	= Aranda Ali Ariffin
×	<i>Vanda limbata</i>	= Aranda Alastair
×	<i>Vanda Joaquim</i>	= Ar. Giffard Foote
×	<i>Vanda merrillii</i>	= Aranda Meredith Crossley
×	<i>Vanda Kapoho</i>	= Aranda Peter Eward
×	<i>Renanthera matutina</i>	= Aranthera Firefly

นอกจากนั้นในระยะหลัง ๆ นี้ยังมีการผสมเพิ่มเติมอีกมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่า *A. hookeriana* นี้ เป็นพ่อแม่พันธุ์ ใช้ในการผสมพันธุ์ ได้เป็นอย่างดี สำหรับในสิงคโปร์ และมาลายูนันสังเกตเห็นว่า *Arachnis Maggie Oei* ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง *A. hookeriana* กับ *A. flos-aeris* (Luterola) มีปลูกไว้สำหรับใช้ตัดดอกกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากคุณลักษณะดีเด่นหลายประการ เช่น ขยายพันธุ์ได้ง่ายและรวดเร็ว โตเร็ว ให้ดอกดกพรู มีความทนทานต่อสภาพฝนฟ้าอากาศ สามารถปลูกเป็นแปลง ๆ กลางแจ้งได้ ดอกมีลักษณะเหนียวไม่หักเปราะ ให้ดอกตลอดปี สำหรับประเทศไทยเราก็คงเช่นเดียวกัน

ข้าพเจ้าได้เคยทดลองปลูก อะแรคนิส แมกกอวี น้อยหลายปี ปรากฏว่าปลูกง่าย ให้ดอกดก ก้านดอกยาว ทนทานต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

ลูกผสมของอะแรคนิส สุกเคอเรียน่าที่น่าสนใจอีกชนิดหนึ่งก็คือ แอแรนเธอร่า โมแฮมเม็ด ฮานิฟ (Aranthera Mohamed Haniff ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง A.hookeriana กับ R. coccinea หรือหวายแดงจันทบุรีของไทย) ลูกผสมชนิดนี้ปลูกกันคาดคิดในสิงคโปร์และมลายู ปลูกกลางแจ้งเป็นแปลง ๆ ออกดอกดกพริ้วเต็มไปหมด แบบของคหมาสวยงามผิดแปลกไปจากอะแรคนิสแมกกอดี ก็คือ เป็นลูกผสมที่ได้ลักษณะเด่นบางจากอย่างเรแนนเธอร่า จึงทำให้สีดอกแดงเพลิง สดใสนุ่มนวล ก้านช่อแผ่กิ่งก้านสาขากว้างเป็นแขนงช่อ ซึ่งมีดอกประดับดกพริ้วมาก สำหรับดินฟ้าอากาศทางกรุงเทพฯ นั้น กำลังทดลองเลี้ยงอยู่ในขณะนี้ จึงยังไม่กล้ายืนยันผลแน่นอน แต่จากเหตุผล คิดว่าน่าจะเลี้ยงได้ดี เพราะเหตุว่า อะแรคนิส สุกเคอเรียน่า ก็เจริญงอกงามได้ดีในกรุงเทพฯ ส่วนหวายแดงจันทบุรีก็เป็นไม้ป่าของบ้านเรา ลูกผสมจึงควรจะเลี้ยงได้เช่นกัน

อะแรคนิสอีกชนิดหนึ่งซึ่งให้กำเนิดลูกผสมที่สวยงามก็คือ อะแรคนิสฟลอสแอริส (Arachnis flos-aeris Rehb. f. หรือเรียกกันว่า “แมลงปอลอย” แต่เดิมได้มีผู้จัดเข้าไว้ในสกุล เอพิเด็นดรัม โดยเรียกว่า Epidendrum flos-aeris Linn. แต่ต่อมาได้จัดเข้าไว้ในสกุลเรแนนเธอร่า โดยเรียกชื่อว่า Renanthera flos-aeris Rehb.f. ต่อจากนั้นก็ยังมีนักพฤกษศาสตร์จัดเข้าไว้ในสกุลและชนิดต่างๆ อีก เช่น Arachnis moschifera Bl., Arachnanthe moschifera Bl., แต่ในปัจจุบันได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นอะแรคนิส เนื่องจากลักษณะช่อและลักษณะดอกที่ผิดกับเรแนนเธอร่าอย่างชัดเจน อะแรคนิสชนิดนี้มีลำต้นอ้วนลำแข็งแรง ทรงต้นสูงโปร่ง ปล้องยาวประมาณ ๕ ถึง ๑๐ ซม. ใบกว้างประมาณ ๕ ซม. และยาวขนาดปกติประมาณ ๑๕ ถึง ๑๘ ซม. ปลายใบเรียว แคบกว่าโคนใบเล็กน้อย ปลายใบเว้าเกิดเป็นสองแฉก

ใบโค้งและบิดเล็กน้อย ริมใบเกลี้ยงไม่จัก และไม่มีมันลง ช่อดอกยาวประมาณ ๑๐๐ ถึง ๑๕๐ ซม. อาจแตกช่อแขนงหรือเป็นก้านเดี่ยวก็ได้ ก้านช่อแข็ง ตั้งเฉียงขึ้น แต่อาจโน้มได้เล็กน้อยเนื่องจากความยาวของช่อ ส่วนโคนก้านยาวประมาณ ๒๕ ซม. ถ้าหากมีการแตกช่อแขนง จะแตกออกจากก้านใหญ่ในลักษณะมุมฉาก ช่อแขนงอาจยาวประมาณ ๑๐ ถึง ๒๐ ซม. มีดอกแขนงละ ๓-๔ ดอก ดอกกว้างประมาณ ๗ ถึง ๙ ซม. และสูงประมาณ ๙ ถึง ๑๑ ซม. พันธ์กลีบดอกสีเหลืองเขียวอ่อนๆ มีขีดบังตามขวาง และจุดสีม่วงอมน้ำตาลแก่ กลีบนอกบนยาวประมาณ ๖ ซม. และส่วนปลายกว้างประมาณ ๑.๕ ซม. กลีบนอกคู่ล่างสั้นกว่ากลีบบนมากและปลายทั้งคู่โค้งเข้าหากัน ปลายกลีบนอกคู่ล่างกว้างกว่าปลายกลีบนอกบนเล็กน้อย กลีบในทั้งคู่อาวพอๆ กันกับกลีบนอกคู่ล่าง ยื่นออกสองข้างประมาณ ๔๕ องศา ส่วนที่ค่อนข้างยาวของกลีบโค้งลงจนเกือบเป็นมุมฉาก และเป็นส่วนที่กว้างของกลีบ ส่วนโคนปากที่ประกอบเป็นเดือย ดอกยาวประมาณ ๑ ซม. ยาวพอๆ กันกับเส้าเกสร มีทางสีส้มเรียงขีดๆ กันตามความยาว หลายทาง หลายคู่ ปากทั้งสองข้างเปิดออกเล็กน้อยและมีสีม่วงอมน้ำตาล โคนหลอดสีเหลืองอมเขียวและมีแถบสีม่วง แผ่นปากยาวประมาณ ๑.๓ ถึง ๑.๕ ซม. และมีโคนแหลมยื่นเข้าไปด้านใน ปลายปากนั้นมีเดือยแหลมยาวประมาณ ๓ มม. และส่วนใต้แผ่นปากมีตั้งใกล้ๆ ปลายปากโคนแผ่นปากค่อนข้างแบนและโค้งลงลงไปด้านใน ถัดเข้าไปมีช่อดอกเป็นร่องหลอดสีม่วง โคนเส้าเกสรกว้างประมาณ ๑ ซม. และยาวประมาณ ๑.๕ ซม. สีขาวหรือขาวครีม มีกำเนิดในแถบ สะวา สุมาตรา บอเนียว และมีในรัฐปาหังและเปรักในสหพันธรัฐมลายา พันธุ์กล้วยไม้ชนิดนี้ได้มีผู้ส่งเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลานานแล้ว และบัดนี้ไม่ทราบแน่ชัดว่าจะมีพันธุ์เหลืออยู่ที่ใดบ้าง เพราะมักปลูกปะปนกันไปกับลูกผสมอย่างมิได้เอาใจใส่ พันธุ์ชื่อเกรสซิลิส (var. *gracilis*) เป็นพันธุ์ที่มีดอกเล็กและช่อสั้นกว่าธรรมดาเล็กน้อย กลีบดอกโค้งมากกว่า รอยบังที่กลีบสั้น ปลายหูปากทั้งสองข้างแบนมาก

แผ่นปากมีทางสีม่วง ๖ ทาง ลำเกษรมีขนาดเล็กกว่า และมีสีขาว กลิ่นก็ผิดกันด้วย พันธุ์นี้มักกันกำเนิดทางภาคใต้ของมลายูโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐเซลังงอ นอกจากนั้น พันธุ์นี้ให้ดอกเพียงปีครั้งเดียวจึงไม่เหมาะที่จะใช้เป็นพันธุ์ ทำกล้วยไม้ตัดดอก อีกพันธุ์หนึ่งก็คือ อินซิกนิส (var. insignis) พันธุ์นี้ขนาดดอกวัดตามสูงได้ถึง ๘ ซม. ใบอ่อนมีเกลือบสีม่วง กลีบนอกและกลีบในมีสีเลือดหมูเข้ม ปลายกลีบสีดำ อย่างที่เรียกกันว่า “Black Scorpion” หรือภาษาไทยนิยมเรียกกันว่า “แมลงปอดำ” เมื่อกลีบมีลักษณะดำเป็นมัน ลำเกษรขาว เป็นพันธุ์ที่กำเนิดในเกาะสุมาตรา แต่พันธุ์นี้ไม่สู้จะแพร่หลาย

ลูกผสมที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบันมีดังนี้

× *Arachnis hookeriana* (Luterola) = *Arachnis Maggie Osi*

Arachnis flos-aeris (var. insignis)

× *Vanda dearei* = *Aranda City of Singapore*

× *Vanda Emily Notley* = *Aranda Daniel Goto*

× *Vanda coerulea* = *Aranda Ruby Pestana*

× *Vanda tricolor* = *Aranda Arthur Dean*

ที่มีช่อดอกใหญ่ กลีบหนา ก้านช่อใหญ่แข็งแรง ก็คือ แอรันด้าชนิดออฟอิงจาโปร (Aranda City of Singapore) ดอกมีความทนทานดีมาก แต่กว่าจะบานสุดช่ออาจกินเวลากว่าสัปดาห์ เนื่องจากในสกุลอะแรคนิสมีอยู่ไม่กี่ชนิด ดังนั้นนักผสมพันธุ์จึงมักนำไปผสมกับสกุลใกล้เคียง เช่น ผสมกับสกุลแวนด้า สกุลเรนแนนเธอร่า หรือสกุลข้างเป็นต้น รูปทรงและอุปนิสัยของอะแรคนิสที่เหลืออยู่ในลูกผสม จึงมีน้อยกว่าธรรมดา

สกุลเรนแนนเธอร่า (*Renanthera*) กล้วยไม้ในสกุลนี้มีคุณลักษณะบางประการที่น่าสนใจในด้านกล้วยไม้ตัดดอก คือ ดอกดกพรวนมาก เนื่องจากก้านช่อมีแขนงแยกแยะ

ออกไปมากมาย นอกจากนั้นสีสรรของดอกจุดจาดสดใส กลีบดอกเหนียว ไม่เปราะ และดอกบานทน แต่ดอกมีขนาดเล็ก ดังนั้นนักผสมพันธุ์กล้วยไม้จึงนิยมนำมา ผสมพันธุ์กับกล้วยไม้สกุลใกล้เคียงอื่นๆ เพื่อต้องการคุณลักษณะดีเด่นของสกุลเรแนนเธอร่า ดังกล่าวแล้วเข้าไปในลักษณะของลูกผสมด้วย ลูกผสมข้ามสกุลระหว่างสกุลเรแนนเธอร่ากับสกุลอื่นซึ่งได้จดทะเบียนตั้งชื่อสกุลใหม่ไว้แล้วเท่าที่ทราบมีดังนี้

Renanthera ผสมกับ Vanda เป็นสกุล Renantanda

Renanthera „ „ Vandopsis „ „ Renanopsis

Renanthera „ „ Arachnis „ „ Aranthera

Renanthera „ „ Phalaenopsis „ „ Renanthopsis

Renanthera „ „ Sarcochilus „ „ Sarcothera

Renanthera „ „ Aranda „ „ Renanda

Ren. storiei × Aranda Deborah = Renanda Ruby Star

Renanthera ผสมกับ Rhyncostylis เป็นสกุล Renanstylis

เช่น Ren. Brookie Chandler

× Rhyncostylis retusa = Renanstylis Jo Ann

Renanthera × Aerides = Renades

เช่น Ren. storiei × Aerides lawrenceae = Renades Mahani

การผสมข้ามสกุลระหว่างกล้วยไม้สกุลเรแนนเธอร่ากับสกุลอื่นคงจะมีต่อไปอีกในอนาคต เนื่องจากนักผสมพันธุ์กล้วยไม้พยายามที่จะผลิตลูกผสมใหม่ๆ แปลกๆ อยู่เสมอ แม้บางครั้งจำเป็นจะต้องพันผ้าอุปสรรค และความยากลำบากต่างๆ ในการผสมธรรมชาติก็ตาม แต่ก็มักจะประสบผลสำเร็จเนื่องจากความก้าวหน้าในงานค้นคว้าทางวิชาการได้ รุดหน้าอยู่เสมอ

๔. สกุลรินคอสไคลิส (Rhyncostylis)

กล้วยไม้สกุลนี้มีอยู่ ๓ ชนิด ที่เป็นกล้วยไม้ป่าของประเทศไทยและทั้งสามชนิดนี้ต่างก็นับว่ามีความสำคัญในด้านพืชกรรมไม่ด้อยกว่ากัน เนื่องจากมีลักษณะดอกที่งามเด่นสะดุดตาและเลี้ยงง่าย ออกดอกสม่ำเสมอตามฤดูกาลทุกปีทั้ง ๓ ชนิดนี้คือ

ช้าง (*Rhyncostylis gigantea*)

เขาแกะ (*Rhyncostylis coelestis*)

หวงมาลัย หรือ โอยเรศ (*Rhyncostylis retusa*)

การที่ได้นำเอากล้วยไม้สกุลนี้มากล่าวไว้ในเรื่องกล้วยไม้ตัดดอกนั้น ถ้าหากมองแต่เพียงผิวเผินก็อาจจะคิดไปว่า กล้วยไม้เหล่านี้^๕ออกดอกเพียงปีละครั้ง ไม่น่าจะให้ผลคุ้มค่าในการใช้ทำไม้ตัดดอก แต่ในทัศนะของข้าพเจ้านั้น เห็นว่ายังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกนานาประการ อีกประการหนึ่งกล้วยไม้ชนิดต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในสกุลนี้ทั้ง ๓ ชนิด ก็เป็นกล้วยไม้ป่า อาจมีทางปรับปรุงแก้ไขให้พัฒนาการไปได้ในอนาคต แม้แต่เป็นกล้วยไม้ป่าในขณะนี้ก็ยังมีลักษณะน่าสนใจในทัศนะของกล้วยไม้ตัดดอก เช่น กล้วยไม้ 'ช้าง' นับว่าเป็นที่รู้จักกันดีไม่ว่าจะเป็นนักเล่นกล้วยไม้หรือไม่ ทั้งนี้ เพราะช้างมีอยู่แพร่หลายทั่วๆ ไป หาง่าย ราคาถูก (หมายถึงช้างกระธรรมดา) เลี้ยงง่าย ออกดอกง่ายและตรงตามฤดูกาล แม้ว่าในขณะ^๕นี้ช้างจะออกดอกเพียงปีละครั้งเดียว แต่ฤดูที่ช้างออกดอกเป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก เพราะเป็นฤดูที่ตรงกับเทศกาลสำคัญๆ ของปี เช่น คริสตมาส และปีใหม่ ตลาดดอกไม้กำลังมีความต้องการดอกไม้มาก และเป็นฤดูที่ดอกกล้วยไม้อื่นๆ กำลังขาดแคลน จึงน่าจะเป็นโอกาสที่จะใช้ดอกช้างได้โดยไม่จำเป็นจะต้องไปค้นหาทางควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่าง ฯลฯ เพื่อบังคับให้กล้วยไม้อื่นๆ ออกดอกในฤดูกาลซึ่งนับว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะแม้จะทำสำเร็จ ค่าขายดอกไม้ก็ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย

สำหรับสภาพของเมืองไทย เมื่อมีกล้วยไม้ที่ออกดอกตามฤดูกาลน้อยอยู่แล้วก็ควรจะได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ ในด้านของคุณลักษณะ ดอกข้างกันนับว่าใช้เป็นไม้ตัดดอกได้ดีเพราะเหตุว่า ถ้าทำการตัดขณะดอกสดใสและถูกต้องตามวิธีการตัดดอก ดอกจะมีความทนทานอยู่ในภาชนะได้ไม่ต่ำกว่า ๕ ถึง ๗ วัน. ลักษณะช่อดอกตลอดจนสีสรรของดอกก็งานทรงช่อรับกับการจัดแบบต่างๆ ได้หลายแบบ นอกจากนั้น ต้นก็มีราคาถูก บ้างหนึ่งๆ อาจออกช่อโดยจำนวนเฉลี่ยแล้วประมาณต้นละ ๒ ช่อขึ้นไป จึงน่าจะอยู่ในข่ายแห่งการพิจารณาของนักเล่นกล้วยไม้ ในอันที่จะเป็นทางได้ทุนคืนจากการเล่นบ้างไม่มากก็น้อย ถ้าจะพิจารณากันในด้านการพัฒนาการพันธุ์ ไม้ด้วยการผสมพันธุ์แล้ว ช้างมีนิสัยออกดอกในฤดูเทศกาลสำคัญๆ ของปีเช่นนี้ ถ้าหากจะหาทางปรับปรุงลักษณะอื่น ๆ ที่ยังด้อยในด้านการใช้เป็นไม้ตัดดอกด้วยวิธีการผสมพันธุ์แล้ว ในอนาคต เราก็คงจะไม่มีปัญหาเรื่องดอกกล้วยไม้ขาดตลาดในฤดูเทศกาลคริสมาสหรือปีใหม่อีก และอาจเป็นกล้วยไม้ทำรายได้ในฤดูนั้นได้อีกด้วย

มีตัวอย่างซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบมาและน่าจะได้นำเอามากล่าวในที่นี้ก็คือ เมื่อประมาณ ๓ หรือ ๔ ปีที่แล้วมา ข้าพเจ้าได้เคยบรรยายทางวิทยุกระจายเสียงในรายการกล้วยไม้ของสถานีวิทยุกองบัญชาการกองพลที่ ๑ ว่ากล้วยไม้ช้างของไทยเรานั้นน่าจะใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกขายได้ ประการแรกก็คือ ช้างออกดอกในเทศกาลคริสมาสและปีใหม่ซึ่งดอกไม้กำลังมีราคาดีและหายากประการหนึ่ง ประการที่สอง ต้นกล้วยไม้ช้างเป็นกล้วยไม้ที่มีราคาถูกและหาง่าย ถ้าหากซื้อตอนปลายฤดูร้อนหรือต้นฤดูฝนซึ่งเป็นฤดูที่เหมาะสมแก่การปลูก ก็จะหาซื้อได้ในราคาถูกหรือประมาณต้นละ ๒ หรือ ๓ บาท ถ้าหากซื้อจำนวนมากก็อาจได้ถูกลงไปอีก ในฤดูดอก ช้างต้นหนึ่งอาจให้ดอกได้ระหว่าง ๒ ถึง ๓ ช่อสำหรับต้นขนาดธรรมดา ยิ่งต้นขนาดใหญ่ก็ยิ่งได้มากช่อขึ้นไปอีก ช่อหนึ่งๆ อาจ

ขายส่งได้ในราคา ๒ ถึง ๓ บาท หากมีร้านจัดดอกไม้เป็นของตนเอง แยกกันเล็ก ๆ
บรรจุก้างสัก ๓ ซ้อและมีใบแซมเล็กน้อย ในเทศกาลคริสมาสและปีใหม่จำหน่ายได้
แยกกันละไม่ต่ำกว่า ๕๐ บาทหรืออาจถึง ๑๒๐ บาท ดังนั้น ในระยะต่อมาได้มีผู้ลงทุน
ซื้อข้างไปปลูกไว้เป็นเรือนพันธุ์กัน ปลูกไว้ตามต้นไม้ใหญ่ๆ ในส่วนที่มีแสงแดดส่องลง
ถึง โดยมีได้มีความจำเป็นในการซื้อกระเช้าหรือเครื่องปลูกตลอดจนสร้างโรงเรือนซึ่งมี
ราคาแพง ปรากฏว่าในเทศกาลต่อไปๆ มาบุคคลเหล่านั้นสามารถจำหน่ายดอกข้างได้เงิน
ปีละไม่น้อย และยังได้ความสวยงามประดับตกแต่งบริเวณบ้านด้วย

ปัจจุบันนี้ได้มีผู้ผสมพันธุ์กล้วยไม้ข้าง กับกล้วยไม้อื่นๆ เพื่อที่ทราบและพอจะ
รวบรวมรายละเอียดมาได้ มีดังนี้

Saccolabium giganteum × *Vanda Colorful* = *Saccovanda Dawn*

Saccolabium giganteum × *Aerides lawrenceae* = *Aeridolabium Springtime*

Rhyncostylis gigantea × *Vanda Miss Joaquim* = *Rhyncovanda Fantasy*

Rhyncostylis gigantea × *Arachnis hookeriana* (ยังไม่ได้จดทะเบียนตั้งชื่อ)

Rhyncostylis gigantea × *Renanthera storiei* = *Renanstylis Queen Emma*

นอกจากกล้วยไม้ข้างที่ได้กล่าวมาแล้ว เขาแกะ และพวงมาลัยก็เป็นอีกสองชนิด
ในสกุลที่น่าสนใจ เนื่องจากความงามของดอก ทรงข้อ ความดกพรั่งของดอก และ
สีสรรค์ ซึ่งถ้าหากได้มีการปรับปรุงด้วยวิธีการผสมพันธุ์แล้ว ในอนาคตข้างหน้า เนื่อง
จากทั้งสองชนิดนี้มีดอกดกและคุณลักษณะเด่นอื่นๆ อีกหลายประการ ซึ่งอาจมีโอกา
สเข้าไปรวมอยู่ในลูกผสมได้ เพื่อที่ข้าพเจ้าได้ทดลองผสมเป็นผลสำเร็จจนกระทั่งเพาะเมล็ด
ได้ลูกแล้ว ด้วยวิธีการเพาะแบบพิเศษ เช่น

Rhyncostylis coelestis × *Ascocentrum curvifolium*

เขาแกะ

เข็มแดง

Rhyncostylis coelestis × *Vanda Sanderiana*

เขาแกะ

แวนด้า แซนเดอร์เรียนา

Rhyncostylis coelestis × *Vanda Rothschildiana*

เขาแกะ

แวนด้า ร็อดส์ไชลเดียนา

ขณะที่เขียนเรื่องนี้อยู่ ปรากฏว่ามีลูกผสมระหว่างพวงมาลัย (*Rhyncostylis retusa*) ผสมกับ *Renanthera Brookie Chandler* ซึ่งได้จดทะเบียนตั้งชื่อว่า *Renanstylis Jo Ann* กำลังตั้งชื่ออยู่ในเรือนกล้วยไม้ของข้าพเจ้าหนึ่งต้น เท่าที่สังเกตดูปรากฏว่า ห่อแข็งและตั้งแบบของ *Renanthera* ถ้าได้ดอกแน่นช่อแบบพวงมาลัย สีสดใสสะอาดตามแบบของ *Renanthera* แล้วก็คงจะเหมาะสำหรับตัดดอกได้

๕. สกุลเข็ม (*Ascocentrum*)

เป็นกล้วยไม้ไทยอีกสกุลหนึ่ง ซึ่งน่าจะมีอนาคตสดใสในด้านของกล้วยไม้ตัดดอก ประเทศไทยมีกล้วยไม้สกุลนี้ไม่น้อยชนิด ที่นับว่าเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายได้แก่

เข็มแสด (*Ascocentrum miniatura*) บางที่เรียกว่าพุ่มสุวรรณ ทางภาคเหนือเรียกว่าเอื้องมันปู ดอกสีเหลืองเข็ม ฤดูออกประมาณเดือนกุมภาพันธ์ และมีนาคม เลี้ยงง่าย เลี้ยงในกรุงเทพฯ สามารถออกดอกได้ตามฤดูกาลประจำปี ข้าพเจ้าเคยพบว่า บางต้นออกดอกได้ปีละสามครั้ง คือในเดือนพฤษภาคม และกันยายน ซึ่งนับว่านอกฤดูกาลของดอกก็สามารถให้ดอกได้

เข็มแดง (*Ascocentrum curvifolium*) ดอกสีแดงแสด ใบยาวและโค้ง เป็นกล้วยไม้ที่จัดว่าเลี้ยงง่าย แต่เลี้ยงในกรุงเทพฯ ออกดอกยากกว่าเข็มแสดมาก แต่

เมื่อนำไปผสมกับแวนด้าไบแบนเข้าแล้ว ลูกส่วนมากให้ดอกตกและออกดอกตลอดปี จึงนับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจในด้านการผลิตกล้วยไม้ เข้มแดงนี้มีฤดูดอกประมาณปลายเดือนมีนาคมถึงปลายเดือนเมษายน ปัจจุบันนี้กำลังเป็นกล้วยไม้ชนิดหนึ่งซึ่งมีผู้นิยมใช้ผสมกับแวนด้าไบแบนกันมาก

เข้มีม่วง (*Ascocentrum ampulaceum*) ดอกสีม่วงดอกบานเย็น สีสดเย็น ตาพขึ้นปะปนอยู่กับเข้แดงในป่าภาคตะวันตก ขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย กล้วยไม้ชนิดนี้ยังไม่ปรากฏบทบาทในด้านการผสมพันธุ์แต่อย่างใด ทั้งๆ ที่นักผสมพันธุ์ กล้วยไม้ก็ได้รู้จักและรวบรวมกันมานานแล้ว จึงคงจะเป็นปัญหาที่นักค้นคว้าน่าจะขบคิดกันต่อไปอีก ลักษณะความงามของดอกก็น่าจะเป็นอีกแบบหนึ่งซึ่งไม่แพ้กล้วยไม้เข้มีอีกสองชนิด หากแต่รู้สึกว่าการสืบดอกค่อนข้างบางและโรยเร็ว นอกจากนี้ยังสังเกตว่า เลี้ยงในกรุงเทพฯ ให้ดอกเพียงปีแรกปีเดียวเท่านั้น

อนาคตของกล้วยไม้เข้มีซึ่งจะใช้ผสมพันธุ์เพื่อให้ได้ลูกผสมที่ดีเด่น และมีคุณค่าในทางที่จะใช้เป็นกล้วยไม้ตัดดอกนั้น น่าจะเป็นไปได้ ดังได้กล่าวไว้แล้วว่าลูกผสมระหว่างแวนด้าไบแบนกับเข้มีแดงนั้น ส่วนมากเลี้ยงง่าย ออกดอกง่ายและให้ดอกตกบางต้นออกดอกตลอดปี เท่าที่ข้าพเจ้าได้ทำการผสมเกษรระหว่างเขาแกะกับเข้มีแดง ซึ่งเป็นกล้วยไม้คนละสกุลไว้ แม้ว่าการเพาะจะค่อนข้างยาก แต่ลูกผสมที่ได้มาก็ปรากฏว่าเลี้ยงง่าย โตเร็ว ซึ่งได้ลักษณะของเข้มีแดงไว้มาก เพราะเขาแกะเป็นกล้วยไม้ที่มักจะมีอาการใบเน่าได้ง่ายและโตช้า ผิดกับนิสัยของลูกผสมที่ได้

กล้วยไม้ลูกผสมที่ได้ผสมขึ้นจากเข้มี เท่าที่รวบรวมได้ในปัจจุบัน มีดังนี้:—

Vanda Bill Sutton

× *Ascocentrum curvifolium* = *Ascocenda*

เข้มีแดง

Ophelia

<i>Vanda Rothschildiana</i>	×	<i>Ascocentrum curvifolium</i> = <i>Ascocenda</i> Meda เข็มแดง Arnold
<i>Vanda Gertrude Miyamoto</i>	×	<i>Ascocentrum curvifolium</i> = <i>Ascocenda</i> เข็มแดง Habanananda *
<i>Aerides odoratum</i> กุหลาบกระเป๋าคัด	×	<i>Ascocentrum curvifolium</i> = ยังไม่ได้จัด เข็มแดง ทะเบียนดังข้อ
<i>Ascocentrum curvifolium</i> เข็มแดง	×	<i>Vanda lamellata</i> = <i>Ascocenda</i> Portia Doolittle
<i>Ascocenda Portia</i> Doolittle	×	<i>Vanda pumila</i> = <i>Ascocenda</i> Charm
<i>Rhyncostylis coelestis</i> เขาแกะ	×	<i>Ascocentrum curvifolium</i> = <i>Rhyncocentrum</i> เข็มแดง Sagarik *
<i>Ascocentrum miniatum</i> เข็มแสด	×	<i>Neofinetia falcata</i> = <i>Ascofinetia</i> Twinkle
<i>Ascocentrum miniatum</i> เข็มแสด	×	<i>Vanda lamellata</i> = <i>Ascocenda</i> Chryse
<i>Vanda laotica</i>	×	<i>Ascocentrum miniatum</i> = ยังไม่ได้จัด เข็มแสด ทะเบียนดังข้อ *

* ผสมในประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ทั้งเข็มแดงและเข็มแสด ได้ถูกนำไปใช้ในการผสมพันธุ์กันอย่างแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากกล้วยไม้สกุลนี้มีลักษณะทั่ว ๆ ไปใกล้เคียงกับ

กับแวนด้าแม็คดอกจะเล็ก แต่ก็งามน่ารัก ประกอบกับการเลี้ยงง่าย โตเร็ว สีสดใส สะดุดตา ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้จึงมีโอกาสนำไปผสมกับลักษณะดอกใหญ่ของแวนด้าด้วย

การปลูกแวนด้าใบกลม

แวนด้าใบกลมทั้งสามชนิดที่กล่าวมาแล้วนั้น ถ้าหากจะสังเกตดูตามบ้านเรือนที่มีการเลี้ยงกล้วยไม้ มักจะไม่ได้พบเห็นบ่อยนัก แม้ว่าจะเป็นแวนด้าที่ปลูกง่ายก็ตาม แต่เนื่องจากเป็นพันธุ์ ป้าย่อมจะออกดอกตามฤดูกาล ผิดกับแวนด้าลูกผสม ฉะนั้นผู้ที่ปลูกเลี้ยงแวนด้าทั้งสามชนิดเอาไว้ก็มักจะมีคามมุ่งหมายเพื่อการศึกษาประการหนึ่ง เพื่อการผสมพันธุ์ ประการหนึ่ง และเพื่อการเก็บรวบรวมสะสมมากกว่าที่จะเลี้ยงไว้ดูดอก อย่างเช่นที่นิยมกันอยู่ทั่วไป ประกอบกับผู้เลี้ยงกล้วยไม้โดยมีความมุ่งหมายทั้งสามประการดังกล่าวแล้วมีจำนวนน้อย ส่วนมากนักเลี้ยงกล้วยไม้สามัญทั่วไป ก็หวังจะดูดอกกล้วยไม้เพื่อความเพลิดเพลินด้วยกันทั้งนั้น จึงเป็นสาเหตุให้เราไม่ใคร่ได้พบเห็นมีใครเลี้ยงแวนด้าใบกลมบ้างดังกล่าวแล้ว สำหรับแวนด้าใบกลมลูกผสมที่นิยมเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายใช้เป็นไม้ประดับ และบางครั้งบางคราวก็ตัดดอกเป็นการค้าได้แก่แวนด้าโจคิม ซึ่งปลูกกันอยู่ดาษดื่นและเป็นที่รู้จักกันดีมาช้านานแล้ว การที่มีผู้นิยมปลูกแวนด้าโจคิมกันอย่างแพร่หลาย ก็เพราะเหตุว่า บุคคลทั่วไปมีนิสัยรักดอกกล้วยไม้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และเมื่อแวนด้าโจคิมเป็นกล้วยไม้ซึ่งปลูกง่าย เลี้ยงง่าย ขยายพันธุ์ง่าย ออกดอกง่าย และมีดอกดก นอกจากนั้นต้นก็ยังมีความสูงกว่ากล้วยไม้อื่น ๆ ทำให้สามารถปลูกได้ครั้งหนึ่ง ๆ เป็นปริมาณมาก ๆ และการเจริญเติบโตก็ไม่ใคร่เลือกดินฟ้าอากาศ ดังนั้นครอบครัวยุคใหม่ที่ไม่ใคร่จะมีเวลาเอาใจใส่ต่อสิ่งเบ็ดเตล็ดภายในบ้าน ก็ยังสามารถปลูกแวนด้าโจคิมนี้ได้เป็นผลสำเร็จ จากเหตุผลดังกล่าวแล้วที่ได้อีกหลาย ๆ ครอบครัวสามารถปลูกแวนด้าโจคิมเป็นงานอดิเรกและตัดดอกขายเป็นรายได้เบ็ดเตล็ดมาช่วยค่าครองชีพในครัวเรือน

อีกทางหนึ่ง ประกอบกับดอกแวนด้าโจคิมมีคุณลักษณะดีเด่นที่ทำให้ตลาดดอกไม้นิยมคือ ก้านช่อยาว สามารถปักแจกันหรือกระเช้าได้สะดวก ดอกบานทนไม่เหี่ยวง่าย กลีบดอกเหนียวทนทานต่อการกระทบกระเทือนไม่ฉ่ำง่าย ขนาดดอกใหญ่พอสมควร สีเย็นตา มีดอกออกสู่ตลาดได้เกือบตลอดปี และให้ดอกได้ครั้งละเป็นจำนวนมาก ๆ โดยลงทุนน้อยที่สุด จึงนับได้ว่าเป็นกล้วยไม้ที่เหมาะสมทั้งเป็นงานอดิเรกและทำรายได้เมื่อเทียบกับกล้วยไม้อื่น ๆ ที่เลี้ยงกันอยู่ในปัจจุบันนี้

ก่อนที่จะทำการปลูกแวนด้าโจคิม ควรจะพิจารณาดังหลักสำคัญ ดังต่อไปนี้:—

๑. พื้นที่บริเวณที่จะทำแปลงปลูกแวนด้าโจคิม ควรจะต้องเป็นที่โล่งแจ้งและได้รับแสงแดดตลอดวัน เนื่องจากแสงแดดเป็นปัจจัยสำคัญ ช่วยให้แวนด้าโจคิมเจริญแข็งแรงและให้ดอกดี ถ้าได้แสงแดดไม่เพียงพอปริมาณดอกที่ได้จะน้อยกว่าปกติ หรือถ้าหากค่อนข้างร่มก็จะไม่ให้ดอกเลย ธรรมชาติของแวนด้าโจคิมนั้นมีความทนทานต่อแสงแดดจัดถ้าหากปลูกให้ตั้งตัวแข็งแรงดีมีความชื้นเพียงพอ จะไม่ต้องการให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดบังร่มเลยเป็นอันขาด

๒. บริเวณที่ทำแปลงปลูกควรจะอยู่ใกล้น้ำ เว้นเสียแต่ว่าจะมีน้ำประปาใช้ได้เพียงพอ การที่อยู่ใกล้น้ำก็เพื่อจะได้ใช้น้ำรดได้สะดวก เพราะน้ำเป็นปัจจัยสำคัญมากสำหรับแวนด้าโจคิม เนื่องจากแปลงปลูกอยู่กลางแจ้งจึงจำเป็นต้องการความชุ่มชื้นสูง ถ้าหากแวนด้าโจคิมขาดน้ำหรือได้น้ำไม่เพียงพอ นอกจากจะทำให้ไม่แข็งแรงสมบูรณ์หรือไม่เจริญงอกงามแล้วยังจะทำให้แมลงมดแดงหรือที่เรียกกันว่าโรค “คอด้า” อันเป็นศัตรูสำคัญของแวนด้าโจคิมเข้ารบกวนได้ง่าย

๓. ควรมีแรงงานเพียงพอที่จะรักษาความสะอาดบริเวณแปลงปลูกบ้างเป็น ครั้งคราวอย่างทั่วถึง อย่าให้มีวัชพืชขึ้นรบกวน เพราะนอกจากเป็นการเบียดเบียนต้นไม้ที่เราปลูกไว้แล้ว ยังจะเป็นที่อาศัยของศัตรูอื่น ๆ หลายชนิด ดังนั้น ก่อนทำการปลูกแวนด้าโจคิมลงไป จึงควรปลูกให้มีปริมาณพอเหมาะกับกำลังที่จะบำรุงรักษาได้ บางคนไม่

ใคร่ในกิ่งเรื่องนี้ พอเริ่มต้นก็คิดที่จะปลูกให้มาก ๆ และคิดตัวเลขคำนวณว่าจะได้ออกเท่าไรเท่าไรเมื่อปลูกลงไปแล้วไม่มีแรงงานที่จะศึกษาได้เพียงพอจะทำให้ทรุดโทรมลงไปหมด นอกจากไม่ได้ดอกแล้วทุนเดิมที่ลงไปก็จะได้รับความเสียหายโดยไม่ได้คืน

๔. ลักษณะการวางแผนเป็นสิ่งสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ถ้าหากมีที่กว้างเพียงพอที่จะทำให้เราสามารถเลือกได้ หรือผู้ที่คิดปลูกเป็นปริมาณมาก ๆ เพื่อตัดดอกเป็นการค้า ควรเลือกวางแผนให้ยาวไปทางทิศเหนือและทิศใต้ คือ วางแปลงขวางทางเดิน ของดวงอาทิตย์เพื่อให้แสงแดดเข้าและบ่ายส่องถึงต้นแวนด้าได้สะดวกโดยมีการบัง กัน น้อย ที่สุด แต่ในขณะเดียวกันควรปลูกแวนด้ารวมกันเป็นแปลงให้หนาแน่นพอสมควร เพื่อเป็นการช่วยในการเก็บความชื้นของแปลงและยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกันได้ การทรงตัวจะได้ดียิ่งขึ้น

ฤดูปลูก

ฤดูที่เหมาะสมแก่การปลูกแวนด้าโจคิมที่สุดคือต้นฤดูฝนถึงกลางฤดูฝนเพราะเป็นฤดูกาลที่มีดินฟ้าอากาศเหมาะสมแก่การเริ่มเจริญเติบโต นอกจากนั้นยังเป็นฤดูที่มีดินฟ้าอากาศชุ่มชื้น ทำให้ลดแรงงานในการรดน้ำ กิ่งที่ปลูกใหม่จะตั้งตัวเร็ว ถ้ายังปลูกได้ในต้นฤดูฝนแวนด้าโจคิมก็จะมีระยะเวลาการเจริญเติบโตแข็งแรงได้นานกว่าจะเข้าฤดูหนาว เมื่อถึงฤดูหนาวหรือฤดูแล้งก็จะมีความแข็งแรงทนทานต่อความแห้งแล้งเป็นอย่างดี นอกจากนั้นการตัดปลูกในต้นฤดูฝน ตอนที่เหลือจากการตัดยอดไปปลูกก็จะแตกหน่อใหม่ได้เร็ว

การเตรียมกิ่งแวนด้าโจคิมสำหรับทำพันธุ์ ปลูก

โดยปกติกิ่งแวนด้าโจคิมที่เราจะนำมาใช้สำหรับทำพันธุ์ ปลูกนั้น ได้มาจากการตัดยอดต้นเดิม ดังนั้น ก่อนอื่นควรเลือกพันธุ์ที่ให้ดอกดกและออกดอกง่าย เราจะปฏิบัติได้ก็โดยการสังเกตจากการออกดอกของต้นเดิมด้วยตาของเราเอง มิใช่ว่าเมื่อเป็น

แวนดำโจคิมแล้วจะออกดอกง่ายเสมอไป อีกประการหนึ่งต้นเดิมควรมีความแข็งแรงสมบูรณ์ไม่ผอมเหี่ยวแห้ง หรือมีโรคแมลงรบกวนการเลือกกิ่งที่แข็งแรงทำพันธุ์ จะช่วยให้การปลูกระยะแรกและได้ผลดี เนื่องจากต้นที่นำไปปลูกจะตั้งตัวเร็วและเจริญงอกงามรวดเร็วด้วย การตัดยอดควรตัดให้ยาวประมาณ ๗๐ — ๑๐๐ ซม. หรือคะแนนให้มีรากที่แข็งแรงติดยอดไปด้วยไม่ต่ำกว่า ๓ — ๔ ราก โดยที่เหตุที่รากแวนดำโจคิมเกิดจากส่วนข้างของลำต้นเป็นระยะ ๆ รากที่เกิดจากส่วนของลำต้นที่สูงกว่าจะเป็นรากที่มีอายุอ่อนกว่า ฉะนั้น ถ้าตัดยอดสูงเกินไปนอกจากจะได้อยอดที่สั้นทำให้กำลังในการเจริญเติบโตอ่อนลงแล้วยังได้อยอดที่มีรากน้อยและเป็นรากที่อ่อนแอมากอีกด้วย แต่ถ้าตัดต่ำจนเกินไปก็จะได้ใบแก่ติดมามาก เมื่อปลูกลงไปไม่นานใบเหล่านั้นก็จะทิ้งส่วนโคนต้นจะไหม้เร็ว ฉะนั้น การที่แวนดำโจคิมปลูกใหม่จะแข็งแรงสมบูรณ์ได้ส่วนสำคัญและตั้งตัวเร็วขึ้นอยู่กับการเลือกกิ่งพันธุ์ ที่มีความแข็งแรงและอายุที่เหมาะสมด้วยต่อเดิมที่ตัดยอดไปใช้ทำพันธุ์ ปลูกแล้วก็ควรรดน้ำบำรุงให้ตามปกติตอนนั้นจะแตกยอดใหม่อีกต่อละ ๒ — ๓ ยอด หรือมากกว่านั้นก็ได้ เมื่อยอดที่แตกจากตอใหม่ได้รับการเลี้ยงดูจนกระทั่งมีรากแข็งแรงดีพอควรก็สามารถตัดไปปลูกได้อีก บางทีหลังจากตัดหน่อที่แตกจากตอไปปลูกแล้ว หากตอยังแข็งแรงและมีกำลังดีอยู่อาจแตกหน่อชุดที่ ๒ ให้ได้อีก แต่ไม่ควรเลี้ยงหน่อไว้ในแปลงตอเดิมจนกระทั่งโตถึงออกดอก เนื่องจากแปลงเดิมนี้มีตอเก่าและเศษรากเก่าหมักหมมอยู่ นอกจากนั้นตอเดิมที่แก่จัดเข้าทุกทีจะเริ่มตายและผุจากด้านล่างขึ้นมา เป็นเหตุให้ต้นไม่มั่นคงแข็งแรงและเกิดการทรุดโทรม

ต่อที่ตัดไปทำพันธุ์ ปลูกนั้น หากยังไม่ได้ปลูกทันทีทันใด หรือยังปลูกไม่เสร็จในวันนั้น ควรนำไปเก็บไว้ในที่ร่มรำไร มีอากาศชื้นและมีลมโกรกได้พอควร อย่างนำไปไว้ในที่อับทึบ การวางก็ควรวางตามตั้งหรือพิงไว้โปร่ง ๆ ห้ามมิให้วางนอนทับถมกัน เพราะอาจจะทำให้ชำหรือเน่าได้ง่าย

การเตรียมแปลงปลูก

ควรเลือกที่มีระดับที่น้ำท่วมไม่ถึงและเป็นที่ซึ่งดูแลรักษาได้สะดวกตลอดจนมีการระบายน้ำดีด้วย ขนาดแปลงสำหรับปลูกแวนด้าโจคิมควรจะกว้างประมาณ ๗๐-๑๐๐ ซม. ส่วนความยาวของแปลงนั้นแล้วแต่บริเวณเนื้อที่จะอำนวยให้ แต่อย่าหากยาวเกินไปก็ควรตัดเป็นแปลงสั้น ๆ เสียบ้าง ในทฤษฎีของผู้เขียนคิดว่าไม่ควรยาวเกิน ๑๐ เมตร แต่ก็มีเหตุผลอยู่เพียงประการเดียวเท่านั้น คือ ช่วยให้การเดินตรวจตราดูแลได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น รอบ ๆ แปลงควรยกเป็นขอบให้สูงจากระดับพื้นดินปกติไม่น้อยกว่า ๓๐ ซม. วัตถุประสงค์ที่ใช้ทำขอบแปลงให้สูงขึ้นนี้ทำได้หลายแบบด้วยกัน เช่น ใช้อิฐมอญก่อเป็นขอบขึ้น แต่การก่อขอบด้วยอิฐมอญนี้ต้องก่อแบบโปร่ง ๆ โดยการเรียงอิฐแต่ละชั้นควรเว้นระยะว่างหัวต่อของอิฐแผ่นต่อแผ่นไว้พอสมควรและเมื่อก่อเสร็จแล้ว ห้ามมิให้โยกปูนทับเพราะจะทำให้อิฐดูดความชื้นไม่ได้ดีและจะอมความร้อน การที่ต้องก่ออิฐให้โปร่งก็เพื่อให้แปลงแวนด้ามีการระบายน้ำและการถ่ายเทของอากาศได้ดีขึ้น แต่การก่ออิฐนี้เป็นการหมดเปลืองมากพอควร สำหรับผู้ริเริ่มและมีทุนน้อย แต่ก็ก็เป็นแปลงที่มั่นคงถาวร แม้ว่าจะรื้อของเก่าออก ขอบแปลงนั้นก็ยังสามารถใช้ปลูกใหม่ได้อีก นอกจากนั้นผู้ที่มีทุนมากพอสมควร หรือจะปลูกไว้เป็นการประดับขอบสนามหรือตกแต่งสถานที่ การก่อขอบแปลงด้วยอิฐนับเป็นแบบที่เรียบร้อยสวยงาม ในกรณีที่ไม่มีทุนมากมายและเป็นการริเริ่มเล็ก ๆ น้อย ๆ ถ้าไม่ใช่อิฐมอญก่อขอบก็อาจใช้ไม้ซึ่งใช้ทำพื้นหรือฝาบ้านเก่า ๆ ตีตามนอน ทำเป็นขอบซ้อนกันสูงขึ้นไปประมาณสักสองแผ่น หรือประมาณ ๑๖ นิ้วฟุตก็ได้ โดยการเอาไม้ลวกบักไว้รอบ ๆ ด้านนอกเป็นระยะ ๆ ถ้าไม่ใช้กรอบไม้ก็อาจใช้กระเบื้องหลังคาปูฟูกบักเรียงตามตั้งเป็นขอบได้เหมือนกัน แต่วิธีนี้ไม่ใช่เป็นวิธีการประหยัด หากแต่เป็นแบบหนึ่งของการประดับ เหมาะสำหรับใช้กับแปลงแวนด้าซึ่งอยู่บนขอบสนาม

เมื่อเตรียมขอบแปลงเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงขุดดินภายในท้องแปลงออกให้ลึกไม่น้อยกว่า ๒๐ ซม. แล้วใช้ขี้เถ้ากลบใส่แทนดินที่ขุดออกกระทั่งหน้าขี้เถ้ากลบให้เรียบและแน่นเสมอกัน การใส่ขี้เถ้ากลบรองกันแปลงนี้เพื่อช่วยให้พื้นแปลงสะอาดปราศจากดินที่แฉะและไส้เดือนที่อาศัยอยู่ในดินด้วย เมื่อเตรียมตัวแปลงเสร็จแล้วจึงหาหลักมาปักเป็นแถวๆ เพื่อใช้สำหรับแวนดำไถจิมเกาะ หลักนี้จะต้องปักอยู่ตลอดอายุแวนดำนี้ แวนดำนี้จะอยู่ในแปลงไม่ต่ำกว่า ๔-๕ ปี จึงจำเป็นที่จะต้องใช้ไม้ที่มีความทนทานไม่ผุง่าย เช่น เศษระแนงไม้สัก หรือจะใช้ไม้เต็งรัง หรือไม้เนื้อแข็งประเภทเดียวกันที่มีราคาถูกกว่าไม้สักก็ได้ แต่ถ้าได้เป็นไม้ระแนงไม้สักที่โรงเรีอยจักรคัดไว้เป็นไม้เสียครอง ซึ่งมีราคาถูกมากกว่าไม้อย่าง แต่มีความทนทานดีเป็นพิเศษเสียอีก แม้ว่าหน้าไม้จะไม่เท่ากัน ก็ไม่เป็นไร สำหรับใช้ทำหลักแวนดำ ไม้หลักนี้โตประมาณ ๑ นิ้วสี่เหลี่ยมหรือผัดไปข้างเล็กน้อยก็ไม่เป็นไร ส่วนความยาวนั้นประมาณ ๑.๕๐ เมตร นำมาเสียบปลายด้านหนึ่งให้แหลม แล้วใช้ปลายที่เสียบให้แหลมนั้นปักลงไปในดินให้สูงกว่าระดับพื้นขี้เถ้ากลบประมาณ ๑ เมตร เว้นระยะห่างระหว่างหลักประมาณ ๔๐ ซม. ส่วนการที่จะปักได้แปลงละกี่แถวขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างของแปลง ถ้าแปลงกว้าง ๗๐ ซม. ก็อาจปักได้เพียง ๒ แถวเท่านั้น แต่ถ้าหากแปลงกว้าง ๑ เมตร ก็ปักหลักได้ถึง ๓ แถว และถ้าจะให้หลักนั้นมั่นคงแข็งแรงจริง ๆ ก็ควรใช้ลวดขึงยึดระหว่างหัวหลักต่อหลักให้ติดกันแน่น โดยตอกตะปูที่ปลายหัวหลักด้านบนไว้สำหรับผูกเชือก หรือจะใช้ไม้เล็ก ๆ เช่น ไม้รวกผ่าซีกวางพาดบนหัวหลักแล้วตีตะปูตรึงหัวหลักก็ได้ มีบางรายนิยมใช้กากบมะพร้าวแช่น้ำหมักหลัก ส่วนที่พื้นพื้นขี้เถ้ากลบขึ้นมา แล้วใช้ลวดมัดพื้นจนแน่นเพื่อช่วยให้เก็บความชื้นและเป็นที่ยอาศัยเกาะของรากได้ดียิ่งขึ้น แต่จำเป็นจะต้องหมักกากบมะพร้าวที่หลักก่อนทำการปักลงแปลง เพื่อสะดวกในการหมักและเว้นส่วนที่จะปักลง

ดินเอาไว้ แต่ถ้าเป็นแปลงกว้างขนาด ๑ เมตร และเก็บความชื้นได้ดี มีความชื้นเพียงพอแล้ว การห่มหลักนั้นก็ไม่ใช่จำเป็นนัก

การปลูก

เมื่อเตรียมการปลูกและปักหลักเป็นระเบียบเรียบร้อยดีแล้ว จึงนำกิ่งแวนดำใจคมลงปลูกในแปลง

การปลูกให้เอาโคนของกิ่งยอดที่ตัดเตรียมไว้ปักลงรอบ ๆ หลัก ให้โคนจมลงในดินแล้วกลบดินเล็กน้อย

หลักหนึ่ง ๆ ใช้กิ่งแวนดำประมาณ ๖-๗ กิ่ง ปักลงรอบ ๆ เว้นระยะประมาณเท่า ๆ กัน แล้วใช้เชือกกล้วยที่แช่น้ำจนเหนียวตีมัดต้นแวนดำให้แนบติดกับหลักประมาณ ๒-๓ เปราะ ดังนั้นจึงควรเตรียมเชือกกล้วยล่วงหน้าไว้ให้เรียบร้อย เมื่อปลูกเสร็จเรียบร้อยแล้วทุกหลัก ให้เอาอิฐมอญที่ทุบเป็นก้อนโต ๆ ประมาณ ๓ ซม. ใส่ที่โคนให้ทับหน้าซีเด้ากลบและสูงจากระดับซีเด้ากลบขึ้นมาประมาณ ๑๐-๑๕ ซม. ห้ามมิให้ใส่อิฐหักหรือมาจากการก่อสร้างเก่า ๆ ซึ่งมีปูนซีเมนต์ติดมาด้วย การใส่อิฐหักนี้ถ้าหากยังหาอิฐไม่ได้ก็ใช้กาบมะพร้าวสับ ๆ อัดลงในแปลงให้แน่นก็ได้ แต่เมื่อใส่อิฐลงไปแล้วส่วนที่ติดจากอิฐขึ้นมาทำให้ใช้กาบมะพร้าวที่แช่น้ำจนอมน้ำประมาณ ๓-๕ วัน ใส่ทับกันจนกระทั่งแน่น และเติม ขอบแปลง หรือ พูนขึ้นมาเหนือระดับ ขอบแปลง เล็กน้อย ก็ได้ เพราะกาบมะพร้าวนี้ มีอายุประมาณ ๓-๔ เดือนให้หลักก็จะเริ่มค่อย ๆ ยุบตัว หากเห็นว่ายุบตัวจนต่ำกว่าระดับขอบแปลงก็ควรเติมกาบมะพร้าวใหม่ให้เต็มตามเดิม

การปฏิบัติรักษา

หลังจากที่ทำการปลูกเสร็จเรียบร้อยแล้วควรรดน้ำให้ชุ่ม ซึ่งระยะแรกอาจต้องรดน้ำให้มากกว่าปกติ เพราะเครื่องปลูกยังแห้งและยังใหม่อยู่ จำเป็นจะต้องรดน้ำมาก

กว่าปกติ แม้จะสังเกตเห็นด้านนอกเปียกชุ่มก็ตาม แต่น้ำอาจจะซึมเข้าไปไม่ถึงส่วนใน
ในระยะแรก ๆ นี้ควรรีไ้ไม่รวกทำโครงชั่วคราว แล้วหาทางมะพร้าวคลุมด้านบนเพื่อบัง
แดดในระยะที่กิ่งแวนค้ำปลุกใหม่ยังไม่ได้ตั้งตัว เพื่อช่วยลดความร้อนของแสงแดดใน
เวลากลางวันด้วย ควรรดน้ำให้อย่างน้อยวันละ ๑ ครั้งทุกวัน แต่ถ้าวินใดมีแสงแดดจัด
อากาศแห้งแล้งมากก็ควรรดน้ำให้ทั้งเวลาเช้าและเวลาเย็นด้วย เมื่อสังเกตเห็นว่าแวนค้ำ
ใจคิมตั้งตัวได้ดี มีรากเกาะหลักแน่นพอสมควร ต้นและใบสดใสมิ่เหี่ยว ซึ่งกินเวลา
ประมาณ ๑ เดือนหลังจากปลุก จึงเอาหลังค้ำซึ่งบังแสงแดดที่จัดไว้ชั่วคราวนั้นออกได้
และเริ่มการใช้ปุ๋ยเพื่อเร่งการเจริญเติบโต

เนื่องจากแวนค้ำใจคิมที่ปลุกลงแปลงเช่นนี้ เป็นการปลุกปริมาณมาก ดังนั้น
ข้อระมัดระวังในการให้น้ำจึงอยู่ที่ว่า ควรให้น้ำจนชุ่มทั่วถึงกัน อุปกรณ์ในการให้น้ำ
จะใช้บัวรดน้ำขนาดใหญ่ซึ่งสวมฝักบัวด้วยก็ได้ หรือจะใช้สายยางติดหัวพ่นชนิดเป็นฝอย
ต่อเข้ากับท่อประปาก็ได้ แต่ควรจะรดให้รอบ ๆ แปลง ถ้ารดเพียงด้านใดด้านหนึ่งแล้ว
อีกด้านหนึ่งอาจไม่เปียกน้ำ เป็นเหตุให้ได้รับน้ำไม่ทั่วถึงกันก็ได้ การให้น้ำครั้งหนึ่ง ๆ
ก็ควรรดให้นาน ๆ เพื่อให้ น้ำซึมลงไปเปียกชุ่มถึงกันแปลงด้วย หากจำเป็นต้องทำการ
ให้น้ำในเวลาเย็นก็ควรกระทำในเวลาแดดอ่อนมาก ๆ และกะเนดูว่า เครื่องปลูกคาย
ความร้อนที่ดูดไว้จากแสงแดดในตอนกลางวันพอสมควรแล้ว ส่วนการรดน้ำในเวลาเช้า
นั้นแม้จะสายไปบ้างเล็กน้อยก็ไม่มีใครมีปัญหาอะไรนัก เนื่องจากแวนค้ำใจคิมเป็นแวนค้ำ
ใบกลม น้ำที่รดลงไปจะไม่ขังอยู่บนใบของแวนค้ำใบแบนหรือกล้วยไม้อื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป

แวนค้ำใจคิมมีความต้องการปุ๋ยสำหรับช่วยสร้างความเจริญแข็งแรง และการออก
ดอกเช่นเดียวกับต้นไม้อื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป หวังว่าทุกท่านย่อมทราบกันดีอยู่แล้วว่า ปุ๋ยเป็น
เป็นแหล่งอาหารสำหรับต้นไม้ แต่เราจำเป็นต้องทราบต่อไปอีกว่า ต้นไม้แต่ละชนิดมี

ความต้องการปุ๋ยไม่เหมือนกัน และปุ๋ยชนิดใดที่เหมาะสมสำหรับแวนด้าโจคิมนี้ แวนด้าโจคิมเป็นแวนด้าที่ไม่สู้จำเป็นต้องเลือกปุ๋ยเท่าใดนัก ประกอบกับถ้าเราก็คจะปลูกตัดดอกขายราคาดอกก็ถูกมาก การใช้ปุ๋ยราคาแพงๆ จึงเป็นการไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าใคร่จะขอแนะนำว่าการปลูกแวนด้าโจคิมลงเป็นแปลงๆ เช่นนี้ ควรจะใช้ปุ๋ยที่หาง่าย ราคาถูกและเป็นไปในทางประหยัดเช่น ชีวู ชีโก หรือน้ำบัสสวาระหมัก แต่ก่อนที่จะนำมาใช้เป็นปุ๋ยควรจะต้องมีการหมักทิ้งไว้ให้สลายตัว เพื่อให้ต้นไม้สามารถนำเอาอาหารธาตุไปใช้เป็นปกติได้ ถ้าประสงค์จะใช้ น้ำบัสสวาระเป็นปุ๋ย ทางที่ดีควรจะหาโถงดินหรือไหใส่น้ำบัสสวาระแล้วปิดฝาหมักไว้ประมาณ ๓-๔ วัน แล้วจึงตวงเอาน้ำบัสสวาระนั้นมาประมาณ ๑ กระป๋องนม ผสมกับน้ำ ๑ ปีบ คนให้ทั่วถึงกันดีแล้วจึงใช้บัวรดน้ำใส่ผักบัว ตักน้ำผสมปุ๋ยรดแวนด้าให้ชุ่ม ถ้าหากประสงค์จะใช้ชีวูหรือชีโกนำมาหมักใส่โถงไว้เติมน้ำให้เต็ม ถ้าใช้ชีวูควรใช้ที่ยังสดอยู่ ถ้าเป็นชีโกให้ใช้ชนิดกลางเก่า กลางใหม่ประมาณ ๑ ปีบ ผสมกับน้ำ ๕ ปีบ ให้หมักทิ้งไว้ประมาณ ๔-๗ วัน แล้วจึงนำเอาน้ำชีวูนั้น ๑ ส่วน ผสมกับน้ำอีก ๑๐ ส่วน คนให้ทั่วถึงกันใช้เป็นปุ๋ยรดแวนด้าโจคิมได้ ถ้าหากมีเศษปลาหรือเศษเนื้อสดที่เหลือจากปรุงอาหารจะนำมาหมักไว้เสีย ๔-๕ วัน แล้วผสมน้ำรด ก็นับว่าเป็นปุ๋ยที่ใช้ได้ดีเหมือนกัน

การให้ปุ๋ย ควรจะทำในเวลาเช้าที่มีอากาศปลอดโปร่ง แต่ควรจะเป็นขณะที่แสงแดดยังไม่ร้อนอยู่ ระยะเวลาระหว่างการให้ปุ๋ยครั้งหนึ่งๆ ควรเว้นระยะให้ห่างกันประมาณ ๑ ถึง ๒ สัปดาห์ต่อครั้ง ถ้าแปลงแวนด้าโจคิมได้แสงแดดจัดตลอดวัน ก็อาจเว้นระยะสัปดาห์ต่อครั้งก็ได้ ไม่ควรให้ปุ๋ยในเวลาที่มีฝนตกหรือวันที่มีอากาศมืดครึ้มไม่มีแสงแดด เมื่อแวนด้าโจคิมเจริญงอกงามสูงขึ้นประมาณ ๑.๕๐ เมตร หรือกะเนพอยอดสูงพ้นปลายหลักไม่น้อยกว่า ๕๐ ซม. ก็จะเริ่มตั้งช่อและออกดอกประปราย เมื่อ

งอกงามและสมบูรณ์เต็มที่คือสูงประมาณ ๒-๒.๕๐ เมตร ก็จะมีดอกออกหนาแน่นปกคลุมไปทั่วบริเวณแปลงอย่างพึงพอใจ ระยะนี้แวนด้าจะชูยอดพื้หลักมาก รากบางส่วนจะเกาะยึดกันเองเพื่อการทรงตัว แต่ก็มีหางโงนได้ ดังนั้นถ้ามีหลักไม้รวกหรือไม้ระแนงปักรอบๆ แปลงเป็นระยะๆ แล้วใช้ไม้ทาบตามยาวทำกรอบล้อมรอบเพื่อช่วยพยุงให้การทรงตัวดีขึ้น ก็จะช่วยให้แวนด้ามั่นคงสูงขึ้นไปอีกอย่างมีระเบียบ เมื่อถึงระยะที่ออกดอกได้มากๆ จะตัดส่งออกตลาดเสียบ้างก็จะทำให้เจ้าของมีรายได้เป็นลำไพอ່ช่วยค่าใช้จ่ายในการเล่นต้นไม้ได้อีกทางหนึ่ง และถ้าตัดดอกอยู่เสมอจะช่วยให้ต้นไม้ทรุดโทรมเร็วกว่าควรจะเป็นด้วย

ศัตรูที่สำคัญของแวนด้าโจคิม

เท่าที่พบเห็นกันอยู่เสมอๆ และเป็นศัตรูที่ทำความเสียหายให้อย่างร้ายแรงได้แก่แมลงมุมแดง (Red-Spider) ตัวสัตว์ชนิดนี้เป็นจำพวกไรตัวเล็กๆ สีแดงเหลืองหรือขาว เนื่องจากมีขนาดตัวเล็กมากจนกระทั่งมองแลเห็นคล้ายตาเปล่าได้ยาก นอกจากจะรวมเกาะเป็นหมู่จำนวนมากๆ อาศัยอยู่ระหว่างกาบใบกับลำต้นส่วนเหนือข้อ เมื่อเกาะกินน้ำเลี้ยงจากลำต้นและด้านในของกาบใบ จึงทำให้เนื้อของกาบใบเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีดำ อาการนี้มีได้เกิดแต่เฉพาะแวนด้าโจคิมเท่านั้น แม้แต่หวายก็ปรากฏพบเสมอๆ นักเลี้ยงกล้วยไม้มักนิยมเรียกกันว่า “โรคข้อดำ” แต่ก่อนๆ นักเลี้ยงกล้วยไม้กลัวโรคนี้กันมาก แต่ในปัจจุบันนี้ถ้าหากนักเลี้ยงกล้วยไม้มีความรู้เพียงพอและหมั่นดูแลเอาใจใส่อยู่เสมอ ก็จะไม่เกิดแมลงมุมแดงขึ้นได้ แม้ว่าจะเป็นสัตว์ที่ทำอันตรายต้นไม้ได้อย่างรุนแรงก็ตามดังเคยปรากฏมาแล้ว เจ้าของต้นไม้ที่ขาดการดูแลเอาใจใส่แวนด้าโจคิมจะถูกตัวสัตว์นี้ทำลายเป็นแปลงๆ ชั้นแรกเมื่อขาดความสมบูรณ์ก็จะไม่ออกดอกให้ ต่อไปก็จะแคระแกร็นใบร่วงแล้วก็ตายไปในที่สุด การป้องกันกระทำโดย

ไม่ยากนัก เนื่องจากตัวสัตว์ชนิดนี้สามารถระบาศได้รวดเร็ว ในเมื่อมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ดังนั้นถ้าเจ้าของแวนด้าพยายามให้แปลงแวนด้าชุ่มชื้นตามปกติโดยไม่ขาดน้ำ ศัตรูชนิดนี้ก็จะระบาศได้ยาก นอกจากนั้นการรักษาแวนด้าไม่ใช่ให้ขาดน้ำยังเป็นการช่วยเหลือให้ต้นเจริญแข็งแรงสมบูรณ์ มีกำลังต้านทานได้อีกด้วย อีกประการหนึ่งคือการใช้ยาป้องกันกำจัดเท่าที่ได้ทดลองดูแล้วปรากฏว่า การใช้กำมะถันผงใส่เครื่องพ่นขนาดเล็กพ่นให้ผงกำมะถันจับใบคล้ายฝุ่นจับเพียงบาง ๆ ประมาณ ๑๕ ถึง ๒๐ วันต่อครั้ง เมื่อตัวยหมดแล้วให้พ่นป้องกันประมาณเดือนละครั้ง การพ่นกำมะถันผงควรปฏิบัติในเวลาเช้าที่ยังมีน้ำค้างเปียกให้พอชื้น ๆ เพื่อให้ผงกำมะถันติดใบดียิ่งขึ้น กำมะถันผงเป็นยาป้องกันกำจัดแมลงมดแดงที่ให้ผลดีมาก นอกจากนั้นผงกำมะถันยังไม่เป็นพิษต่อผู้ที่ใช้และมีราคาถูกหาง่ายในท้องตลาด แต่ห้ามมิให้เอากำมะถันอย่างก้อนมาป่นเอง เพราะจะได้เม็ดผงกำมะถันที่มีขนาดเล็กพอปลิวไปตามลมในขณะที่ทำการพ่นได้

แมลงจำพวกด้วงปีกแข็งตัวสีเหลือง เป็นแมลงชนิดเดียวกันกับที่กัดกินใบและยอดอ่อนของผักและแตงต่าง ๆ บางทีเรียกกันว่า “เต่าแตง” แมลงชนิดนี้ชอบตัวอ่อนที่เป็นหนอนมีลักษณะใสและปากดำ และตัวแก่ที่เป็นด้วงปีกแข็งกัดกินดอกแวนด้าใจคิมให้เกิดการเสียหายเป็นจำนวนมาก สามารถกำจัดได้โดยใช้น้ำยา เช่น ๖๐๕ คีลตริน เป็นต้น

แวนด้าใจคิมที่มีอายุมากหรือที่ปลูกไว้แล้วไม่ต่ำกว่า ๓-๔ ปี จะมีความสูงประมาณ ๒.๕๐ ถึง ๓.๐๐ เมตร หรือกว่านั้น บางแห่งนิยมปลูดยังไว้จนสูงมาก ใบโคนต้นร่วงเหลือโคนสูง เป็นเหตุให้หูดโรคม ได้ดอกน้อยลง ต้นและใบไม่สดใสแข็งแรงเท่าที่ควรเนื่องจากโคนต้นแค้งจัด บางทีโคนต้นผุลงอยู่เหนือเครื่องปลูกก็มี เมื่อแวนด้าใจคิมมีอายุ ๔ ปี หลังจากปลูก ต้นจะสูงมากการตัดยอดไปปลูกใหม่จะ

ช่วยให้แวนด้าโจคิมเจริญสดใสและแข็งแรงอยู่ได้เสมอโดยไม่ทรุดโทรม ทั้งยังจะได้หน้าเพิ่มปริมาณขึ้นอีกด้วย

การปลูกแวนด้าใบกลมอื่น ๆ ก็มีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้วสำหรับแวนด้าใบกลมพันธุ์ บานันแท่วที่ปลูกกันไว้ ส่วนมากก็ปลูกไว้ใช้ในการผสมพันธุ์ไม่หวังจะดูดอก เพราะออกดอกไม่ดกอย่างลูกผสม การปลูกก็มักกระทำกันเป็นจำนวนน้อย ๆ ไม่ปลูกมากอย่างแวนด้าโจคิม ดังนั้นอาจใช้หลักไม้ปักลงในกระถางใหญ่ ๆ โดยมีไม้สั้น ๆ ตีขวางยันขอบกระถางสองข้างไว้เพื่อกันโยก แล้วจึงเอากระบะพร้าวหุ้มหลักเสร็จแล้วปลูกแวนด้าใบกลมรอบ ๆ หลัก ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับการปลูกลงแปลงทุกประการ เมื่อเราปลูกลงกระถางเป็นจำนวนน้อย ๆ เช่นนี้ ก็อาจยกไปตั้งประดับตามที่ใด ๆ ได้ตามความพอใจ

การปลูกแวนด้าใบร่อง

เนื่องจากมีผู้นิยมเลี้ยงแวนด้าประเภทครึ่งใบกลมกันมาก ดังนั้นจึงใคร่อธิบายถึงการปลูกแวนด้าประเภทนี้โดยเฉพาะ ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า แวนด้าประเภทนี้เลี้ยงง่ายกว่าแวนด้าใบแบน และโดยที่ถ่ายทอดเอาลักษณะของแวนด้าใบแบนไว้ถึง ๓ ใน ๔ ดังนั้นการปลูกปฏิบัติทั่วไป จึงควรอยู่ในระหว่างแวนด้าใบกลมและแวนด้าใบแบน หลักสำคัญในการปฏิบัติกับแวนด้าประเภทนี้คือ ควรให้ได้รับแสงแดดเต็มที่ตลอดวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่ที่มีความชื้นสูงมาก แต่ถ้าหากเป็นที่ซึ่งค่อนข้างแห้งแล้งก็ควรให้มีหลังคากระแนงบังไว้บ้างเพียงบาง ๆ หรือตีระแนงเพียงห่าง ๆ นอกจากให้แสงแดดจัดความชื้นสูงแล้ว จำเป็นจะต้องมีการให้ปุ๋ยเพียงพอกับความต้องการจึงจะเจริญแข็งแรงและให้ดอกดี จากความชำนาญที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว ปรากฏว่าแวนด้าที่ได้ชั่วโงะของแสงแดดต่อวันน้อยเป็นต้นว่า ถูกเคหะสถานบ้านเรือนบังร่มเงาให้ได้รับแสงแดดเพียง ๔-๕

ชั่วโมง จะทำให้ใบเขียวจัด ต้นอ่อนโอบ ไม่มีความทนทานโรค สามารถเกิดยอดเน่าได้ง่าย และให้ดอกน้อยกว่าที่ควร นอกจากนั้นถ้าเครื่องปลูกและตลอดทั้งวันโดยไม่มีชั่วโมงแห้งแล้งบ้างแล้วจะทำให้รากเสียได้ง่าย ผลสุดท้ายก็จะลามเข้าสู่ลำต้น เป็นเหตุให้ต้นเน่าในที่สุด ดังเช่น บางรายตั้งต้นแวนด้าไว้ใกล้กับที่ชื้นและ หรือที่ร่ายกว่านั้นก็คือ มีบางคนนิยมเอากระถางปลูกแวนด้า ตั้งหันข้างไว้ปล่อยให้น้ำตะกอนกระถางอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความจริงแล้วการรดน้ำให้ชุ่มจนถึงก้นกระถางในเวลาเช้าตรู่เพียงวันละครั้ง เพียงนี้ก็จำเป็นการเพียงพอแล้ว เพราะเหตุว่าเครื่องปลูกและรากของแวนด้าจะได้มีโอกาสแห้งบ้างชั่วระยะเวลาหนึ่งของวันเป็นเหตุให้อากาศเข้าสู่รากได้สะดวก ภาชนะปลูกสำหรับแวนด้าประเภทนี้ควรใช้กระถางดินเผาขนาดค่อนข้างใหญ่เล็กน้อย เพื่อให้ช่วยให้เก็บความชื้นได้ดียิ่งขึ้น จะทำให้ต้นแวนด้าโตเร็ว เพราะรากแวนด้าประเภทนี้ต้องการบริเวณที่กว้างและชุ่มชื้นสูง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการแสงแดดจัดทางด้านบน เครื่องปลูกชั้นล่าง ๆ ควรวางให้โปร่งมาก ๆ โดยใช้กระถางแตกชั้นใหญ่ ๆ วางเรียงตามตั้งให้เคยกันโปร่งสลับกับด้านล่างใหญ่ ๆ ส่วนชั้นถัดขึ้นมาใช้กระถางแตกแผ่นขนาดเล็ก ๆ ค่อย ๆ เรียงลงไป จนกระทั่งอุดรูผิวหน้าของเครื่องปลูกเหลือไว้เฉพาะรูเล็ก ๆ การที่ปฏิบัติดังนี้ก็เพื่อเวลาเราจะใช้ฮอสมันด้าสับหรือเศษบ๊ารค์โรยคลุมหน้า สิ่งเหล่านี้จะได้ไม่รูดครูดลงไปให้หมักหมมทำให้กระถางแน่นทึบ การเรียงกระถางแตกตามตั้งโดยตลอดจะช่วยให้เรารดน้ำให้ชุ่มได้โดยไม่ต้องระมัดระวังว่าจะจะเกินไปจนทำให้รากเสีย เพราะน้ำจะสามารถระบายไปได้รวดเร็วโดยไม่ชงอยู่นาน ถ้าหากปล่อยให้กระถางแตกเรียงตามนอน ถ้าชั้นใดทึบง่ายก็จะกลายเป็นแอ่งขังน้ำ หรือถ้าชั้นใดคว่ำก็กลายเป็นรุ่มก่ำบังมิให้ส่วนใต้เปียกน้ำ และยังเป็นที่อาศัยของมดหรือแมลงต่าง ๆ ได้ การเรียงตามตั้งจึงไม่ทำให้รากของแวนด้าเสีย แม้ว่าจะมีฝนตกชุกมากหรือรดน้ำชุ่มมาก

ก็ตาม เนื่องจากการเรียงกระดางแตกตามต่ง^{๕๗} ไม่ช่วยให้เครื่องปลูกเก็บความชื้นได้^{๕๘} ช่น และช่วยให้รากเดินเกาะผิวบนของเครื่องปลูกได้สะดวก ทำให้รากแข็งแรงและเจริญ^{๕๙} เร็วขึ้น การใช้เถ้าออสมันดี^{๖๐}ก็เนื่องจากเป็นเครื่องปลูกที่มีราคาสูงกว่าออสมันดีอย่างดี แต่เนื่องจากแกนของเถ้าเป็นส่วนแข็ง ดังนั้นจึงมีความทนทานกว่าออสมันดีอย่างลึก^{๖๑} ด้วย ประกอบกับรากแวนด้าประเภทนี้มีลักษณะใหญ่ จึงไม่เป็นการลำบากที่จะให้เถ้า^{๖๒} ออสมันดีปลูกแวนด้าชนิดนี้ได้ผลดีจริง ๆ อีกประการหนึ่งเนื่องจากแวนด้าประเภทนี้มี^{๖๓} ลักษณะทรงต้นค่อนข้างสูง จึงมีผู้นิยมใช้วัตถุอุ้มน้ำเป็นหลักให้รากเกาะ เพื่อให้ต้นมันคง^{๖๔} แข็งแรงไม่ล้มง่าย และยังเป็นทางช่วยให้ได้รับความชื้นได้อีกทางหนึ่ง หลักสำหรับใช้^{๖๕} เกาะรากนั้นบางทีเราก้ใช้รากต้นตาล หรือเปลือกนอกของต้นเฟิร์นชนิดที่เป็นต้น (Tree fern) แต่ก็มักมีบางคนใช้หลักไม้ระแนง แล้วเอาถ่านมะพร้าวหุ้มโดยรอบ ซึ่งเป็นวิธีการ^{๖๖} ง่าย ๆ และใช้ของราคาถูก การใช้ปุ๋ยอาจปฏิบัติได้เช่นเดียวกับแวนด้าใจคิม แต่ถ้า^{๖๗} ทำเลที่ปลูกเป็นที่ซึ่งได้รับแสงแดดน้อยโดยเหตุที่ไม่สามารถแก้ไขตัดแปลงให้ดีขึ้นได้ ดัง^{๖๘} นั้นปุ๋ยที่ใช้ก็ไม่ควรให้มีไนโตรเจนสูงเกินไป เพราะจะทำให้งามใบ ออกดอกน้อย และ^{๖๙} ไม่มีความต้านทานโรคอีกด้วย

แวนด้าประเภทไบแบน

แวนด้าประเภทนี้มีอยู่มากมายหลายชนิดด้วยกัน และก็มีอยู่ไม่น้อยที่เป็นกล้วย^{๗๐} ไม้ป่าพื้นเมืองของไทย เช่น พ่าม^{๗๑} ก็เป็นแวนด้าไบแบนชนิดหนึ่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยม^{๗๒} กันทั่วโลก นอกจากนั้นเองสามปอยซึ่งเป็นทีกล่าวขวัญถึงมาจนทุกวันนี้ ก็เป็นแวนด้า^{๗๓} ไบแบนเช่นเดียวกัน แวนด้าไบแบนเป็นกล้วยไม้ที่มีรากจัดอยู่ในประเภทรากอากาศ^{๗๔} สมบูรณ์ คือ มีขนาดรากใหญ่ยื่นออกไปในอากาศและมีเซลล์ผิวของรากหนามาก ตลอดจน^{๗๕} มีคุณสมบัติเก็บและนำความชื้นได้เป็นจำนวนมาก พอ ๆ กับการต้องการอากาศของ^{๗๖} รากอีกด้วย

การเลี้ยงแวนดำไบแบน

เมื่อกล่าวถึงการเลี้ยงแวนดำไบแบน ก็หมายความว่ารวมไปถึงอยู่แอนเช่แซนเดอ-
เรียน่า และลูกผสมของระหว่างอยู่แอนเช่แซนเดอเรียน่า กับแวนดำในแบบอื่น ๆ ด้วย
แต่ก่อนนั้นก็มักพูดกันว่า แวนดำไบแบนนี้ มีนิสัยเลี้ยงยากนัก มักเฝ้าตายอยู่เสมอ ไม่
ว่าจะเป็นต้นเล็กหรือต้นใหญ่ก็ตาม บางทีก็ยอดเน่า หน่อเน่า รากเสียและลามเข้าสู่
ลำต้น แต่ในปัจจุบันนี้ได้สังเกตว่ามีผู้เลี้ยงแวนดำไบแบนสำเร็จมีใช้น้อย ทั้งนี้ เนื่อง
จากนักเลี้ยงกลัวว่าไม่มีความรู้ความชำนาญมากขึ้น ประกอบกับได้ผ่านอุปสรรคมาหลาย
ด้าน ได้พบเห็นข้อบกพร่องต่าง ๆ และมีได้ปล่อยให้ผ่านพ้นไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่
ได้นำมาพิจารณาหาทางแก้ไขทำให้การเลี้ยงบรรลุผลสำเร็จไปด้วยดี ก่อนอื่นใครจะขอ
กล่าวถึงโรงเรือนสำหรับแวนดำไบแบนเสียก่อน โดยทั่วไปแวนดำไบแบนมีความทน
ต่อความร้อนจากแสงแดดได้น้อยกว่าแวนดำไบกลมและไบร่อง เพราะเหตุว่าเนื้อที่ผิว
ของใบมีมากทำให้รับความร้อนได้เต็มที่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีโรงเรือน
สำหรับเลี้ยงแวนดำประเภทนี้ แวนดำพยายามต้องการมีแสงแดดอยู่มีใช้น้อย แม้ว่าจะ
ทนทานต่อแสงแดดไม่สู้ต้นก็ แต่เรือนเลี้ยงแวนดำประเภทนี้ก็ควรได้รับแสงแดด ตลอด
วันจึงจะทำให้แข็งแรงสมบูรณ์ ผู้ที่เลี้ยงแวนดำไบแบนนี้ และเกิดโรคเน่าบ่อย ๆ นั้น
เนื่องมาจากให้ร่มมากเกินไปประการหนึ่ง หรือให้แวนดำไบแบนได้รับแสงแดดวันละไม่กี่
ชั่วโมง ซึ่งเป็นการไม่เพียงพอจึงทำให้เกิดการอ่อนแอ เมื่อฝนตกชุกน้ำก็จะขังอยู่ใน
ยอดของใบนานเกินควร ทำให้เน่าและบางครั้งตายทั้งต้นก็มี สรุปแล้วเรือนเลี้ยงแวนดำ
ไบแบนควรเลี้ยงในลักษณะโปร่งให้ลมสามารถผ่านได้สะดวกอย่าให้อับทึบ ความสูง
ของเรือนไม่ต่ำกว่า ๓ เมตร ตีระแนงหลังคาตามทิศเหนือ ทิศใต้ ใช้ระแนงขนาด ๑
นิ้วสี่เหลี่ยม ตีเว้นช่องห่าง ๑-๑/๒ นิ้ว ภาชนะปลูกแวนดำไบแบนควรใช้กระเช้าไม้

ลักโปรง หัน เนื่องจากแวนด้าไบแบนมีรากอยู่ในประเภทรากอากาศ จึงมีความต้องการอากาศมาก เครื่องปลูกเท่าที่ได้มีผู้ทดลองกันมาหลายอย่าง นับตั้งแต่อิฐหัก กระถางแตก อิฐผสมถ่านลว้นออสมันต้า เศษไม้ ปรากฏผลว่าใช้ถ่านลว้น ๆ ก่อนขนาดใหญ่พอสมควรกับขนาดของต้นไม้กับกระเช้า วางเรียงโปรงๆ และใช้เงาออสมันต้าบังๆ คลุมทับข้างบนพอบางๆ ปรากฏว่ารากเจริญแข็งแรงดีมาก บางคนมักพยายามเอารากที่ห้อยออกมานอกกระเช้า ขดกลับเข้ากระเช้าตามเดิม ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้อง เนื่องจากว่าแวนด้าไบแบนมีรากอากาศดังกล่าวแล้ว เมื่อรากเจริญเกาะเครื่องปลูกและกระเช้าแข็งแรงดีแล้ว รากส่วนที่เหลือก็จะพยายามเจริญออกสู่อากาศเพื่อต้องการให้ได้รับอากาศเต็มที่ จะสังเกตเห็นว่าหลังจากปลูกแวนด้าประเภทนี้แล้ว ระยะที่รากเดินเกาะเครื่องปลูกและกระเช้าเป็นระยะที่แวนด้าเริ่มตั้งตัว แต่เมื่อถึงระยะที่รากออกสู่อากาศได้แล้ว ต้นแวนด้าจะเจริญรวดเร็วอย่างผิดตา การแขวนแวนด้าในเรือนเลี้ยงควรแขวนให้กระเช้าอยู่สูง ประมาณระดับหน้าอก ถ้าต่ำเกินไปรากที่ห้อยออกมาจะถึงพื้นในไม่ช้า และแวนด้าจะอับลม แต่ถ้าสูงเกินไปจนถึงระดับศีรษะหรือสูงกว่านั้นจะเป็นเหตุให้การดูแลรักษาลำบาก ควรให้ปุ๋ยแก่แวนด้าประมาณ ๑-๒ สัปดาห์ต่อครั้ง ส่วนการให้น้ำวันละครึ่งในเวลาเช้าตรู่ก็นับว่าเป็นการเพียงพอ ศัตรูที่รบกวนแวนด้าไม่สู้มีอะไรร้ายแรง ถ้ามีการปฏิบัติบำรุงให้แวนด้าแข็งแรงอยู่เสมอ ตลอดจนมีการปล่อยให้ได้รับอากาศถ่ายเทในเรือนได้โดยสะดวก จะทำให้แวนด้าแข็งแรงมาก หนอนและแมลงที่กินดอกแวนด้าเป็นส่วนหนึ่งที่พบบ่อยๆ ซึ่งจะกำจัดได้ ดังได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องแวนด้าใจคิม

แวนด้าเป็นกล้วยไม้ที่น่าเลี้ยงนำเล่นสกุลหนึ่ง ไม่แพ้สกุลหวายและคัทลียา ประกอบกับแวนด้าเป็นกล้วยไม้ที่มีขนาดใหญ่ สีสวยงามในแบบแปลกๆ ออกดอกเป็นช่อ และดอกบานทนนานดี จึงเป็นกล้วยไม้ที่น่าเลี้ยงและนำเล่นอย่างยิ่ง

การปลูกเรแนนเธอร่า

คล้ายคลึงกับการปลูกแวนด้ามาก เนื่องจากการเจริญเติบโตและรูปทรงทำนองเดียวกันกับแวนด้า และเป็นแบบ monopodial คือเจริญเติบโตขึ้นทางส่วนยอดเป็นสำคัญ การขยายพันธุ์ก็ใช้วิธีการตัดยอดไปปลูก ส่วนต่อเดิมก็เลี้ยงให้แตกหน่อ เมื่อหน่อมีรากเจริญแข็งแรงก็แยกไปปลูกได้อีก ถ้าตอยังแข็งแรงและมีกำลังดีก็จะแตกหน่อให้อีก เรแนนเธอร่าชนิดที่ลำต้นมีรูปทรงสูง ควรปลูกแบบเกาะหลักเช่นเดียวกันกับการปลูกแวนด้าใบกลมหรือใบร่อง ส่วนจำพวกทรงเตี้ยจะใช้วิธีปลูกเช่นเดียวกันกับแวนด้าใบแบน แต่ให้เครื่องปลูกเก็บความชื้นได้ดีกว่าเล็กน้อย ส่วนชนิดใดควรที่จะปลูกในอุณหภูมิความชื้น แสงแดด ระดับพื้นที่อย่างไรนั้น ขอแนะนำให้พิจารณาถึงสภาพของแหล่งกำเนิดเป็นเกณฑ์ ถ้าเป็นลูกผสมก็ควรจะได้ทราบพ่อแม่พันธุ์ และเชื้อสาย เพื่อเป็นเครื่อง ประกอบในการ พิจารณาถึงความ ต้องการใน วิธีปลูก ปฏิบัติตาม ลักษณะความต้องการของเชื้อสายเดิมด้วย

การปลูกกล้วยไม้ช้าง

เนื่องจากกล้วยไม้ช้างกำลังเป็นที่นิยมกันในหมู่นักเล่น กล้วยไม้ ใน ประเทศไทย ในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงลูกเล็ก ๆ ที่ผสมขึ้นจากช้างแดงช้างเผือก ตลอดจนการซื้อหาช้างกระตันใหญ่ ๆ มาทำการเลี้ยงเพื่อความเพลิดเพลิน เมื่อถึงฤดูดอกซึ่งตรงกับเทศกาลคริสมาสและปีใหม่ก็สามารถขายดอกได้ ดังนั้นจึงได้มีผู้ขอรับให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องเกี่ยวกับวิธีการปลูกกล้วยไม้ชนิดนี้ เพื่อเป็นแนวทางให้นักเลี้ยงได้ใช้ปฏิบัติ เพื่อความสำเร็จในการเลี้ยงอีกด้วย

“การเลี้ยงลูกกล้วยไม้ช้างเล็ก ๆ” การเลี้ยงในกระถางหม่นนับตั้งแต่ออกจากขวดนั้น ประการแรกก็คือการเลือกใช้เครื่องปลูกที่สามารถเก็บความชื้นได้ดี แต่ไม่แฉะ

มากจนทำให้เสียหาย นอกจากนั้น ควรจะเป็นเครื่องปลูกที่มีความหยุ่นและอ่อนตัวได้ กระดาษที่ได้เคยทดลองใช้มาแล้วเป็นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปากกระดาง ๓ นิ้วครึ่ง ถึง ๔ นิ้วฟุต สองในสามส่วนของกระดางใช้อิฐมอญทาบขนาดโตประมาณครึ่งเซ็นต์เมตร ใส่ลงไปแล้วเกลี่ยหน้าให้เรียบ ส่วนเครื่องปลูกแต่แรกได้เคยทดลองใช้มอสสับเป็นชั้นเล็ก ๆ แต่ปรากฏว่าเป็นเปียกมากเกินไป ต่อมาได้ทดลองใช้ออสมันต้าสับ ๓ ส่วนผสมกับมอสสับอีก ๑ ส่วน ปรากฏว่าได้ผลดี เพราะถ้าหากใช้ออสมันต้าอย่างเดียวจะทำให้เนื้อของเครื่องปลูกแข็งกระด้างและแห้งง่ายหลังจากการพ่นน้ำ แต่เมื่อผสมมอสลงไปด้วย จะทำให้เครื่องปลูกอ่อนนุ่มขึ้นและเก็บความชื้นได้ดี ดูความชื้นได้เร็วเมื่อมีการพ่นน้ำด้วย การปลูกลูกข้างลงกระดางหมุดควรกระทำในฤดูฝนเพราะจะตั้งตัวและเจริญเร็ว การให้น้ำควรพ่นให้เป็นฝอยละเอียดในเมื่อเครื่องปลูกเริ่มแห้ง ไม่ควรปล่อยให้เครื่องปลูกแห้ง เพราะจะทำให้การเจริญเติบโตชะงักงันและจะเร่งให้เติบโตอีกได้ยาก เมื่ออยู่ในกระดางหมุดมีขนาดโตพอมีรากแข็งแรงและมีใบหนึ่งหรือสองคู่ก็ทำการแยกลงกระดางเดี่ยวได้ เครื่องปลูกสำหรับกระดางเดี่ยว ไม่ใคร่จะเลือก ขอให้เป็นเครื่องปลูกที่สะอาดและปราศจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรคได้ เครื่องปลูกเช่นออสมันต้าไทย หรือออสมันต้าญี่ปุ่นอัดก็ใช้ได้ หรือจะใช้กระเช้าสาดอัดก็ได้ การปลูกควรปลูกให้เครื่องปลูกเหนือเฉพาะรากหรืออาจให้โคนงมเล็กน้อย ถ้าหากโคนลอยจะทำให้แกรนเนื่องจากความชื้นไม่เพียงพอ หลังจากปลูกแล้วควรพักไว้ในที่ค่อนข้างร่มแต่ก็ให้ได้แสงรำไรเล็กน้อย และควรให้มีลมโกรกพอควร พ่นน้ำให้เมื่อเครื่องปลูกแห้ง แต่อย่ารดน้ำให้โชกเพราะระยะแรกนี้ รากยังไม่เกาะและกลวยไม้ยังไม้ตั้งตัว ถ้าหากมีน้ำและมากอาจเน่าได้ง่าย อุณหภูมิควรอยู่ในระดับไม่ต่ำกว่า ๘๕ องศาเซ็นต์เกิต เมื่อเห็นว่ารากเริ่มเดินจึงควรเพิ่มน้ำให้อีกและเพิ่มแสงแดดให้อีกเล็กน้อย ไม่ควรเอาไว้ในที่อบหรือเลี้ยงใต้ต้นไม้

ใหญ่ เพราะจะทำให้โรคและแมลงระบาดได้ง่าย ควรเลี้ยงลูกกล้วยไม้ข้างให้เจริญแข็งแรงในกระถางเดียวไม่ต่ำกว่า ๗ หรือ ๘ เดือน ให้รากมีเวลาเจริญแข็งแรงแล้วจึงย้ายลงกระเช้าไม้ เนื่องจากข้างมีรากเป็นประเภทรากอากาศ ดังนั้นเมื่อระบบรากแข็งแรงก็ย่อมต้องการอากาศมากขึ้น จึงจะสังเกตได้ว่าเมื่อรากแข็งแรงและระบบรากแผ่กระจายดีแล้ว หากย้ายลงกระเช้าไม้ขนาด ๔" หรือ ๕" จะทำให้เจริญเติบโตเร็วขึ้นทั้งรากก็จะเจริญแข็งแรงเร็วขึ้นด้วย จากการเลี้ยงอยู่ในกระเช้าไม้ขนาด ๕" นั้น อาจเลี้ยงอยู่ได้จนกระทั่งโตมีใบยาวประมาณข้างละ ๕ ถึง ๖ นิ้วฟุต หรือสังเกตเห็นรากเจริญออกมานอกกระเช้ามากพอสมควร บางรากอาจเจริญชูพุ่งออกไปในอากาศ ซึ่งแสดงว่าต้องการที่เจริญเติบโตมากขึ้น ในระยะนี้ถ้าหากเอากะเช้าไม้สวมลงในกระเช้าขนาดปากกว้าง ๑๐ นิ้ว แล้วเอาด่านก้นใหญ่ประมาณสอดลงในระหว่างกระเช้าได้ใส่โปร่งๆ ให้รากเกาะจะทำให้งามเร็วขึ้นอีก แต่อาจออกดอกล่าไปกว่ากำหนดบ้างเนื่องจากความอดทนสมบูรณ์ของตน

“การเลี้ยงกล้วยไม้ข้างขนาดใหญ่” นับว่าเป็นการง่ายกว่าลูกกล้วยไม้ขนาดเล็ก เท่าที่สังเกต ถ้าผู้เลี้ยงมีความเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอพอสมควรแล้ว ข้างนับว่าเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่ายและมีความซื่อสัตย์ในการออกดอกให้ได้ตามฤดูกาลของปี การเลี้ยงการเอาใจใส่ดูแลสำหรับข้างใหญ่นี้ ไม่จำเป็นต้องละเอียดละออมากมายนัก ถ้าหากเป็นข้างกระ ซึ่งนับว่ารากาค่าตัวไม่สูงมากมายก็อาจผูกเกาะต้นไม้ใหญ่ที่มีร่มเงาไม่หนาเกินไป และควรจะเกาะไว้กับคบหรือร่มไม้ และเท่าที่ได้สังเกตก็ปรากฏว่าต้นทองกวาวเป็นที่ซึ่งเหมาะสำหรับข้างมาก แม้แต่ที่พบตามป่าก็พบบนอยู่กับต้นทองกวาว การนำไปเกาะต้นไม้มีข้อควรสังเกตอยู่บางประการคือ ควรจะผูกให้แน่นแนบติดกับต้นไม้ อย่าให้หลวม เพราะถ้าหากหลวม เมื่อถูกลมพัดจะเกิดการกระเทือนหรือโยก รากจะไม่

เกาะได้ง่ายนัก ควรใช้ลวดเส้นเล็กๆ มัด ไม่ควรใช้เชือก เพราะถ้าหากใช้เชือก เชือกอาจหลุดก่อนที่รากจะเกาะต้นไม้แน่น แต่การใช้ลวดควรต้องระวังอย่างหนึ่งคือ เมื่อสังเกตเห็นรากเกาะต้นไม้แน่นดีแล้ว ต้องแก้เอาลวดออก มิฉะนั้นลวดจะรัดจมเข้าไปในเนื้อของต้นไม้ในเมื่อกิ่งหรือต้นไม้ต้นเดิมโคยตายตัวขึ้น การผูกติดกับต้นไม้ควรดูว่าที่ซึ่งจะผูกนั้นจะต้องเป็นจุดซึ่งมีแสงแดดส่องลงถึงได้เป็นระยะตลอดวัน หรือมากชั่วโมงที่สุดเท่าที่จะกระทำได้นอกจากนั้น ควรจะเป็นที่ซึ่งอยู่สูงจากพื้นดินพอสมควร เพื่อให้ลมโกรกสะดวกและไกลต่อการรบกวนจากศัตรูทางพื้นดิน

การปลูกใส่กระเช้าไม้ก็นับว่าได้ผลดี ควรทำการปลูกในต้นฤดูฝนซึ่งเป็นระยะที่รากกำลังเจริญเร็ว เครื่องปลูกจะใช้รูกับถ่านก้อนโตพอสมควรเพื่อให้เครื่องปลูกชั้นล่างโปร่ง เมื่อปลูกและเห็นว่ารากเจริญเกาะเครื่องปลูกดีพอสมควรแล้ว จึงเอากะเช้าสีดำหรือเจ้าอสมันดำคลุมหน้าช่วยเก็บความชื้น ไม่ควรเอาวัตถุเก็บความชื้นคลุมหน้าในทันทีทันใดหลังจากการปลูก เพราะรากยังไม่เจริญอาจจะทำให้รากเน่าเสียได้ง่าย ดังนั้นการใส่รูกหรือถ่านลงข้างล่างกระเช้าจึงควรใส่ประมาณครึ่งกระเช้า เพื่อเหลือที่ไว้สำหรับเติมวัตถุเก็บความชื้นในภายหลังการให้น้ำหลังจากรากเจริญดีแล้ว ให้กระทำวันละครั้งในเวลาเช้าก็นับว่าเป็นการเพียงพอ

ข้างโดยปรกติจะตั้งช่อดอกโผล่ออกมาจากโคนใบ ให้สังเกตเห็นได้ในราวเดือนกันยายนหรือตุลาคม แล้วหยุดชะงักอยู่จนกระทั่งถึงเดือนธันวาคม ช่อดอกที่โผล่ออกมาจะเจริญยาวออกและบานในราวเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ ของปี ข้างนับว่าเป็นกล้วยไม้ไทยที่เลี้ยงง่ายและออกดอกให้สม่ำเสมอตามฤดูกาลทุกปี

ศัตรูของกล้วยไม้ข้าง

ข้างเป็นกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่าย แต่ก็มีศัตรูรบกวนบ้างตามสมควร อาทิ เช่นมดกัดตัวเล็กๆ สีดา มักจะใช้เหล็กในแทงเข้าไปตามผิวใบแล้ววางไข่ฝังเข้าไปในใบ ทำให้

ใบเป็นจุดเหลืองๆ เมื่อใช้แก็ทจะพีกเป็นตัวอ่อนสีขาว ถ้าหากเอาเข็มบ่งออกดูจะเห็นว่า มีหนอนตัวเล็กๆ สีขาวฝังอยู่ หากเป็นระยะที่ตัวเริ่มแก่หนอนนั้นจะเปลี่ยนเป็นสีดำและมีปีก เมื่อแก่ถึงกำหนดก็จะเจาะใบเป็นรูออกมาทำให้ใบเป็นรูพรุน หากเปิดรูออกดูก็ จะเห็นตัวข้างในเป็นโพรงกลวง แผลงพวกนี้ หากจะใช้ยาป้องกันกำจัดแมลงจำพวกสาร ประกอบฟอสฟอรัส เช่นพาราไทออน หรือสารที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกันผสมน้ำในอัตรา ความเข้มข้น ๑ ต่อ ๒๐๐๐ ฉีดทุกๆ ๕ หรือ ๗ วัน สัปดาห์ ๔ หรือ ๕ ครั้ง ก็จะหมดไป

ศัตรูรบกวนดอกได้แก่พวกเพลี้ยไฟ มักจะกินสีที่ผิวดอกทำให้ริมกลีบดอกไหม้ และเป็นทางดำๆ หากจะฉีดยากำจัดในระยะนั้นอาจทำลายความงามของดอกด้วยเนื่องจากดอกข้างในมีความหนาแน่นต่อยาฆ่าแมลงมากมายนัก ดังนั้นทางที่ดีควรจะฉีดยาป้องกันให้เสร็จสิ้นก่อนที่ดอกจะบาน หากเกิดการระบาดของเพลี้ยไฟขึ้น ควรใช้น้ำยาจุน กลั่นหรือนิโคตินซัลเฟตผสมน้ำ ๑ ต่อ ๔๐๐ ส่วน โดยปริมาณฉีดให้ทั่ว นอกจากฉีด บางๆ ตามดอกแล้วควรฉีดตามใบโดยเฉพาะส่วนที่ใบซ้อนติดกันหรือตามซอก ซึ่งอาจ เป็นที่อาศัยของแมลงเหล่านี้ การฉีดควรกระทำทุกๆ ๓ หรือ ๔ วัน ประมาณ ๔ หรือ ๕ ครั้ง การฉีดควรฉีดในเวลาเย็นหรือพลบค่ำซึ่งเป็นระยะที่แมลงนี้ออกทำลายดอก กล้วยไปด้วย

โรคที่รบกวนกล้วยไม้ช้างเท่าที่ได้พบมามีอยู่หลายชนิด แต่การระบาดไม่รุนแรงนักเช่นโรคไวรัส มีอาการ คือ ยอดอ่อนหรือหน่อที่เกิดใหม่มีใบสีเหลืองเป็นดวงๆ โตๆ อยู่ในเนื้อใบหรือทำให้เห็นใบมีลักษณะต่างเป็นสีเหลืองๆ ต่อไปอาจมีจุดเล็กๆ สีดำๆ เกิดขึ้นที่หลัง กล้วยไม้ที่เป็นโรคนี้นักเป็นกับต้นใหญ่ๆ ไม่มีทางรักษานอกจากทำลายเสียเพื่อไม่ให้ลุกลามไปถึงต้นดีๆ ต่อไปได้ โรครากเสียเกิดขึ้นได้ทั้งกับต้นใหญ่และ ลูกช้างเล็กๆ เชื้อโรคที่ทำให้เกิดโรคนี้นักไม่ทราบแน่ชัด สำหรับลูกช้างเล็กๆ เกิดง่าย

กว่าต้นใหญ่และเป็นอันตรายถึงตาย อาการคือ ใบเริ่มมีสีม่วงคล้ำเข้าทุกทีๆ และเหี่ยว จะเห็นว่ารากที่เคยเต่งตึงในนั้นยุบแฟบลงไปเหลือแต่แกนราก ถ้าหากมีรากใหม่แตกขึ้นมาแทนที่ก็จะฟื้นตัวซ้ำ แต่ถ้าหากไม่มีรากใหม่เกิดขึ้นก็จะตายทั้งต้นในไม่ช้า วิธีการกำจัดโรคนี้ยังไม่มีการค้นคว้าที่จะเป็นผลให้รายงานออกมาได้อย่างแน่นอน แต่การป้องกันก็คือ ควรใช้เครื่องปลูกที่สะอาดในการปลูกกล้วยไม้ ไม่ควรใช้น้ำที่สกปรกรดกล้วยไม้ ไม่ควรปลูกหรือย้ายปลูกลูกกล้วยไม้ในเมื่อมีอากาศวิปริตอันอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ต้นไม้ขาดความแข็งแรงและขาดกำลังที่จะต้านทานโรค โรคนี้เคยปรากฏกับต้นใหญ่ๆ แต่เนื่องจากช้างต้นใหญ่มีกำลังต้านทานโรคดีมาก จึงเสียหายเพียงเล็กน้อยแล้วก็ฟื้นตัว หากสังเกตเห็นสีใบเหี่ยวชืดกว่าต้นอื่น ๆ แม้เพียงเล็กน้อย ควรสังเกตดูราก หากมีรากเสียตั้งอาการที่ใดกล่าวมาแล้ว ควรรีบตัดรากนั้นทิ้ง ล้างเครื่องมือเครื่องใช้ให้สะอาดอย่าได้นำไปตัดต้นอื่น ๆ ต่อไป โดยปราศจากการทำความสะอาดด้วยกบซอสเสียก่อน เครื่องปลูกที่ผุเสียอยู่ในกระเช้าควรจะค่อยๆ ถอดเอาออกแล้วเอาน้ำจืดล้างลงประหว่งราก พ่นยาฆ่าเชื้อจำพวกแคปแทนหรือพวกแอนติแบคทีเรียให้ทั่ว แล้วงดการรดน้ำสักวันสองวัน ระหว่างนั้นควรจะยกแอบบอย่างให้ถูกแสงแดดมากนัก แต่ก็ไม่ควรให้ร้อนเกินไป แต่ถ้าหากไม่ใช่ต้นที่มีรากานักอาจทำลายเสียได้โดยการเผาไฟทิ้ง เพื่อไม่ให้โรคระบาดไปยังต้นดีได้อีก

กล้วยไม้รองเท้านารี (Paphiopedilum)

กล้วยไม้สกุลนี้ มีศัพท์ภาษาอังกฤษสามัญที่มีใช้วิชาการอีกอย่างหนึ่งคือ 'lady slippers' ซึ่งแปลตรงๆ ว่ารองเท้าแตะของสตรี ซึ่งตรงกับชื่อสกุลในทางภาษาไทยที่เรียกว่า 'รองเท้านารี' การที่ได้ชื่อนี้ก็น่าเนื่องมาจากลักษณะของปากคล้ายคลึงกับรองเท้าแตะนั่นเอง กล้วยไม้สกุลนี้โดยทั่วไปเป็นกล้วยไม้กึ่งดิน ชอบขึ้นอยู่กับใบไม้

ผู้คนที่วันชวย นี้อยู่เพียงไม่กี่ชนิดที่เป็นกล้วยไม้กึ่งอากาศเกาะอยู่ตามต้นไม้ จำพวกที่เป็นกล้วยไม้กึ่งดินนั้น ถ้าหากรู้จักวิธีปลูกปฏิบัติทั่วๆ ไปแล้ว จะรู้สึกว่าไม่หลายชนิดที่ปลูกเลี้ยงง่าย แหล่งกำเนิดของกล้วยไม้สกุลนี้ที่อยู่ในเขตอบอุ่นและเขตร้อน โดยเฉพาะแถบทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และฟิลิปปินส์ มาในสมัยปัจจุบันนี้ มนุษย์ได้ทำการผสมพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารี อย่างกว้างขวางตลอดจนทำการผสมระหว่างรองเท้านารีอย่างกว้างขวางตลอดจนทำการผสมระหว่างรองเท้านารี พวกที่มีกำเนิดในแหล่งอบอุ่นกับพวกที่มีกำเนิดในเขตร้อน ทำให้ลูกผสมรุ่นใหม่ ๆ ออกดอกง่ายในเขตร้อน และการปรับปรุงด้วยวิธีการผสมพันธุ์ยังช่วยให้ได้พันธุ์ใหม่ ซึ่งมีดอกขนาดใหญ่มาก ปัจจุบันนี้รองเท้านารีลูกผสมอาจให้ดอกขนาดใหญ่ถึงหกนิ้วก็มี หลักเกณฑ์ง่าย ๆ ในการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีนั้น มีแฟกเตอร์ที่สำคัญควรพิจารณาอยู่หกประการด้วยกัน คือ

๑. ขนาดของภาชนะปลูก
๒. เครื่องปลูก
๓. การให้น้ำ
๔. การให้ปุ๋ย
๕. การจัดแสงสว่างให้พอเหมาะ
๖. การป้องกันกำจัดศัตรู

ขนาดของภาชนะปลูก

เป็นแฟกเตอร์สำคัญอันหนึ่ง ในการที่จะเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีให้ออกดอกได้ จากที่ได้ปฏิบัติกันมาแล้ว ปรากฏผลว่า ถ้าหาขนาดของกระถางใหญ่มากเกินไป การเจริญเติบโตจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่สิ้นสุดและไม่ออกดอก ดังนั้น เท่าที่ปฏิบัติกันทั่วๆ ไปจึงพยายามปลูกต้นที่เจริญควรจะออกดอกลงในกระถางค่อนข้างเล็ก สำหรับ

ชนิดที่มีขนาดต้นเล็กตามธรรมชาติก็ควรปลูกในกระถางขนาด ๓ นิ้ว ส่วนชนิดที่ต้นมีขนาดใหญ่ ถ้าหากเป็นต้นเดี่ยวก็ควรปลูกในกระถางขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓ นิ้วครึ่งถึง ๔ นิ้ว หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการสังเกตหรือพิจารณาอีกอย่างหนึ่งให้เหลือระยะห่างระหว่างต้นถึงขอบกระถางโดยรอบด้านละประมาณหนึ่งนิ้ว

เครื่องปลูก

เครื่องปลูกที่มีคุณสมบัติระบายน้ำได้ดี นับว่าเป็นเครื่องปลูกที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้ปลูกรองเท้านารี ความหมายของการระบายน้ำได้ดีในที่นี้ หมายความว่าดินเป็นเครื่องปลูกที่ร่วนและซุย สามารถปล่อยให้น้ำไหลผ่านได้โดยสะดวก โดยไม่ขังอยู่บนผิวด้านบนของเครื่องปลูกและไม่จะอยู่ในเครื่องปลูกนาน ดินร่วนซุยผสมกับปุ๋ยหมักนำมาตากแห้งแล้วใช้ตะแกรงตาขนาดครึ่งนิ้วสี่เหลี่ยม ร่อนเอาส่วนที่ละเอียดหรือฝุ่นผงออกทิ้ง ส่วนหยาบที่ผ่านตะแกรงไม่ได้นั้น นำมาใช้เป็นเครื่องปลูกได้การปลูกก็ควรใช้เครื่องปลูกกลบแต่เพียงรากโดยรอบ อย่าปลูกจนกระทั่งให้ส่วนของโคนใบฝังลึกลงไปในเครื่องปลูกเพราะจะทำให้โคนและอาจลุกลามไปถึงยอดได้ นอกจากเครื่องปลูกดังกล่าวแล้ว เศษของเปลือกไม้บางชนิดที่ทำเป็นชั้นเล็กๆ ผสมกับท่อนเฟิร์น (tree fern) ที่นำมาทุบเป็นชั้นเล็กๆ ก็ใช้ได้ผลดี แต่ชั้นเล็กๆ ของเครื่องปลูกผสมนี้ควรมีขนาดเล็กไม่เกินครึ่งนิ้วฟุต จึงจะทำให้เครื่องปลูกมีคุณสมบัติระบายน้ำได้ดีอย่างสมบูรณ์

เครื่องปลูกที่ใช้กันเป็นมาตรฐานประจำ สำหรับปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีในยุโรปและอเมริกานั้นก็คือออสมันต้า วิธีปลูกก็ใช้ออสมันต้าแบบปลูกคัทลียา แต่การอัดไม้แน่นถึงขนาดปลูกคัทลียา คือใช้มืออัดพอรู้สึกตึงมือก็ใช้ได้ การปลูกวิธีนี้ เครื่องปลูกจะระบายน้ำได้ไม่ดีเหมือนอย่างสองวิธีแรกแต่มีข้อดีอยู่ประการหนึ่งคือ เครื่องปลูกสามารถเก็บความชื้นได้มากขึ้นเล็กน้อย ทำให้ไม่ต้องรดน้ำบ่อยนัก แต่ปัญหาสำหรับ

ประเทศไทยยังมีอีกอย่างหนึ่งคือ ออสมันดำมีราคาแพงมาก อาจไม่คุ้มกับการใช้ปลูก
รองเท้านารีด้วย

การให้น้ำ

กล้วยไม้รองเท้านารีซึ่งปลูกด้วยเครื่องปลูกที่โปร่ง และมีคุณสมบัติระบายน้ำได้
ดีนั้นควรรดน้ำในเวลาเช้าวันละหนึ่งครั้ง น้ำเป็นปัญหาสำคัญมากในการปลูกกล้วยไม้
รองเท้านารี ถ้าหากเครื่องปลูกที่ใช้ปลูก มีคุณสมบัติโปร่งและระบายน้ำได้อย่างสมบูรณ์
แล้ว ก็ไม่เป็นสิ่งที่จะวิตกเกี่ยวกับการให้น้ำมากเกินไป ในการปลูกรองเท้านารีที่สาวาย
ผู้ปฏิบัติเชื่อว่า ถ้าเครื่องปลูกโปร่งและระบายน้ำได้ดีมาก การรดน้ำค่อนข้างมากจะดีกว่า
การรดน้ำน้อยเกินไป

การให้ปุ๋ย

เมื่อไม่กี่ปีมานี้ผู้ค้นพบว่า การปลูกรองเท้านารีให้ออกดอกนั้น ขึ้นอยู่กับเคล็ด
ลับสำคัญอันหนึ่งคือ การให้ปุ๋ย รองเท้านารีเป็นกล้วยไม้ที่ไม่มีลำลูกกล้วยและไม่มีลำต้น
ไว้เก็บสะสมอาหาร ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการปรุงอาหารเพื่อใช้เป็นประจำวัน ยิ่งใน
การปลูกจำเป็นต้องใช้กระถางเล็กด้วยแล้ว ก็จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยที่เหมาะสม จากความ
ชำนาญที่ได้ปฏิบัติกันมาปรากฏว่า ปุ๋ยสมบูรณ์ที่มีสูตร ๑๐-๑๐-๑๐ ใช้ได้ผลดี โดย
เฉพาะในฤดูที่เป็นฤดูเจริญเติบโตควรรดปุ๋ยสัปดาห์ละครั้ง

เมื่อเริ่มสังเกตเห็นตาดอกโผล่ออกมาที่ยอด ควรจะงดการให้ปุ๋ยโดยเด็ดขาด
เนื่องจากถ้าปล่อยให้ปุ๋ยลงไปขังอยู่ที่ยอดได้ จะเป็นเหตุให้ตาดอกเน่าได้

การจัดแสงสว่างได้พอเหมาะ

ในการปลูกกล้วยไม้รองเท้านารีนี้ จำนวนแสงที่พอเหมาะแก่การสร้างควม
เจริญเติบโตก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อย เท่าที่ปฏิบัติกันมาแล้ว ก็มีถูกบ้างผิดบ้างต่อกันเรื่อย ๆ

มาปัจจุบันนี้ที่เกาะ Hilo ของฮาวาย ซึ่งเป็นแหล่งที่มีดินฟ้าอากาศอำนวยให้แก่การเจริญเติบโตของกล้วยไม้หลายสกุลอย่างคิเล็คเป็นที่ยากกันทั่วไป ในบริเวณภูมิประเทศธรรมดาไม่ใช้ในระดับที่สูงตั้งแต่ ๑๐๐๐ ฟุตขึ้นไปถึง ๓๐๐๐ ฟุต แสงที่พอเหมาะแก่การเจริญงอกงามของกล้วยไม้รองเท้านารี ถ้าจะวัดด้วยเครื่องวัดแสง GE แบบ DW ๔๔ แสงในเวลาเที่ยงวันในฤดูร้อนควรไม่เกิน ๑๐ points ถ้าเป็นรองเท้านารี maudiae ก็ทนได้ไม่เกิน ๗ points ในต่างประเทศซึ่งมีการปลูกคิเล็คโดยตั้งกระถางบนโต๊ะแทนการแขวน มีบางคนแนะนำว่าที่ซึ่งเหมาะสำหรับเก็บรองเท้านารีก็คือที่ใต้ตึกคิเล็ค โดยเฉพาอย่างยิ่งถ้าใต้ตึกคิเล็คสูง ๓ ฟุต นับว่าเหมาะมากถ้าจะตั้งบนโต๊ะ ก็ควรต้องบังหลังกาให้ร่มยิ่งขึ้นอีก

เนื่องจากความแรงของแสงที่พอเหมาะ เป็นแฟกเตอร์ที่สำคัญมากดังกล่าวแล้ว จึงได้มีผู้พยายามวัดความแรงของแสงด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่มีความละเอียดละออต่าง ๆ กันไปเพื่อต้องการหาผลที่แน่นอน และเชื่อมั่นกันว่าถ้าหากหาปริมาณแสงที่ต้องการอย่างเหมาะสมได้แล้ว การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้รองเท้านารีก็เกือบไม่มีความยากลำบากอะไร

การป้องกันกำจัดศัตรู

กล้วยไม้รองเท้านารีไม่ใคร่มีศัตรูรบกวนมากมายนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าหากเก็บในที่ซึ่งมีร่มเงาพอเหมาะ มีการให้น้ำดี และมีการให้อยดี แต่บางครั้งบางครั้งก็อาจมีแมงมุมแดงและเพลี้ยไฟรบกวนบ้าง แต่ศัตรูเหล่านี้ก็มีวิธีกำจัดได้ไม่ยากนัก

ดอกกล้วยไม้รองเท้านารีมีคุณลักษณะอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับดอกกล้วยไม้ทั่ว ๆ ไปคือสามารถบานได้ทนนานมาก ถ้าตัดดอกจากต้นและเก็บรักษาดีพอสมควรจะสามารถทนอยู่ได้สองถึงสามสัปดาห์

กล้วยไม้สกุลคัทลียา

คัทลียาเป็นกล้วยไม้ประเภทอิงอากาศ (semi-epiphyte) ชื่อสกุลคัทลียานี้ได้ชื่อมาจากนาย William Cattley ซึ่งเป็นนักธรรมชาติวิทยา

คัทลียาเป็นสกุลกล้วยไม้ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมาเป็นเวลานานแล้ว นอกจากนี้ยังได้มีการผสมข้ามสกุลกับกล้วยไม้สกุลอื่นหลายสกุลด้วยกัน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของคัทลียามีดังนี้ ลำลูกกล้วย (pseudobulb) ซึ่งทำหน้าที่เก็บสะสมอาหารนั้น มีลักษณะเป็นข้อปล้อง ข้อล่างๆ ฝักาบหุ้ม รูปร่างของลำมีส่วนที่ป่องออกตรงกลางหรือค่อนไปข้างบนลำเล็กน้อย แต่ก็มีบางชนิดซึ่งลำลูกกล้วยอ้วนบวมมาก บางชนิดก็มีลำลูกกล้วยบิดเป็นเกลียวเล็กน้อย หรืออาจมีรูปทรงกระบอกก็ได้ ฝักปล้องอาจเกลี้ยงหรือเป็นร่องๆ ตามความยาวของลำก็ได้

ใบของคัทลียามีลักษณะคล้ายหนัง คือ ค่อนข้างหนาแต่ไม่เปราะ ใบออกจากปลายของลำลูกกล้วย มีหลายชนิดซึ่งที่ปลายลำลูกกล้วยมีใบเดียว บางชนิดมีสองหรืออาจมีสามใบ แต่ก็อยู่ที่ส่วนปลายของลำทั้งนั้น

เหง้า (rhizome) เป็นส่วนที่เชื่อมโยงระหว่างโคนลำลูกกล้วยลำต่อลำ ความจริงก็คือส่วนของลำส่วนที่เจริญออกรากจากลำเดิมนั้น ชั้นแรกก็จะมีเปลือกตาหุ้มอยู่ ต่อมาก็จะผลิดาแล้วเจริญออกมาเป็นโคนของลำใหม่ หรือต่อเหง้าให้ยาวออกมามาก แล้วส่วนบนก็จะสูงขึ้นเป็นส่วนของลำใหม่ เหง้านี้อาจเหี่ยวตายหรือสั้นแต่มีข้อปล้องก็มากก็ได้

ระบบรากของคัทลียานี้ ถ้าเทียบกับรากต้นไม้ทั่วไป รากคัทลียาไม่มีรากแขนง นอกจากนั้นรากชนก็ไม่มีปรากฏ รากนี้สามารถดูดอาหารได้ทั้งจากอากาศและจากเครื่องปลูก

ตาที่จะเจริญเป็นหน่อใหม่นั้นอยู่ที่โคนของลำเดิม สำหรับลำหน้าจะมีตาที่อาจจะเจริญได้อยู่สองข้างโคนลำ ข้างละตา แต่ถ้าลอกกาบตรวจดูโดยละเอียดจะพบว่าแต่

ละตานั้นอยู่คนละปล้องมีโอกาสน้อยมากที่ตาที่สามจะเจริญเป็นหน่อได้

ดอกคัทลียาเจริญจากปลายของลำลูกกล้วยตอนส่วนโคนของใบ ช่อดอกอาจมีดอกเดียวหรืออาจออกเป็นช่อละสองสามดอกไปจนถึงมากกว่า ๒๐ ดอก ส่วนประกอบของดอกก็เช่นเดียวกันกับดอกกล้วยไม้ ๆ ไป คือมีกลีบนอก ๓ กลีบ เป็นกลีบนอกบนหนึ่งกลีบและกลีบนอกข้าง ๆ ละหนึ่งกลีบ ส่วนกลีบใน ๓ กลีบนั้นสองกลีบที่เฉียงขึ้นข้างบนข้างละกลีบนั้นมีรูปลักษณะเหมือนกัน ส่วนกลีบที่สามมีรูปร่างเปลี่ยนแปลงไป มีวันริมสองข้างคล้ายหลอดหรือคล้ายถุง ซึ่งเราเรียกว่า 'ปาก' หรือ 'กระเป๋' (labellum or lip) เป็นส่วนที่มีสีเข้มกว่าส่วนอื่น ๆ ภายในดอก เส้าเกษร (column) เป็นส่วนที่ยื่นยาวออกมาตรงแกนกลางของดอก มีลักษณะอวบหนา เป็นที่รวมของอวัยวะตัวเมีย (pistil) ซึ่งมีรังไข่ต่อลงไปด้านล่างและมียอดเกษรตัวเมีย กับมีอวัยวะตัวผู้อยู่ตรงส่วนปลาย เกสรตัวผู้กับยอดเกษรตัวเมียมีเยื่อ (rostellum) กันระหว่างกัน กันกัน เกสรตัวผู้ของคัทลียามี ๔ (pollinia) ส่วนของ Laelia นั้น มี ๔ pollinia

แหล่งกำเนิดตามธรรมชาติ

คัทลียาเป็นกล้วยไม้ที่มีแหล่งกำเนิดอยู่ในอเมริกาแถบร้อน มีประมาณ ๔๐ ชนิด พบในแถบผืนดินนอก แถวเชิงเขาติดต่อกันระหว่างเปรูกับเอกวาดอร์แถบโคลัมเบีย เวเนซุเอล่า ฮอนดูรัส คอสตาริกา มีชนิดที่สำคัญ ๆ น่าสนใจก็คือ

trianae ดอกบานฤดูหนาว, schroederiae—spring, mendelii spreng. war-sewiczii (gigas)—summer.....all:— มีแหล่งกำเนิดใน Colombia

mossiae—spring, gaskelliana—autumn, percivaliana—ธันวาคม:—มีแหล่งกำเนิดจาก Venezuela.

bowringiana—autumn จาก Honduras.

skinneri—เมษายน จาก Costa Rica.

ยังมีชนิดอื่น ๆ ที่ไม่สำคัญทางเศรษฐกิจจึงไม่ขอนามากล่าวไว้ในนี้
สำหรับเลเลีย (Laelia) นั้น มีอยู่ประมาณ ๓๐ ชนิด เป็นกล้วยไม้พื้นเมือง
ของเม็กซิโก อเมริกากลางและภาคใต้ของบราซิล โดยปกติพบขึ้นอยู่ในระดับพื้นที่สูง
ตามเขตติดต่อกับทะเล และมักพบขึ้นตามหินกลางแจ้ง หรือต้นไม้โปร่ง ๆ ที่ได้รับแสง
แดดเต็มที่

ส่วนสกุลบราสซาโวล่า (Brassavola) นั้น ใกล้เคียงกันกับสกุลเลเลียมาก และ
มีแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติเหมือนกัน คืออยู่ในเม็กซิโกและบราซิล

ประวัติการเก็บรวบรวมคัทลียา

ประวัติเรื่องราวของกล้วยไม้นั้นได้มีมาเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว แต่การเก็บรวบรวม
และพยายามปลูกเลี้ยงกันจริงจังจึงเพิ่งจะเป็นมาไม่กี่ปีมานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้
วิทยาศาสตร์เข้าช่วยในการปรับปรุงการ ปลูกเลี้ยง เพื่อให้เกิดผลเป็นลำเป็นต้น พึ่งจะมีขึ้น
ภายในศตวรรษนี้เอง

การเก็บรวบรวมสะสมพันธุ์ที่หายากนั้นได้เริ่มกระทำกันในยุโรปก่อน โดย
ประเทศอังกฤษ เบลเยียม ฝรั่งเศสและเยอรมันนี้

สำหรับเรื่องราวความเป็นมาของประวัติความเจริญในระยะแรก ที่พอจดจำได้
ก็นำมาแสดงดังต่อไปนี้

ตามบันทึกแสดงว่า กล้วยไม้ลูกผสมชุดแรกได้ผสมขึ้นโดย Veitch + Sons ที่
Chelsea แห่งประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. ๑๘๕๓ ทางบริษัทนี้ได้ประกาศการผสมสกุล
คัทลียา ซึ่ง ๖ ปีต่อมาก็ได้เห็นดอก. ในปี ค.ศ. ๑๘๕๙ ทางบริษัทเดียวกันนี้ก็ได้นำ
ลูกคัทลียาที่ผสมขึ้น ออกแสดงในงานประชุมของ R.H.S. ในปี ค.ศ. ๑๘๖๓—ลูกผสม
ต่างสกุลระหว่างเลเลียกับคัทลียาออกดอกเป็นครั้งแรก ลูกผสมนี้เป็นลูกผสมระหว่าง

C. mossiae กับ L. crispa ในปี ค.ศ. ๑๘๗๔ Mr. dominy ได้เลี้ยงลูกผสมระหว่าง C. dowiana กับ L. purpurata ออกดอกงามมาก และให้ชื่อว่า LC. dominiana. ในปี ค.ศ. ๑๘๘๙ Messrs. Veitch ได้ผสมสกุล Brassavola กับ Cattleya ขึ้นเป็นครั้งแรกระหว่าง B. digbyana กับ C. mossiae และได้ A.M. จาก R.H.S. แต่ในขณะนั้นเรียกกันว่า Laelia $\times$ digbyana—mossiae, ต่อมาเรียกกันว่า Laeliocattleya, ปัจจุบันนี้เรียกกันว่า Bc. veitchii.

ในบรรดานักเล่นกล้วยไม้ชาวอังกฤษรวมทั้งนักผสมพันธุ์กล้วยไม้ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงการผลิตกล้วยไม้เป็นการค้าไปถึงสหรัฐอเมริกาได้แก่ Sander's; Stuart Low & Co.; Charlesworth & Co.; Black & Flary ซึ่งแต่ก่อนเป็นกิจการผสมกล้วยไม้ของ Messrs. Jas. Veitch & Sons, Ltd.; J. & A. Mc. Bean; Armstrong & Brown; and Cowan & Co.

สำหรับในสหรัฐอเมริกา นั้น Mr. White ได้รายงานว่ ะยะเริ่มต้นของประวัติการเล่นกล้วยไม้ทั่วไป ประชาชนในสหรัฐผู้สนใจกล้วยไม้ ต่างก็รวบรวมกล้วยไม้เล่นเล็กๆ น้อยๆ เพื่อความสุข กล้วยไม้ที่รวบรวมนั้นต่างก็มาจากแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติ นักนิยมกล้วยไม้บางคนก็ส่งคนออกไปเก็บรวบรวมกล้วยไม้ป่าจากประเทศร้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเสาะแสวงหาพันธุ์ที่งดงาม หายาก และพันธุ์แปลกๆ ผู้ที่เลี้ยงกล้วยไม้เป็นกิจการใหญ่รายแรกในสหรัฐ ก็เพื่อที่จะจำหน่ายกล้วยไม้ให้แก่ นักเล่นดังกล่าวแล้ว และต้นไม้นั้นก็ได้จากการสั่งมาจากต่างประเทศ แล้วนำมาปลูกบำรุงรักษา และจำหน่ายเป็นลำเป็นต้น

Mr. White ได้รายงานต่อไปอีกว่า การสะสมและเล่นกล้วยไม้ในสหรัฐนั้น ความจริงได้เริ่มกระทำกันมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๓๔ ซึ่งในขณะนั้นจำนวนกล้วยไม้ที่นำมาเลี้ยงมีน้อยมาก แม้ในประเทศอังกฤษก็มีไม่มากมายนัก James Boot ซึ่งขณะนั้นอยู่

ในประเทศอังกฤษได้ส่งกล้วยไม้บางชนิดมาให้ John Wright Boot น้องชายของเขา
ซึ่งมีความสนใจกล้วยไม้ และมีเรือนกระจกหลังเล็กๆ ในบริเวณสวนหลังบ้านที่ Bowdoin
Square, Boston ซึ่งภายหลังได้สร้าง Revere House ขึ้นที่นั่น

ต่อมาภายหลัง collection ของ Boot ก็ได้สืบทอดมาถึง John A. Lowell และ
บุคคลผู้เป็นผู้นำประกวดกล้วยไม้เป็นรายแรก ก่อน Massachusetts Horticultural
Society. ประมาณปี ค.ศ. ๑๘๕๓ กล้วยไม้เป็นส่วนหนึ่งของ Lowell ก็ถูกเปลี่ยนมือไป
ยัง Pratt และส่วนที่เหลือ Edward S. Rand เป็นผู้ซื้อไป และในปี ค.ศ. ๑๘๕๖
collection ของ Edward S. Rand ก็เป็น collection กล้วยไม้ที่มีความสำคัญที่สุดใน
สหรัฐอเมริกา. ในปี ค.ศ. ๑๘๗๓ collection ของบุตรชายของเขา ซึ่งอยู่ที่ Glen
Ridge ใกล้ Boston ใน New England เป็น collection ซึ่งงามนำดูที่สุด

ในปี ค.ศ. ๑๘๕๐ บริเวณ New York นาย Thomas Hogg ได้พยายาม
เลี้ยงกล้วยไม้เป็นรายแรก นอกจากนั้น ในปี ค.ศ. ๑๘๔๐ นาย Isaac Buchanan
ได้นำ *Cattleya mossiae* ต้นแรกจากประเทศอังกฤษและสะสมกล้วยไม้จาก Brazil.

สำหรับ Collection Thomas Hogg นั้น ได้ทรุดโทรมลงไปเนื่องจากถูกนักเล่น
สืรายแบ่งแยกเอาไป รายหนึ่งก็คือ Van Voorst ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. ๑๘๕๗ เขาก็
เป็นเจ้าของ Collection ที่สวยงามที่สุดในสหรัฐฯ และในบรรดากล้วยไม้ทั้งหลายที่มี
อยู่ เขาก็มีคัทลียาอยู่ถึง ๔๐ Species

ในระหว่างการฝ่าฟันอุปสรรคและริเริ่มในการเลี้ยงกล้วยไม้ในสหรัฐฯ ยังมีกราย
หนึ่งที่ทำเป็นตัวอย่างถึง คือ Collection ของ General John F. Rathbone แห่ง
Albany บุคคลผู้ได้กระทำให้เป็นพิเศษอยู่เสมอ เช่น เลี้ยง *Cattleya mossiae*
ออกดอกพร้อมกันได้ถึง ๗๕ ดอก

ในสหรัฐ ฯ การเล่นกล้วยไม้ในยุคอนั้น ๆ ส่วนทั่ว ๆ ไปก็เป็นการเก็บรวบรวมพันธุ์กล้วยไม้ป่า เพราะเป็นระยะเริ่มแรกของการเล่นกล้วยไม้ การขยายพันธุ์ก็มีแต่การแบ่งแยกหน่อ หรือตัดแยกต้นภายในหมู่ของนักรวบรวมกล้วยไม้สมัครเล่น การเลี้ยงกล้วยไม้ก็จะมีในหมู่คนเลี้ยงกล้วยไม้สมัครเล่น และตามสวนสาธารณะของเทศบาลเท่านั้น สำหรับในยุคนั้น สหรัฐอเมริกา มีการเลี้ยงกล้วยไม้กันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน เช่น Thomas Young Nurseries, Armacost and Royston G.E. Baldwin and Co., Butterworths, Lager and Hurrell, Edward A. Manda. และดูเหมือนจะไม่มี Nursery ที่ใหญ่กว่า Nursery เหล่านี้ ได้เริ่มกิจการประมาณปลายศตวรรษที่ ๑๙ หรือต้นศตวรรษที่ ๒๐ นอกจากนั้นยังมีอีกหลายแห่งที่พบความสำเร็จต่อมาเช่น L. Sherman Adams Co., Andrew Benson, Inc., Rivermont Orchids, Carolina Orchid Growers Inc., Ralph R. Kiesewetter, Thomas Roland, Inc., nursery เหล่านี้มีเนื้อที่เป็นเรือนกระจกไม่ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ ถึง ๕๐,๐๐๐ ตารางฟุต หรืออาจมากกว่านั้น มีกล้วยไม้ที่เจริญเติบโตในระยะและขนาดต่าง ๆ หลายพันธุ์ ระยะต่อมาวิธีเกี่ยวกับการเลี้ยงกล้วยไม้ทำรายได้เป็นเรือนล้านเหรียญอเมริกัน

ตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือ Thomas Young Nurseries, Inc., ในมลรัฐ New Jersey มีรายได้ครึ่งหนึ่ง ๆ เป็นเรือนล้านดอลลาร์ ในปี ค.ศ. ๑๙๔๐ nursery แห่งนี้มีเรือนกระจกหลังใหญ่ ๆ ถึง ๓๑ หลัง คิดเป็นเนื้อที่มากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ ตารางฟุต มีคนทำงานถึง ๔๐ คน ปัจจุบันนี้เพิ่มเนื้อที่เรือนกระจกเป็น ๓๑๒,๐๐๐ ตารางฟุต และเพิ่มจำนวนคนบำรุงรักษาเป็น ๑๔๔ คน มีกล้วยไม้ขนาดออกดอกประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ ต้น และปลูกกล้วยไม้อีก ๓๐๐,๐๐๐ ต้น แม้ว่าจะมีกิจการภายในใหญ่โต แต่ก็ยังไม่สามารถผลิตดอกกล้วยไม้ให้พอแก่ความต้องการของตลาดได้ จำเป็นต้องรับดอก

จากเนิสเซอร์ส่วนบุคคลอีกถึง ๗๓ แห่ง Nursery ที่กล่าวมานี้เป็นแหล่งที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา และส่งกล้วยไม้จำหน่ายไปยัง ๔๔ ถึง ๔๕ รัฐ คู่แข่งที่สำคัญของแห่งนี้อยู่ที่ฝั่งด้านแปซิฟิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Armacost and Royston, Inc., ซึ่งใหญ่เป็นที่สองของ Thomas Yeung

การเลี้ยงกล้วยไม้

ความจริงกล้วยไม้ที่เลี้ยงง่าย ถ้าหากผู้เลี้ยงเข้าใจถึงหลักสำคัญบางประการที่กล้วยไม้ต้องการ มีแฟกเตอร์สำคัญที่จะต้องพิจารณาดังต่อไปนี้ —

๑. อุณหภูมิ กล้วยไม้สามารถเจริญงอกงามได้ดีในอุณหภูมิของแถบอบอุ่นและแม้แต่ประเทศร้อน แต่สำหรับการเลี้ยงในเรือนเปิดนั้น รู้สึกว่าจะเป็นการยากที่จะรักษาอุณหภูมิให้สม่ำเสมอ นอกจากนั้นทำเลสถานที่ก็อาจมีผลได้ประการหนึ่ง เนื่องจากหลักสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ กล้วยไม้ต้องการอากาศบริสุทธิ์เป็นจำนวนมาก อากาศอับที่นั่นไม่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับกล้วยไม้

ในสหรัฐอเมริกา ใช้อุณหภูมิ ๓ ระดับด้วยกัน คือ ระดับเย็น ตั้งแต่ ๕๐ ถึง ๕๕° F. ระดับอบอุ่น ตั้งแต่ ๕๕ ถึง ๖๕° F. และระดับร้อนตั้งแต่ ๖๕ ถึง ๗๕° F. ที่กล่าวมานี้เป็นอุณหภูมิสำหรับเวลากลางคืน ส่วนเวลากลางวันก็จะสูงขึ้นอีกเล็กน้อย

๒. การให้ร่มเงา ในฤดูร้อนควรบังร่มให้ได้รับแสงละเอียดและบางเป็นพิเศษ ส่วนในฤดูหนาวก็ควรบังให้แต่น้อย ความจริงพืชธรรมชาติทั่วไปนั้น ต้องการแสงมากเพื่อช่วยในการเจริญเติบโต กล้วยไม้ก็ต้องการแสงมาก หากแต่ความร้อนที่มากับแสงแดดในบางฤดู ร้อนแรงจนกระทั่งทนไม่ได้ ดังนั้นถ้ากล่าวกว้างๆ ว่า ควรให้แสงแดดแก่กล้วยไม้ให้มากที่สุดเท่าที่กล้วยไม้จะทนได้ เพราะการให้แสงมากนั้นทำให้กล้วยไม้แข็งแรงและเจริญงอกงามสม่ำเสมอรวมทั้งให้ดอกมากด้วย สีของต้นและใบนั้นเป็นเครื่องแสดง

ถึงความเหมาะสมของแสงเป็นอย่างดี ถ้าใบมีสีเขียวอ่อนหรือเขียวหม่น แสดงว่าแสงน้อยเกินไป แต่ถ้าใบสีเหลืองและมีผิวเหี่ยวก็แสดงว่าแสงมากเกินไป

เครื่องปลูก

ออสมันต้าเป็นเครื่องปลูกที่นิยมกันอย่างแพร่หลายแทบทุกประเทศ แม้ว่าจะได้มีผู้ทดลองเปลี่ยนแปลงเครื่องปลูก เนื่องจากออสมันต้ามีราคาสูง เช่นในสวาวยเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ออสมันต้ามีราคาแพงมากและหายาก ได้ทดลองใช้เครื่องปลูกอย่างอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่อนเฟิร์น (Hapuu) ได้ถูกนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางบ้างก็ทำเป็นแผ่น ทำเป็นชั้นเล็ก ๆ หรือใช้ทั้งท่อน บางทีก็นำมาผสมกับกรวด ผสมออสมันต้า แต่ปัจจุบันนี้นักเลี้ยงกล้วยไม้ก็ยังเชื่อว่า ออสมันต้าดีกว่าเครื่องปลูกอย่างอื่น ยังเป็นออสมันต้าเกรดดีด้วยแล้วก็ได้ผลดีมาก ข้อเสียก็คือ ราคาแพงมาก แต่บางทีเมื่อคิดถึงราคากลับไม้บางต้นแล้ว แม้จะปลูกด้วยออสมันต้าก็ยังคุ้มค่า

ในเรือนกระจกและในแหล่งที่ค่อนข้างจะแห้งแล้ง ควรใช้เครื่องปลูกที่มีคุณสมบัติเก็บความชื้นได้ดี แต่ถ้าเป็นแหล่งที่มีความชุ่มชื้นสูงมาก เครื่องปลูกก็ควรมีคุณสมบัติระบายน้ำได้ดี

การปลูก

แฟกเตอร์ในเรื่องการปลูกปฏิบัตินี้ การศึกษาจากคำแนะนำ เป็นเพียงข้อหนึ่งที่จะช่วยเป็นแนวทางเท่านั้น ส่วนการปลูกปฏิบัติที่ได้ผลดีจริง ๆ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความชำนาญในการปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการปลูกกล้วยไม้มีดังนี้:-

๑. กระดาษดินเผา กระเช้าไม้สัก หรือ กระถางที่ทำด้วยท่อนเฟิร์น (Hapuu)
๒. อิฐ, ด่าน, หรือกระดางแตก
๓. ออสมันต้า, ท่อนเฟิร์น, หรือ กรวด

๕. ไม่สำหรับบ่อคอสมันต้า, กรรไกร, มีด, ลวดไฟฟ้า, บ้ายสำหรับติด
ข้อ, เชือก, ดินสอ, สำหรับบ่อสมันค้ำนั้น เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าใช้กันมาก ใน
ฮาวายบางที่ก็นิยมใช้ก่อนเพื่อนกันมากเหมือนกัน เพราะหาง่ายในฮาวาย สำหรับบรวด
นั้นไม่ค่อยมีผู้ใช้กันเท่าใดนัก

เมื่อกล่าวถึงปัญหาที่ว่า ควรจะปลุกเวลาไหน หรือควรจะปลุกเมื่อใด ก็มี
คำตอบได้ดังนี้ :—

๑. เมื่อเครื่องปลุกผุ

๒. เมื่อกล้วยไม้เจริญออกมาจนล้นกระถาง

๓. เมื่อกล้วยไม้ได้รับอันตรายจากการระบายน้ำของเครื่องปลุกไม่ดี

๔. เมื่อมีสาเหตุจำเป็นบางประการต้องตัดแยก เช่นเกิดการเน่าในกระถาง ฯลฯ

มีนักเล่นกล้วยไม้หลายรายที่นิยมปลุกหลังจากที่คัทลียาออกดอกแล้ว แต่ก็มี

คัทลียาบางชนิดพักตัวชั่วคราวในระยะนี้ ซึ่งแล้วแต่ธรรมชาติของแต่ละชนิดนั้น ๆ

เมื่อทำการคัดเลือกต้นไม้เพื่อปลุกใหม่นั้น ควรจะต้องได้พิจารณาถึงสภาพบาง
อย่างโดยรอบคอบ ถ้าหากยังไม่ถึงคราวจำเป็น การปลุกใหม่จะเป็นการทำความกระทบ
กระเทือนให้ต้นไม้ต้องชะงักการเจริญเติบโตโดยไม่จำเป็น

เมื่อต้นไม้เจริญออกมานอกกระถางหรือเมื่อเครื่องปลุกเริ่มผุ จนกระทั่งถึงระยะที่
จำเป็นจะต้องมีการปลุกใหม่ อาจต้องคำนึงถึงแฟกเตอร์อย่างอื่น ๆ ด้วย ก่อนที่จะลงมือทำ
การปลุกใหม่ มีคัทลียาบางชนิดที่ไม่มีระยะพักตัว และบางชนิดก็มีระยะพักตัวจำกัดซึ่ง
อาจเป็นก่อนออกดอกหรือหลังจากออกดอกก็ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วนี้เอง จึงควรมี
การเลือกเวลาในการปลุกให้เหมาะกับอุปนิสัยของคัทลียาชนิดนั้น ๆ ซึ่งอาจปลุกใหม่
ทันทีที่เห็นใจหลังจากออกดอกหรืออาจปลุกใหม่ ขณะนี้ลำใหม่จะงอก แต่ก่อนออก

ดอก ถ้าหากเป็นคัทลียาป่า โดยทั่วๆ ไปก็มักจะออกรากเมื่อลำลูกกล้วยแก่ ซึ่งหลังจากออกดอกแล้วไม่นานนักนอกนั้นก็ออกรากก่อนการออกดอกเป็นส่วนมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าเวลาที่เหมาะแก่การปลูกก็คือ เวลาที่ลำใหม่กำลังเริ่มออกราก จากการศึกษและการสังเกตยังพบอีกว่า บางครั้งบางคราวคัทลียาบางชนิด มีการเจริญของรากแบ่งเป็นสองระยะ รากชุดแรกจะเจริญออกเมื่อน้ำใหม่ยังไม่คลี่ใบ ซึ่งอาจเนื่องมาจากรากเดิมเสียหายมาก หรือเมื่อหลังจากปลูกใหม่แล้วต้นไม้ทรุดโทรมมาก ส่วนรากชุดที่สองจะเจริญเมื่อลำเจริญสุกลำ ถ้ากล้วยไม้อยู่ในสภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ดีรากชุดแรกนั้นจะไม่เจริญออก แต่จะรอจนถึงกำหนดรากชุดที่สองเจริญดังกล่าวแล้ว ในทุกกรณีรากคัทลียาจะไม่เจริญออกมาในกำหนดระหว่างกลางของสองระยะนี้ ดังนั้นจึงสามารถใช้เหตุผลประกอบการพิจารณาได้ว่าควรจะปลูกคัทลียาเมื่อใดจึงจะเหมาะสมกับเวลา ที่รากเจริญออกเกาะเครื่องปลูกพอดี

ก่อนเริ่มการปลูก ควรเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ให้พร้อม และสามารถหยิบใช้ได้สะดวก กระถางที่นำมาใหม่ควรแช่น้ำเสียก่อน ส่วนกระถางที่เคยใช้แล้วนำมาใช้อีก ควรจะล้างและทำความสะอาดให้ทั่ว สำหรับกระถางขนาดใหญ่กว่า ๑ เศษ ๑ ส่วน ๒ นิ้ว ควรจะใช้อิฐกับถ่านขนาดก้อนโตพอปานกลางอย่างละเท่าๆ กันรองกันกระถางประมาณเศษ ๑ ส่วน ๓ ถึงครึ่งกระถางเพื่อช่วยให้การระบายน้ำในกระถางดียิ่งขึ้น ในการใส่อิฐและถ่านนี้ควรระมัดระวังอย่าให้ก้อนอิฐหรือถ่านอุดรูระบายน้ำ จนน้ำเดินไม่สะดวกเพราะอาจทำให้รากเสีย และยังอาจทำให้เครื่องปลูกผุเร็วอีกด้วย นักเลี้ยงคัทลียาบางคนยังนิยมกระถางที่เจาะรูมาก ๆ เพื่อเพิ่มการระบายน้ำขึ้นอีก

ออสมันดีที่จะเตรียมไว้ใช้ปลูกนั้น ควรจะตัดให้มีขนาดเหมาะสมกับขนาดกระถางและขนาดต้นไม้ด้วย เส้นออสมันดีจะต้องได้รับการล้างให้สะอาดปราศจากฝุ่น

ละของและสิ่งอื่นเจือปน ควรเป็นเส้นที่สด มีลักษณะทนทานคล้ายเชือกเหนียว ๆ

คัทลียาที่จะนำมาเปลี่ยนกระถางปลูกใหม่นั้น เมื่อคัดเลือกได้ต้นที่มีสภาพพอเหมาะแก่การปลูกใหม่ ให้ใช้มีดและรอบ ๆ ขอบกระถางด้านในเพื่อให้รากหลุดออกจากกระถาง เอารากที่เสียและเครื่องปลูกที่ผุออกทิ้ง ถ้าเครื่องปลูกเดิมผุมากจนละเอียดก็อาจจำเป็นต้องล้างเอาออก ระวัง ถ้าคัทลียามีหลายลำเกินความจำเป็นก็ควรจะต้องออกเสียบ้าง โดยปรกติมี ๔-๕ ลำ ก็นับว่าพอเหมาะแก่การเจริญและแข็งแรงต่อไปได้ คงไปก็ทำการเลือกขนาดของกระถางที่พอเหมาะ โดยถือหลักเกณฑ์ว่า อย่างน้อยควรให้มีที่ว่างไว้สำหรับลำใหม่อีกสัก ๒-๓ ลำ เอาเส้นออสมันต์ที่ขึ้นหุ้มรากและสอดเข้าไปในระหว่างรากด้วย ทั้งนี้เพื่อว่าเวลาอัด รากจะได้กระจายไม่รวมกัน เสริมแล้วตั้งลงในกระถางให้ระดับของเง้า (rhizome) ต่ำกว่าระดับขอบกระถางเล็กน้อย ให้แนวลำหลังตั้งฉากกับริมกระถางและหันหลังชิดกับริมกระถางด้านนั้น ระวังอย่าให้เง้าฝังลึกลงไปใลออสมันต์ เพื่อให้ตาที่จะเกิดเป็นหน่อใหม่สามารถโผล่ขึ้นมาได้สะดวก หลังจากนั้นก็นำออสมันต์อัดลงในกระถางโดยรอบ เมื่อเติมออสมันต์อัดแน่นแล้วก็ใช้ไม้อัดออสมันต์ อัดออสมันต์เพิ่มลงตามริมขอบกระถางอีกจนแน่น การอัดนั้นควรอัดเข้าหาศูนย์กลางกระถางเป็นรอบ ๆ เพิ่มออกไปทุกที เมื่อแน่นดีแล้วเส้นออสมันต์ที่โผล่รุ่งรังออกมามาก็ให้ใช้กรรไกรขลิบออกเสียบ้าง แต่อย่าขลิบส่วนนูนผิวหน้าออกจนเหลือแค่ส่วนที่มนแข็งแรง การปฏิบัติเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้เครื่องปลูกแห้งเร็วเกินไป และกันการเจริญของตะไคร่น้ำด้วย ในบางแหล่งที่มีฝนตกชุก ควรปลูกให้ผิวหน้าของเครื่องปลูกเสมอขอบกระถาง เพราะจะช่วยให้น้ำระบายไปได้สะดวกเมื่อมีฝนตกชุก แต่ถ้าเป็นทำเลที่ค่อนข้างแห้งแล้งก็ควรให้ระดับเครื่องปลูกต่ำกว่าขอบกระถางเล็กน้อย เพื่อเก็บความชื้นไว้ได้นานหลังจากรดน้ำ เมื่อปลูกเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จำเป็นต้องรดน้ำ

แสดงข้อค้นไม่วางทั้งวันที่ปลูกใหม่ไว้ด้วย คัทลียาที่ปลูกใหม่ควรให้ร่มรำไรกว่าปรกติ และพ่นน้ำที่ใบ และผิวเครื่องปลูกแต่เพียงบาง ๆ ประมาณวันละครึ่งหรือสองครั้ง พอป้องกันมิให้เหี่ยวประมาณ ๑ ถึง ๒ สัปดาห์ เมื่อรากเจริญออกพอสั่งเกตเห็นได้ จึงเพิ่มน้ำให้มากยิ่งขึ้นทุกทีจนเข้าสู่ระดับปรกติ ก็ให้แสงตามปรกติได้ด้วย

การให้น้ำ

การให้น้ำกล้วยไม้ นับว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เนื่องจากต้องการความชำนาญเป็นพิเศษและยังจำเป็นต้องมีการพิจารณาและการตัดสินใจด้วย ความผิดพลาดซึ่งมักจะเกิดขึ้นแก่นักเลี้ยงกล้วยไม้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ๆ ก็คือการให้น้ำมากเกินไป มีนักเล่นกล้วยไม้เป็นจำนวนไม่น้อยที่กล่าวว่า ความสำเร็จในการเลี้ยงกล้วยไม้ของเขานั้นขึ้นอยู่กับความระมัดระวังในการให้น้ำเป็นส่วนใหญ่

เท่าที่ได้พิจารณาดังเหตุผลและสังเกตดูแล้ว ปรากฏว่าควรให้น้ำในเวลาเช้าตรู่ เป็นเวลาที่เหมาะ เพราะกว่าจะถึงเวลากลางคืน จะไม่มีน้ำเหลือตกค้างอยู่ แต่ก็ยังมีบางคนรดน้ำเวลาเย็นอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม ถ้าหากว่าในเวลารดน้ำครั้งต่อไป ไม่มีน้ำเก่าเหลืออยู่ในเครื่องปลูก หรือให้เครื่องปลูกมีโอกาสได้แห้งบ้างวันละเล็กน้อยก็พอ เรื่องการรดน้ำนี้ นับว่าเป็นการยากมากที่จะวางกฎเกณฑ์ลงไปให้ตายตัว เนื่องจากความต้องการของต้นไม้ชนิดแตกต่างกันไปตามแต่สภาพที่ปลูกเช่น คุณสมบัติของเครื่องปลูก สภาพการระบายน้ำของเครื่องปลูกและกระถาง รวมทั้งสภาพของกล้วยไม้ด้วย

เมื่อคัทลียากำลังแตกหน่อและมีการเจริญของราก เป็นระยะที่กำลังมีความต้องการน้ำมาก แต่เมื่อถึงระยะที่ช่อดอกเจริญเต็มที่ ควรจะค่อย ๆ ลดปริมาณน้ำลง

สำหรับคัทลียาป่า โดยปกติจะพักตัวหลังจากออกดอก ในระยะนี้ควรจะให้ น้ำแต่น้อย เพื่อบ่มกันมิให้ล้าลูกกล้วยขึ้นหรือมีน้ำมากเกินไป ในวันที่มีอากาศเย็น มีดลม หรือมีฝน ถ้าจำเป็นต้องให้น้ำก็ควรให้แต่น้อย ถ้าเป็นวันที่มีอากาศสดใสและมีท้องฟ้าโปร่ง แสงแดดดี การให้น้ำก็กระทำได้เต็มที่หากเป็นการเลี้ยงในเรือนกระจก ก็อาจพ่นละอองน้ำได้วันละสองครั้ง การรดน้ำในเรือนกล้วยไม้ นับว่าเป็นข้อดีประการหนึ่ง เพราะจะช่วยทำให้บรรยากาศภายในเรือนกล้วยไม้เหมาะแก่การเจริญงอกงาม

สำหรับลูกกล้วยไม้คัทลียานั้น มีการเจริญเติบโตติดต่อกันสม่ำเสมอโดยไม่พัก โดยเหตุนี้จึงต้องการน้ำติดต่อกันโดยสม่ำเสมอ การพ่นเป็นละอองนั้นนับว่าเหมาะสมมาก แต่อย่างไรก็ตามการให้น้ำมากเกินไปจนความต้องการ ย่อมทำให้รากเน่าและอาจต้นเน่าได้

การให้ปุ๋ย

ที่แล้ว ๆ มา การให้ปุ๋ยคัทลียามักไม่นิยมกระทำกัน โดยเหตุที่ตำราและคู่มือ แนะนำการปลูกคัทลียาในสมัยก่อน ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คัทลียาชนิดออกดอก มักจะกล่าวถึงคำแนะนำการใช้ปุ๋ยกับคัทลียา จนกระทั่งเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง นักเล่นคัทลียาเริ่มจะเห็นประโยชน์ของการใส่ปุ๋ยกันขึ้น บัดนี้ปรากฏว่าทุกรายได้บรรลุผลสำเร็จในการใส่ปุ๋ยคัทลียา

หลักเกณฑ์ที่สำคัญ ที่จะให้การใส่ปุ๋ยคัทลียาได้บรรลุผลสำเร็จอย่างเต็มที่ก็คือ คัทลียานั้นจะต้องได้รับแสงแดดและน้ำอย่างเพียงพอ จึงจะช่วยให้ปุ๋ยที่ใส่ลงไปนั้นเป็นประโยชน์โดยสมบูรณ์ ถ้าหากแสงแดดน้อยเกินไป การใส่ปุ๋ยจะทำให้คัทลียาอ่อนและแบบบาง มีความต้านทานเชื้อโรคได้น้อยลง นอกจากนั้นดอกที่ออกมาจะไม่แข็งแรงสมบูรณ์เท่าที่ควร ถ้าการเลี้ยงคัทลียานั้นจำเป็นจะต้องมีการให้ปุ๋ยเกลือเป็นประจำ จำเป็นจะต้องมีการรดน้ำให้โกรกถึงก้นกระถางเป็นครั้งคราว เพื่อที่จะล้างปุ๋ยที่เกาะสะสมอยู่

ตามกระดาง เครื่องปลูกและรากให้ละลายออกไป มิฉะนั้นการสะสมของปุ๋ยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จะทำให้รากเป็นอันตรายได้

ปุ๋ยที่มีสัดส่วนของแร่ธาตุที่เป็นอาหารของคัทลียาพอเหมาะได้สัดส่วนตามต้องการ จะช่วยให้การเจริญเติบโตและการออกดอกของคัทลียาได้สัดส่วนพอเหมาะกันพอดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะทำให้คัทลียาออกดอกตามกำหนดเวลาที่ควร

สำหรับปุ๋ยอินทรีย์สารนั้น ในฮาวายรายงานว่าได้มีผู้ทดลองใช้กากถั่วเหลือง (ชนิดที่ใช้เป็นอาหารสัตว์) ใส่เป็นปุ๋ยคัทลียา เท่าที่สังเกตดู รู้สึกว่าทำให้คัทลียาเจริญงอกงามอย่างน่าพึงพอใจ ส่วนในเรื่องความสมบูรณ์ของดอกนั้น กำลังรอสังเกตผลอยู่ ได้มีรายงานเพิ่มเติมว่า กากถั่วเหลืองที่ใส่ลงไปครั้งหนึ่ง ๆ นั้น สามารถทนทานอยู่ได้ในระยะประมาณสามเดือน แต่สำหรับประเทศไทยนั้น การนำปุ๋ยจำพวกอินทรีย์สารมาใช้กับกล้วยไม้ทั้งอากาศหรือกล้วยไม้อากาศ รู้สึกว่าจะเป็นการเสี่ยงต่ออันตรายอยู่มาก เนื่องจากฝนฟ้าอากาศของประเทศไทย มีความชุ่มชื้นสูงประกอบกับอุณหภูมิค่อนข้างร้อน จึงเป็นผลให้บรรยากาศอบอ้าว ช่วยสนับสนุนการเจริญของจุลินทรีย์ จึงทำให้ปุ๋ยอินทรีย์สารมีการผุและสลายตัวรุนแรง อาจเป็นเหตุให้กล้วยไม้อากาศหรือกิ่งอากาศซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว ไม่มีความทนทานต่อการผุพังและสลายตัวอันรุนแรงของปุ๋ยจึงทำให้เน่าได้ง่าย

การป้องกันกำจัดศัตรู

การป้องกันกำจัดศัตรูซึ่งรวมทั้งโรคและแมลงเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของการเลี้ยงกล้วยไม้คัทลียา ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ กล้วยไม้สกุลคัทลียามีศัตรูอยู่หลายชนิด แต่ความทนทานต่อศัตรูนั้นก็มีสาเหตุอื่น ๆ อีกที่ช่วยทำให้ผิดแผกกันไปได้ เช่น คัทลียาคนละชนิดก็อาจมีความต้านทานต่อโรคและแมลงแต่ละชนิดผิดกันไปได้ การ

สิ่งดูที่สมบูรณ์พร้อมทั้งสภาพของโรงเรือนและสิ่งแวดล้อมของฤดูกาล ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง
 ดันที่สมบูรณ์ย่อมมีความต้านทานโรคและแมลงได้ดีกว่าคันที่อ่อนแอ สภาพของโรงเรือน
 ที่โปร่งและไม่อับทึบก็ช่วยจำกัดการแพร่พันธุ์ของโรคและแมลงได้ทางหนึ่ง สำหรับสภาพ
 ของสิ่งแวดล้อมของฤดูกาลนั้น จะเห็นได้ว่าฤดูที่กล้วยไม้กำลังเจริญงอกงามจะสามารถ
 ช่วยให้มี ความแข็งแรง ทนทานโรค และแมลง ได้ดีกว่าในฤดูที่ กล้วยไม้ พักตัว หรือฤดู ที่มี
 สภาพของสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะแก่การเจริญงอกงาม ศัตรูของกล้วยไม้ที่พบเสมอๆ สำหรับ
 พวกที่เป็นแมลงและสัตว์อื่น ๆ ได้แก่แมลงมุมแดงหรือไรแดง (red spiders), เพลี้ยอ่อน
 (aphids), เพลี้ยไฟ (thrips), เพลี้ยหอย (scales), แมลงวันกล้วยไม้, หอยทาก
 เป็นต้น

แมลงมุมแดงที่รบกวนกล้วยไม้นั้น มักทำอันตรายแก่ต้นอ่อนเป็นส่วนมากแต่ต้น
 ใหญ่ๆ ก็อาจถูกรบกวนได้เช่นกัน ปกติมักอาศัยและทำอันตรายตามริมขอบใบหรือ
 ส่วนใต้ท้องของใบอ่อน มิฉะนั้นก็ตอนโคนใบส่วนที่อยู่ใบกาบลำบางที่ก็จะพบว่าแมลง
 มุมแดงอาศัย ทำอันตรายอยู่ในกาบลำ โดยดูดน้ำเลี้ยงกินจากผิวของลำอ่อนส่วนที่มีกาบลำ
 หุ้มอยู่ แมงมุมแดงมีกระบาดได้รวดเร็วในระหว่างฤดูที่มีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ถ้า
 หากกล้วยไม้ถูกปล่อยปละละเลย ขาดการเอาใจใส่ อันตรายจากแมงมุมแดงที่จะเกิด
 แก่กล้วยไม้ก็จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น กำมะถันผงหรือกำมะถันแป้ง (sulphur dust) ใช้
 พ่นด้วยเครื่องพ่นยาผง เป็นยาที่ใช้ได้ผลดีและปลอดภัยที่สุด การพ่นควรพ่นในเวลา
 เช้าตรู่ขณะที่ใบกล้วยไม้ยังเปียกน้ำค้าง ค่ะเหตุพอให้ผงกำมะถันจับใบเพียงบางๆ อย่า
 พ่นให้หนาจนกระทั่งผงกำมะถันตกลงไปในเครื่องปลูกน้ำยาจุนกลั่น (nicotine sulphate)
 ก็สามารถใช้ได้ผลดี และควรใช้สลับกันกับกำมะถันผงในฤดูร้อน โดยใช้น้ำยาจุนกลั่น
 ๔๐% ๑ ส่วน โดยปริมาตรผสมกับน้ำ ๔๐๐ ส่วน

เพลี้ยอ่อน เป็นแมลงที่ไม่สู้จะมีปัญหาเท่าใดนักในการป้องกันกำจัด เพราะตัวมีลักษณะอ่อนแบบบางไม่ทนทานต่อยา แต่ในต้นอันตรรายของกล้วยไม้จากเพลี้ยอ่อนนับว่ามีไม่น้อยเพราะเหตุว่า นอกจากเพลี้ยอ่อนจะเป็นศัตรูของกล้วยไม้โดยตรงแล้ว เหาที่ทราบยังเป็นตัวนำเชื้อไวรัส (virus) อีกด้วย โดยปกติเพลี้ยอ่อนมักชอบทำอันตรายดอกและส่วนอ่อนของต้นและใบ การกำจัดกระทำได้ไม่ยากโดยใช้น้ำยาฉุนกลั่นผสมในอัตราส่วน น้ำยาฉุนกลั่น ๔๐ % ๑ ส่วน ผสมน้ำ ๔๐๐ ส่วน พ่นให้ทั่วทั้งบริเวณหน้าดอก หลังดอก บนใบ ใต้ใบ และต้น

เพลี้ยไฟ (thrips) มีลักษณะค่อนข้างยาวเรียว ตัวมีขนาดเล็กมากจนเกือบไม่สามารถสังเกตเห็นได้ หรืออาจสังเกตเห็นได้เพียงเป็นขีดดำๆ เล็กๆ ชอบซ่อนตัวอยู่ตามรอยพับหรือรอยซ้นของกลีบดอกหรือกาบปลี ในกรณีที่ทำอันตรายแก่ส่วนของต้นและใบของคัทลียา มักทำอันตรายแก่หน่ออ่อนและใบอ่อนที่ยังไม่คลี่ใบออกจึงสังเกตได้ยากมาก ภายหลังเมื่อใบเจริญเต็มที่แล้ว จึงจะสังเกตเห็นอาการได้ชัดเจนโดยที่โคนใบคัทลียาสวนต่อกับลำลูกกล้วยนั้น จะปรากฏเป็นสีน้ำตาล ยาจำพวก ดี.ดี.ที. เป็นยาที่ใช้ได้ผลดีมากในกรณีดังกล่าว เพราะมีพิษของยาตกค้างอยู่ที่ต้นไม่ได้นาน ระยะเวลาใช้ก็ควรประมาณสองถึงสามเดือนต่อครั้ง ก็เป็นการเพียงพอ การใช้ยา ดี.ดี.ที. บ่อยเกินไปจะมีผลเสีย เนื่องจากยาจะไปทำลายแมลงที่คอยฆ่าแมงมุมแดง ทำให้แมงมุมแดงระบาดมากขึ้น ถ้าเป็นเพลี้ยไฟที่ทำอันตรายดอก ใช้ฉีดด้วยน้ำยาฉุนกลั่นในอัตราเดียวกันกับที่ใช้กำจัดเพลี้ยอ่อน คือ ๑ : ๔๐๐ ก็ได้ผลดี

เพลี้ยหอย (scales) เป็นศัตรูที่ระบาดได้ช้ำมาก แต่ถ้าหากปล่อยไว้นานก็อาจทำอันตรายรุนแรง ลักษณะของเพลี้ยหอย ถ้าดูแต่เพียงผิวเผิน มีลักษณะเป็นเม็ดหรือเป็นตุ่มเล็กๆ แข็งๆ สีน้ำตาลไหม้ติดอยู่ประปรายตามใบ และลำลูกกล้วยของคัทลียา บางทีก็ติดอยู่ตามร่องของลำ ถ้าเอาเล็บแคะหรือสะกิดก็จะหลุดออกได้ ส่วนที่เห็นเป็น

เมื่อนั้น เป็นเกราะหรือฝากรอบที่ครอบเอาตัวซึ่งมีลักษณะอ่อนช้อนอยู่ภายใน ฝากรอบนี้อาจมีรูปร่างกลมหรือยาวรีก็ได้ ยาที่ใช้ได้ผลดีก็คือ พาราไธออน (Parathion) หรือ มาลาไธออน (Malathion) เพราะมีคุณสมบัติซึมผ่านฝากรอบเข้าไปได้ แต่มีอันตรายแก่บุคคลผู้ใช้อยู่มาก หากจะใช้อย่างอื่นเช่น ดี.ดี.ที. ก็ควรจะผสมสบู่ไปลาหรือ สบู่ขันโล้ลงไปบ้าง ๆ เพื่อให้ยาติดได้ทนนานยิ่งขึ้น

แมลงวันคัทเลีย (Cattleya fly) เป็นศัตรูสำคัญของคัทเลียที่ต่างประเทศ กลัวกันมากในฮาวายก็ได้เคยมีรายงานว่า แมลงชนิดนี้ระบาดอย่างกว้างขวาง สำหรับประเทศไทยนั้นขณะนี้ยังไม่ปรากฏว่าได้เคยมีผู้ใดกล่าวถึง จึงไม่ทราบว่าได้มีระบาดบ้างหรือไม่ แต่ถึงหากว่าจะไม่มีระบาด เราก็ไม่ควรนิ่งนอนใจ เพราะการส่งกล้วยไม้เข้ามาเรื่อย ๆ นั้น อาจทำให้แมลงชนิดนี้ระบาดทำความเสียหายให้แก่กล้วยไม้ที่เป็นทรัพย์สินของท่านมิวันหนึ่งวันใดในกาลข้างหน้า อาการของคัทเลียที่ดูทำอันตรายโดยแมลงชนิดนี้ เริ่มต้นจากหน่อใหม่ซึ่งปรากฏการคดงอมีรูปร่างไม่เป็นปกติ แมลงวันคัทเลียนี้ วางไข่ฝังลงไปในตาที่โคนลำซึ่งอยู่ในระยะพักตัว ทำให้ตาที่พักต้องมีการเปลี่ยนแปลง หลังจากไข่นั้นฟักออกเป็นตัวอ่อน ตัวอ่อนก็จะกินอยู่ภายในหน่อนั้นทำให้ได้รับอันตรายหรือโตไม่เป็นระเบียบ การพ่นย่น้ำจำพวก ดี.ดี.ที. เป็นครั้งคราวอย่างสม่ำเสมอจะช่วยป้องกันกำจัดตัวแก่ได้ แต่สำหรับตัวอ่อนที่กินอยู่ภายในนั้น จำเป็นต้องผ่าตัดเปิดแผลออกจึงจะกำจัดได้

สำหรับหอยทากนั้น อาจทำอันตรายได้ในบางโอกาสเช่น ในที่ซึ่งมีสภาพสิ่งแวดล้อมเปียกชื้นและอับทึบ สัตว์จำพวกนี้ ชนิดตัวใหญ่ ๆ จะกินใบอ่อนตาดอก และปลายรากที่ยังเขียวสดอยู่ สัตว์ประเภทนี้ เราสามารถกำจัดได้โดยใช้เหยื่อพิษซึ่งมีจำหน่ายตามท้องตลาด สำหรับกำจัดหอยทากโดยเฉพาะ

โรคของกล้วยไม้ อันเกิดจากเชื้อราและแบคทีเรียนั้น มีกระบาดและทวีความรุนแรงในฤดูที่มีฝนฟ้าอากาศชื้นและอบอ้าว หน่ออ่อนของคัทลียานั้นเป็นส่วนของใบบาง และไม่มี ความทนทานต่อโลก นอกจากนั้นส่วนใต้ของเง้า ตอนที่แนบสนิทกับเครื่องปลูก ก็เป็นส่วนที่อยู่ในที่อับ และเป็นส่วนที่โรคมักจะเริ่มต้นจากที่นั่นก่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเครื่องปลูกเริ่มผุคุดแล้ว ก็ยิ่งเป็นการง่ายแก่การแทรกแซงของโรคยิ่งขึ้น การป้องกันอย่าให้โรคเกิดขึ้นได้ เป็นสิ่งที่ปลอดภัยแก่ต้นไม้ของท่านอย่างที่สุด ควรจะวางแผนเพื่อฉีดยารักษาป้องกันเชื้อราเป็นระยะ ๆ โดยสม่ำเสมอเมื่อเริ่มถึงกำหนดที่จะมีฝนตกชุก

สำหรับโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัส (virus) นั้น ยังไม่มีรายงานยืนยันจากทางวิชาการแต่อย่างใดว่าโรคนี้อาจจะกำจัดได้ นอกจากจะทำลายต้นไม้ด้วยการเผาไฟโรคนี้ ระบาดไปได้ด้วยการสัมผัส เช่น แมลงหรือมนุษย์เราถูกต้นที่เป็นโรคแล้วไปถูกต้นอื่น หรือการใช้กรรไกรหรือมีดตัดส่วนต่างๆ ของต้นที่เป็นโรค แล้วนำไปตัดต้นอื่นเป็นต้น อาการของโรคนี้ได้แก่ การด่างเป็นหย่อมๆ ของสีดอก บางทีริมดอกไหม้เกรียมเป็นต้น แต่โรคนี้ไม่ติดต่อกันทางเมล็ด ดังนั้นแม้ว่าคัทลียาต้นใดเป็นโรคนี้ก็อาจใช้ทำพ่อพันธุ์ได้

การบำรุงรักษาดอกกล้วยไม้เพื่อส่งตลาด

จุดมุ่งหมายของเรื่องนี้ ก็เพื่อประสงค์ที่จะผลิตดอกกล้วยไม้ซึ่งมีคุณภาพดีเพื่อให้ได้ราคาดี ให้มีผู้เชื่อถือตลอดจนมีความนิยมด้วย ส่วนในด้านคุณภาพนั้น ก็เพื่อให้ดอกมีความสวยสดปราศจากตำหนิหรือรอยชำ ปรวตจากลักษณะผิดปรกติที่เป็นไปในทางพันธุกรรมชาติและไม่น่าดู ตลอดจนคุณภาพในการเก็บรักษาได้ทนนานอีกด้วย ดังนั้นงานที่จะต้องปฏิบัติเพื่อความมุ่งหมายดังกล่าว ก็ควรจะได้เริ่มต้นปฏิบัติกันตั้งแต่วัยกล้วยไม้ยังไม่ออกดอกเลยทีเดียว การปลูกปฏิบัติและเลี้ยงดูทั่วๆ ไปมีส่วนสำคัญร่วมอยู่ด้วยมิใช่น้อย

๑. โรงเรือนและสถานที่เลี้ยงกล้วยไม้ ควรสร้างให้ถูกหลักเกณฑ์ทางวิชาการ ระบบการสร้างที่เหมาะสมและอำนวยความสะดวกให้แก่กล้วยไม้ - มีความสำคัญมากกว่าวัตถุก่อสร้างที่มีราคาแพง จึงควรหาอุปกรณ์ที่ราคาถูกทนทานพอสมควร แต่สร้างให้ถูกแบบ เพื่อกกล้วยไม้จะได้แข็งแรงสมบูรณ์และให้ดอกดี

๒. การเลือกใช้เครื่องปลูกที่ไม่แพงนัก แต่มีคุณสมบัติดีจะช่วยให้กล้วยไม้แข็งแรงสมบูรณ์และให้ดอกดีด้วย

๓. การปลูกปฏิบัติที่สะอาดปราศจากโรคและแมลง นอกจากที่ต้นกล้วยไม้แล้ว ในบริเวณโดยรอบก็ควรสะอาด ไม่เป็นที่อาศัยหรือเพาะพันธุ์โรคและแมลง

๔. การบำรุงรักษาทั่วๆ ไป เช่น การรดน้ำ ให้ปุ๋ย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะเป็นผลย้อนกลับมาสนองให้กล้วยไม้ออกดอกที่มีคุณภาพดีด้วย

๕. วิธีการตัดดอกที่ถูกต้อง จะช่วยให้ดอกกล้วยไม้บานได้ทนนาน เช่น ตัดดอกเมื่อเวลาเช้าตรู่ ดอกไม้ยังสดใส ควรใช้เครื่องมือที่คมและบางเพื่อไม่ให้รอยตัดชำ

น้ำที่จุ่มก้านดอกหลังจากตัด ควรเป็นน้ำที่สะอาด และหมั่นถ่ายน้ำเมื่อถึงเวลาอันสมควร นอกจากนั้นการเก็บดอกไม้ที่ตัดแล้วไว้ในที่สะอาด ปลอดภัยแต่ไม่อบ นอกจากนั้นควรเป็นที่ซึ่งมีอุณหภูมิสม่ำเสมอ ไม่ร้อนและไม่เย็นจนเกินไป

ในระยะหลัง ๆ นี้ ทางสมาคมกล้วยไม้บางเชนได้พิจารณาเห็นว่า ประเทศไทยยังมีพันธุ์กล้วยไม้ที่น่าจะนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการบำรุงพันธุ์ คัดพันธุ์ และผสมพันธุ์อีกหลายชนิด แม้ว่าจะได้มีหลายชนิด ซึ่งได้ถูกนำไปเป็นประโยชน์ในการผสมพันธุ์ในต่างประเทศแล้วก็ตาม นอกจากนั้น แม้แต่ภายในชนิดซึ่งต่างประเทศเคยส่งไปผสมพันธุ์ก็ตาม เราก็คงมีทางแก้ตัวได้โดยเหตุที่เรามีโอกาสที่จะคัดเลือกเอาต้นที่ดีเด่นเป็นพิเศษจากแต่ละชนิดมาใช้ประโยชน์ ลูกผสมที่เราผลิตขึ้น แม้ว่าอาจจะเข้ากับของต่างประเทศบ้างในบางโอกาส แต่เราก็คงได้ลูกผสมที่มีคุณลักษณะดีกว่า เช่น *Vanda Rothschildian* ซึ่งเป็นลูกผสมระหว่าง *V. Sanderiana* กับพุ่มยี่ ซึ่งต่างประเทศจะผสมมานานแล้วก็ตาม แต่ลูกผสมนี้ก็ยังได้รับความนิยมอยู่เสมอ เพราะเราสามารถคัดเลือก พุ่มยี่สวย ๆ จากบ้าง ๆ ขึ้นไป

เมื่อทางสมาคมกล้วยไม้บางเชนส่งเสริมพันธุ์กล้วยไม้ของไทย ก็ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นอกจากนั้น ทางบริษัทเซลส์แห่งประเทศไทยก็ยังได้เป็นแรงสำคัญแรงหนึ่งซึ่งช่วยสนับสนุนทางการเงินและอื่นๆ ทุกวิถีทาง ซึ่งเป็นผลให้งานนี้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วเกินคาดหมาย เช่น พุ่มยี่ ซึ่งเป็นกล้วยไม้สำคัญของไทย เป็นที่นิยมกันในต่างประเทศอย่างแพร่หลายนั้น จากผลการประกวดที่บริษัทเซลส์แห่งประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนมาแล้ว ทำให้ได้พันธุ์พุ่มยี่งามๆ และมีคุณลักษณะอยู่ในระดับสูง ซึ่งบัดนี้ได้มีผู้นำไปผสมพันธุ์กันระหว่างพุ่มยี่ต้นดีกับต้นดี และปรากฏว่าลูกพุ่มยี่ที่ออกมา มีนิสัยเลี้ยงง่ายกว่าพันธุ์ป่า โตเร็ว และคงจะให้ดอกดีขึ้น

นับว่าเป็นผลสำเร็จตามโครงการขั้นหนึ่ง แต่การคัดพันธุ์ผสมพันธุ์เหล่านี้จะต้อง
ดำเนินก้าวหน้าต่อไปอีก ในอนาคตเราอาจจะไม่ต้องพึ่งพันธุ์กล้วยไม้ๆ จากป่าต่อไป
และไม่ต้องกลัวว่าพันธุ์กล้วยไม้งามๆ จะสูญไปจากป่าอีก เพราะเรานำพันธุ์เหล่านี้มา
บำรุงพันธุ์ให้ดีกว่าของป่าอยู่เรื่อยๆ แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น ประชาชนผู้สนใจจำเป็นจะต้อง
ให้ความสนับสนุนและร่วมมือ มิใช่เพื่อผู้อื่น หากแต่เพื่อตัวของท่านเองการให้ความ
ร่วมมือที่สำคัญก็คือ เมื่อท่านได้ลงมือคัดพันธุ์ผสมพันธุ์จากกล้วยไม้ป่าต้นดี ๆ ตามที่เรา
ได้แนะนำให้ท่านแล้ว ก็ควรจะกระทำด้วยใจรัก มุมนานะและอดทนอย่าให้เกิดห่อถอย
หรือเลิกเสียกลางคัน สิ่งเหล่านี้มิใช่จะเป็นรายได้แก่ตัวท่านเองในอนาคตเท่านั้น แต่
ยังจะเป็นอนาคตของวงการกล้วยไม้ของไทยสืบไปอีกด้วย.

